వరి

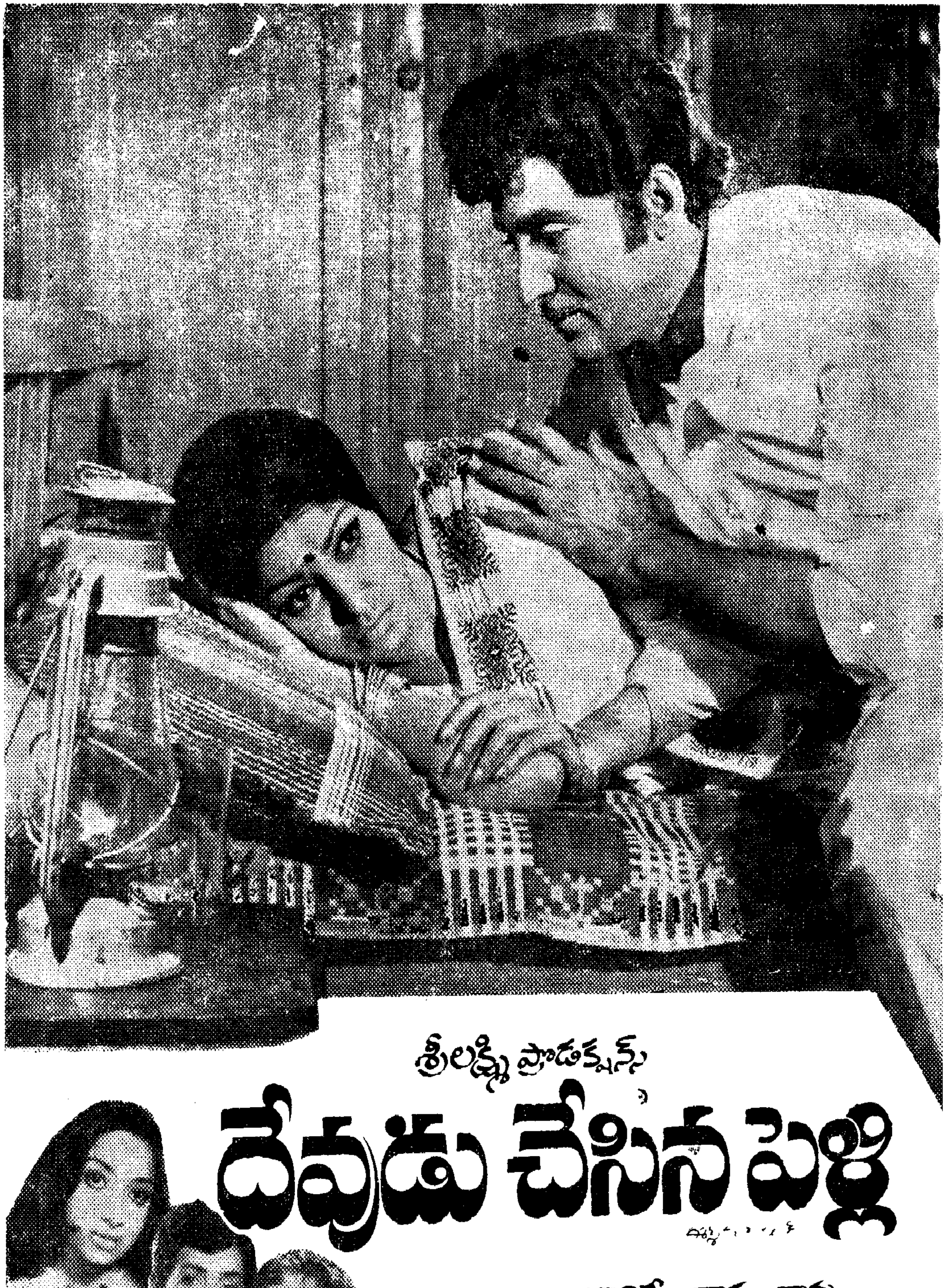
1975

భారతి

వ్యవస్థాపకులు:
దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల రూపాయి

శ్రీలక్ష్మి ప్రొడక్షన్స్
దేవుడు చేసిన పెళ్లి
స్క్రీన్‌ప్లే దర్శకత్వం తాతినేని రామారావు
నిర్మాత ఎ. పూర్ణచంద్రరావు
లక్ష్మి ఫిలింస్

భారతి

మాసపత్రిక

★

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

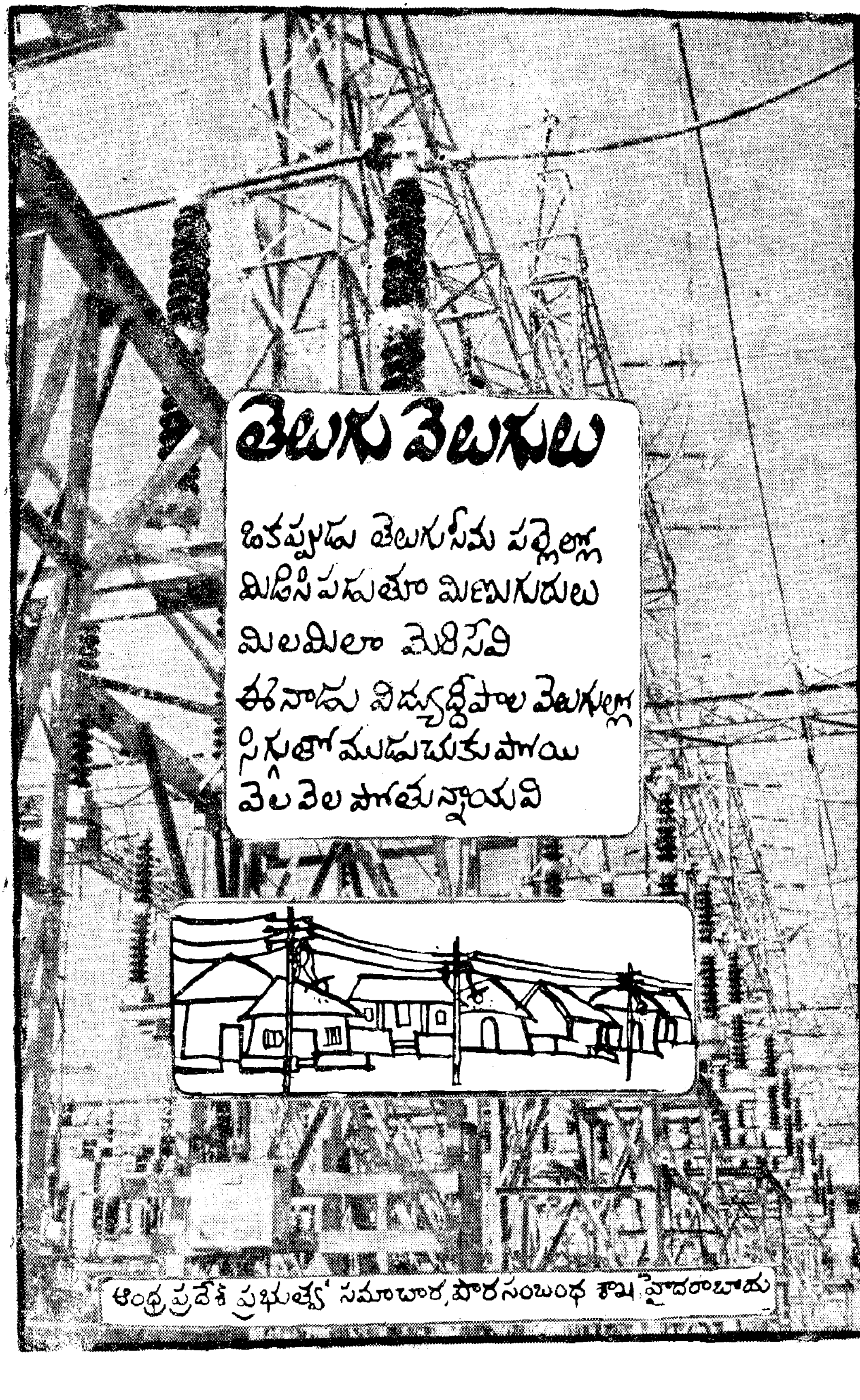
(1938-1972)

★

జనవరి 1975

సంపుటము : 52 : సంచిక : 1 :

విడిపత్రిక వెల రూపాయిన్నర

తెలుగు వెలుగులు
ఒకప్పుడు తెలుగుసీమ పల్లెల్లో
మిడిసిపడుతూ మిణుగురులు
మిలమిలా మెరిసేవి
ఈనాడు విద్యుద్దీపాల వెలుగుల్లో
సిగ్గుతో ముడుచుకుపోయి
వెలవెల పోతున్నాయవి
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ సమాచార, పౌరసంబంధ శాఖ, హైదరాబాదు

స్వ విష యం

1974 లో ప్రపంచ అంతటా పెద్ద మార్పులు ఎన్నో వచ్చాయి. ఈ మార్పుల ప్రభావం కొంత ఇప్పటికే బయటపడింది కాని ఇంకా ఎటువంటి పరిణామాలు వస్తాయో కాలమే తెలుపగలదు. పెట్రోలు సంక్షోభం ఫలితంగా ప్రపంచ ఆర్థిక వ్యవస్థలో అయోమయ పరిస్థితి ఏర్పడింది. సంపన్నదేశాలే ఇబ్బందులలో ఉన్నప్పుడు వెనుకబడిన దేశాల సంగతి వేరే చెప్పనవసరంలేదు. ఆహారధాన్యాల కొరత అన్ని కొరతలలోనూ భయంకరమయినది. పెట్రోలు సంక్షోభం ఫలితంగా ఏర్పడిన ఇబ్బందులు కొన్నిచోట్ల వర్షాలు బాగా కురవక పోవటంవలన వచ్చిన ఇబ్బందులని మరింత తీవ్రతరం చేస్తున్నాయి. భారతదేశంలో అధికారంలో ఉన్నవారు తమ విధానాలని గురించి పునరాలోచన చేస్తున్నారనటానికి నిదర్శనాలు లేకపోలేదు. సామాన్యప్రజలకి ఎక్కువ మేలుచేసే విధానాలని అనుసరించటానికి వారు ఏమాత్రం వెనుదియ్యరాదు. సాహిత్యసేవ చేసేవారు కూడా తక్కినవారందరిలాగే ప్రస్తుత పరిస్థితుల ప్రభావానికి లోనుకాక మానరు. ఇటువంటి కాలాలలోనే వారి ప్రతిభ ఎన్నో విధాలుగా వ్యక్తం కావటానికి అవకాశాలు కలుగుతూ ఉంటాయని అంటే సత్యదూరం కాకపోవచ్చు; భారతి ఎప్పటిలాగే సాహిత్యసేవకి అంకితం అయిఉంటుంది. ఈ సాహిత్యసేవలో అందరి సహకారమూ లభించగలదని కూడా భారతి ఎప్పటివలెనే ఆశిస్తోంది.

విషయానుక్రమణిక

జనవరి 1975

ఆదిత్య వలయం

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు

సూర్యగోళ హృదయంతో
ఇది.
చావులేని ప్రపంచం.
ఎంతకాలం నుండో
ఉన్మీలీకృతమైన మనస్సు
పొందుతూంది ఈ క్షణం
వాక్ అతీతమైన అనుభవం.

కాలానికి దీప్తినిచ్చే
ఆదిత్య తేజోరాశితో
ప్రకాశిస్తోంది జీవితం,
తెర తొలగిన వర్ణచిత్రం వలె.

కరగింది లౌకిక భావన
పరిమళాంచిత కర్పూరమై.
మిగిలింది లౌకిక రూపం
సౌవర్ణ కళాప్రశస్తమై.

ఆలోచన కదలుతోంది
అవ్యాహతంగా నిబిడంగా
ఆర్ద్రమై, సముద్రంపై
వీచే పవమాన పంక్తి వలె.

జడంలో నిదురిస్తూ
ప్రాణిలో కదలుతూ
హృదయంలో రాగంతో
కదలే శక్తిస్వరూపం,
ఆకాశాన్ని త్రోసికొని వచ్చేది.

భూమిని చీల్చుకొని పోయేది
ఒదిగింది అణువణువునా
అంభోబిందు లోల సముద్రమై.

వెలుగు కళ్ళనుండి
రాలుతూ నవ్వుపూలు
ఎత్తిన గగన వదనం వలె
ఉంది హృదయం, ఈ సమయం

చావును వదలేసింది ఊహ
చీకటిని వదలిన ప్రభాతం వలె.

* *

మట్టిలో ఆడుకునే పిల్లడికి
వీధిలో దొరకిన ఆట వస్తువు వలె
కలిగిస్తుందీ ఉద్వేజిత క్షణం,
స్వర్గం కన్నా మహితమైన ఆనందం.

చీకట్లో నిన్నటి వరకూ
మిణుగురుల వలె మెరసిన కళ్ళు
మారాయి ఇపుడు—
సూర్య చంద్ర బింబాలుగా.

ఇక్కడ తల ఎత్తినవి
భగవంతుని ముఖాలే !
ఇక్కడ పూచినవి
భగవంతుని ఆలోచనలే !

వైకుంఠమూ కైలాసమూ రెండూ
రెండు భుజాలపై నిలచినట్లుంది,
ఆవహించింది చైతన్యం
గాంగ ఝరీ సదృశంగా.

ఆకాశాన్ని వంచి
భూమిని అణచి—నిల్చిన
శక్తికి సంకేతంగా,

వర్తమాన శిఖరంపై
నిల్చిన నా మతిలో—
అనంతమైన గగనమూ భవిష్యత్తూ
ఒకే రూపానికి రెండు ముఖాలుగా,

తెరచుకొంది ఈ క్షణం
హిరణ్మయోజ్వల కవాటం !
ఓంకార నాద సుందరంగా
హృదయ స్పందన లయతో.

ఎగసి ప్రాలింది ఉషస్సు
నా ముఖంపై శాశ్వతంగా
అవతరించింది షట్పదమై
నా ఊహలో ఝుంకృతితో.

2

నిలచింది వాయుమండలం
చేతులు చాచి ఆహ్వానిస్తూ,
నిలచింది సముద్ర వలయం
మున్నివేళ్లపై నిరీక్షిస్తూ.

తొలకరి వానకు ముందుగా
వీచే చల్లని గాలికి తలెత్తి,
ఒళ్లు మరచి ఊగే
వనం వలె ఉంది మనస్సు.

ఎండిన నదిలోని ఇసుక వంపులవలె
మలపులు తిరిగిన విషాదం
ఒక్కమారు మాయమైంది
వర్షధారా సంభరిత నదివలె.

గమ్యం చేరడానికి
తహ తహతో సుళ్లు తిరిగే
తుపాను గాలి శాంతించిన
ఆకాశంవలె ఉంది మనస్సు.

చీకటికి తెలీదు
సూర్యుని ప్రకాశ హృదయం,
గుహలకూ పిచ్చుక గూళ్లకూ
తెలీదు ఆకాశ వైశాల్యం.

చీకటినుండి గుహనుండి
బయటపడిన మనస్సుకు
తెలుస్తుంది అంతో ఇంతో.

మేఘ జీవన సందేశం
వినాలని చెవులు రిక్కించిన దిశలూ,
సూర్యుని కల్యాణ రూపం
చూడాలని కళ్లు పరచుకొన్న ఆకాశమూ,
అవనతమైనాయి నా ఎదలో
సంక్లిష్టమైన రూపంతో.

ఈశ్వర సంకల్పాన్ని
ప్రదర్శించిన మహాశక్తి
ప్రకృతినుండి మనస్సుదాటి
స్పృశిస్తోంది ఆత్మసీమలు,

అమృతధామంనుండి
వచ్చే వసంత కిరణాలకు
పునస్సంజీవితమై
వెలుగుతోంది నా రూపం.

సృష్టి ప్రథమ రూప
వాసనా బీజంనుండి
బ్రతుకులోని శిఖరభూత
సంస్కార వృక్షంవరకూ,
ప్రకృతిలోని రూప వికాసం
ప్రాణిలోని జీవస్పందనం,
దివ్యదశకు చేర్చే విజ్ఞానం
ఎప్పటికప్పుడు నవోహలో
పొందే పరిణామ రేఖలతో
పు నారూపం పొందుతూంది
ఉజ్వల సిద్ధితో మనస్సు.

అస్తమయం ఎరుగని
ఆదిత్య కిరణాలు
ప్రసరిస్తున్నాయి నాలోకి
వైవర్ణ్యం ఎరుగని
చాంద్రీ రాగం
పరచుకొంది ఒక ప్రక్కగా.

నేనీక్షణం
అనేక వాసంత సూర్యుల
కల్యాణ కాంతికి
సంకేత స్థానం,

నేనీ క్ష ం
అనేక రస ప్రవాహాల
ఆనంద నృత్యానికి
అవనీ చక్రం

ఈనాటి కవిత

శ్రీ గంగిశెట్టి లక్ష్మీనారాయణ

ఒక్కొక్క కాలంలో ఒక్కొక్క భావన ఆనాటి కవితా గుణంగా చలామణీలోకి వస్తుంది. అంతకు మునుపు ఆదరాన్ని అనుభవించిన భావనలు సైతం ఆచరణలో ఉన్నప్పటికీ, వాటిని త్రోసిరాజని క్రొత్తగా వచ్చిన భావననే ఆనాటి కవితా గుణంగా చారిత్రక విమర్శకులు గణించడం కద్దు. మరి ఈనాటి ఆంధ్ర కవితా గుణం ఏమిటి ? అన్న ప్రశ్నకు సూటైన సమాధానం—'విప్లవం' అనడమే.

ఆధునిక తెలుగు కవితా ప్రస్థానంలోని నాలుగవ మజిలీగా 'విప్లవ కవిత'ను అభివర్ణించ వచ్చును. కాల్పనిక, అభ్యుదయ, దిగంబర మజిలీలు గడిచి విప్లవ మజిలీకి వచ్చింది ఆధునిక తెలుగు కవిత. కాస్త లోతుగా చూశామంటే, ఈ మునుపటి మూడింటి ప్రభావాలు కూడ ఈ నాటి కవితలో ఉన్నాయి. కాల్పనిక కవిత్వ ప్రభావంగా 'ఆత్మీయతా' ధోరణి, అభ్యుదయ కవితా ప్రభావంగా మిగిలిన ప్రయోగచాతురి, దిగంబర కవిత ప్రభావంగా మిగిలిన నగ్నావిష్కరణ, అతి తీవ్రమైన ఆవేశంతో కలిసి విప్లవ కవితలో సాక్షాత్కరిస్తున్నాయి. అయితే విప్లవ కవిత స్వభావం—ఆత్మ—ఏమిటి ? అన్న మాటకు నిక్కచ్చి అయిన సమాధానం లేదు. విప్లవ కవితకు ఇంకా స్వయంవ్యక్తిత్వం సమకూరడం లేదన్నమాట సత్యమే. అభ్యుదయ కవితనుండి విప్లవ కవిత ఎలా వేఱుపడుతోంది ? అన్న ప్రశ్నకు గుణ రీత్యా చెప్పుకోదగ్గ సమాధానం దొరక్కపోవడం వాస్తవమే. కాని దీనికి కారణం ఏమిటి ?...విప్లవ కవితల్ని వ్రాస్తూ, 'మాది క్రొత్త కవిత్వం. మేం ఇంతకు మునుపటి కవులాంటి వారం కాము. విప్లవ కవులం' అని తమల్ని తామే అభివర్ణించుకొనే కవులు, ఇంకా జీర్ణమైపోయిన పూర్వ కవితల ప్రభావం నుండి పైకి తేలక పోవడమే.

విప్లవ కవుల వర్గానికి గొప్ప వాక్ప్రచోదకుడుగా—అభివక్తగా వ్యవహరించే కె. వి. రమణారెడ్డిగారు 'క్రమం తప్పడంలో కూడ క్రమం ఒకటి ఉంది' అంటూ వ్రాసిన కవితలోని ఈ మాటలు గమనింప తగ్గవి :

'తారల మీటలు పంపే
తరళ రహస్య వార్తలు
వన వాయు ప్రసారాన
వినబడు సంకేతాలు...' ('ఝంఝ'నుండి)

ఎంత సామాన్యవిద్యార్థి చేతికిచ్చినా, ఈ మాటల్ని ఏ కాల్పనిక కవిత్వ లోనివిగనో గుర్తిస్తాడు. ఈ తారలు, తరళ రహస్యవార్తలు. ఇవన్నీ దాదాపు నాలుగుపదుల క్రిందటి కవిత్వంలోనివి. ఒక నవీన కవితను ఆవిష్కరించినప్పుడు, పూర్వప్రభావంనుండి వైదొలగడం, స్వయంప్రతిభకల నూత్నమార్గాన్ని, పదజాలాన్నీ రూపొందించుకోడం ప్రధానమైన విషయం. కావ్యాభివ్యక్తిలో, పొయిటిక్ డిక్షన్ అన్న దానికి ప్రత్యేకమైన స్థానం ఉన్నది. ఒక తీరు కవితను నిర్ధరించే విభిన్న విమర్శనాంశాల్లో ఈ పొయిటిక్ డిక్షన్ అన్నది ఒకటి. ప్రధానమైంది కూడాను... 'క్రమం తప్పడంలో కూడ క్రమం ఒకటి ఉంద'న్న కె. వి. ర., తనకు పూర్వమున్న సాహిత్యపరంపర క్రమాన్ని తప్పించి, మరో క్రొత్త కవితను ఆవిష్కరిస్తున్న సమయంలో, ఇంకో క్రొత్త క్రమాన్నికూడా ఏర్పరచుకోవాలన్న బలమైన అంశాన్ని మరచిపోయారు. 'నేను నిజంగా యెప్పటికీ ఉద్యమ కవినే' అంటూ చాటుకొన్న దాశరదిని చూసి కె. వి. ర., నవ్వింది సరిగ్గా ఇందుకే. ఈ కాల్పనిక వాసనకే. అభ్యుదయ కవులింకా కాల్పనిక వాసనలోనుండి తేరుకోక, అభ్యుదయం—సామాజిక విప్లవం అన్న మాటల్ని పడిగట్టు రాళ్లుగా మాత్రమే వాడుతున్నారన్నది, విరసం వారి ముఖ్యమైన ఆరోపణ. మరి— ఈ కాల్పనిక పద ప్రయోగాల గుబాళింపు మాటేమిటి ?

'ఈ కవిత
కనువిప్పును కలిగించే
రోచిస్సు
మహోషస్సు
ప్రభాసరస్సు'

అంటూ కె. ప్రభాకర దేవ్ అన్న రచయిత ఝంఝలో మరో కవితను రచించాడు. ఇది ఎందులో మునుపటి అభ్యుదయ కవిత్వంనుండి వేరుపడింది? అసలీ మాటలకూర్పే మిగిలిఉన్న కాల్పనికతకు కొండ గుర్తు...రచయిత తన కవితాసీమలోనే బందితుడయ్యి, తన కవితను గురించే పదేపదే యోచిస్తూ పలవ రిస్తున్నారు కాని, చేబట్టిన మతాన్ని, దానికి కారణ మైన వాస్తవాన్ని పరిశీలించడం మానుకొన్నాడని వ్యక్తమౌతుంది. ఇది అనేకరకాలైన అహంకారాలలో ఒకటి. దీన్ని కవితాహంకారమని పిలవ్వొచ్చు. ఇది ఒకపోరకం రొమాంటిక్ లక్షణం. మరోమాటలో న్యూరాటిక్ లక్షణం.[1] ఈ అహంకారం భావకవితాయుగం లోని ప్రేమిక కవులపాతు కాని, సామాజి కవితాయుగం లోని కవినామక సమాజ సేవకుల సొత్తుకాకూడదు. తన కవిత ఇలాటిది, అలాటిది అంటూ మింటికెగసి పోయేకవి, వాస్తవానికి చాలా దూరంలో ఉండిపోతు న్నాడు. నిజానికి ఇది పలాయన వాదం. తన కవితా హంకారంతో మాత్రం తృప్తిపడుతూ కవి వాస్తవం నుండి పగారి చిత్తగిస్తున్నాడు. ఈ నవీన రచయిత ఇలాటి పాత చాదస్తాలన్నిటినీ త్రోసిపుచ్చి, వాస్త వాన్ని విశ్లేషించి, వేర్లలో క్రమ్మిన రోగాన్ని గుర్తించి, నివారణోపాయంగా తగిన వైద్యం చేయాలికాని, ప్రతిభానంతమైన వాస్తవిక చిత్రాల్ని గీయాలికాని, వాస్తవంలోని దుస్థితి పరిష్కరణకు మార్గదీపం చూపాలికాని, ఇలా తన కవితనుగూర్చి చంక లెగరేస్తూ 'దురహంకార పూరిత సామ్రాజ్యవాదుల ఆయుష్షు పట్లను శోధించి భేదిస్తుంది' అంటూ వాపోవడంలో ఉపజ్ఞ అగుపించదు కవి మాటల్ని విశ్వసించి, అతని పుస్తకాల్లో అడుగేసే నలుగురూ నగివేది, అందుకొక ... ప్రజ్ఞ ఉన్నప్పుడే ఈ తాత్త్విక ప్రజ్ఞ, శాస్త్రీయ వివేచనా శక్తి ఉన్నప్పుడే సిద్ధించగలదు. అలాటి తాత్త్విక ఉపజ్ఞకోసం కృషి చేసిన కవులు 'ఝంఝ' సంపుటిలో ఇద్దరే ఇద్దరగుపిస్తారు. 'రైట్ టు ఓట్‌కాదు' అన్న కవితను వ్రాసిన లోచన. 'భయం'ను చిత్రించిన నిఖిలేశ్వర్. గడచిన పదేళ్లుగా తెలుగు కవితారంగంలో, నిఖిలేశ్వర్‌వంటి తాత్త్విక ప్రజ్ఞకల కవి, నిజమైన కవి మరొక్కరు రాలేదు. 'భయం' అన్న కవితలో ఒక పాత భావాన్నే సరిక్రొత్త రీతిలో గుండెల్లో కెక్కించి ఆలోచింపచేసాడు నిఖిలేశ్వర్. నిత్యభయంతో ఊపిరందక చావడంకంటె, ఒక్కక్షణం సాహసంలోనయినా ఊపిరి పీల్చి బతి కేందుకు విప్లవంలోకి రమ్మంటాడు నిఖిలేశ్వర్. కవి తను మొత్తం చదివాక, ఎంత చాదస్తపు పాఠకుడైనా రెండు నిముషాలపాటు తన జీవితాన్ని తాను చూసు కోక విడువడు. అలా వ్యక్తి లోపలి జీవితంలోకి చూపును త్రిప్పేదే ఉత్తమ కవిత. 'నా దృష్టిలో రెండవసారి చదవాలనిపించేది, రెండవసారి చదివితే తప్ప అర్థం కానిది ఉత్తమ కవిత' అంటాడు ఆధునిక కవితకు ఆంగ్లంలో కవాటాల్ని తెరచిన టి. ఎస్. ఎలియట్[2]. కవితలో చెప్పిన భావం అంత సన్నితంగా నరనరా ల్లోకి దిగిపోయి ప్రభావితం చేయాలి. అలాటి చైత న్యాన్ని నిఖిలేశ్వర్‌యొక్క ఎంత చిన్నని కవితైనా కలి గించగలదు. 'భయం'లాటి కవితను చదివినప్పుడే చటు క్కున విప్లవకవిత స్వయం వ్యక్తిత్వం ఎలాటిదో స్పష్టా స్పష్టంగా స్ఫురించగలదు. అందరు కవులూ ఇలాగే తాత్త్విక ప్రజ్ఞతోటి వ్యవహరించి ఉంటే, విప్లవ కవిత, ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో గొప్ప ప్రకరణంగా రూపుధరించి ఉండేది.

నిఖిలేశ్వర్ లాగే విరసంలో భాగస్వామ్యం స్వీక రించిన వ్యక్తి నగ్నముని. ఆయనొక నర్తన స్వామి. దుర్గంధ కొట్టే ధూళిపట్టిన గదిలో ఒక్కడే చేరి ప్రలయనృత్యం చేసే స్వభావం ఈయనది. సకృత్తుగా ఎక్కడో ఒకచోట కాసంత చక్కని భావన కనుపించినా, వెను వెంటనే ఊకదంపుడు లాగ క్రమ్ము కొచ్చే వాక్పాటవ ప్రదర్శనం నగ్నమునిని కవిగా కాక, శబ్ద నర్తనం చిత్తగించే నట్టువకానిగా మాత్రం నిలిపివేస్తుంది. 'జననం' అన్న కవితలో ఈయన వ్రాసిన ఈ మాటల్ని స్మరించక తప్పదు.

---

1 The Poet and Day dreaming అన్న వ్యాసంలో Freud, ఈ ఇద్దరి సామ్యాల్ని మరింత నిక్కచ్చిగా చర్చిస్తాడు.

2 Selected essays. Metaphysical Poets.)

'నపుంసకత్వం మన శత్రువు
యాచనతో పెంచిన శరీరంలో ప్రవహించేది
మూత్రం తప్ప రక్తం కాలేదు
.. ..
నేల యోని చీలి
రక్త మాంస వీర్యాలతో
ఈ కుష్ఠు ఉచ్ఛిష్ట వ్యవస్థపై తిరగబడి'

ఈ మాటలెలా దిగంబర 'కవిత్వం' నుండి వేరు పడుతున్నాయి ? ఏ అయిడియాలజీ వల్ల, ఏ పడికట్టు ప్రయోగాలవల్ల దిగంబర కవిత పరాస్తమై, అటు పాఠకుల, ఇటు విమర్శకుల నిరాదరణకు పాత్రమైందో అదే అయిడియాలజీ—డిక్షన్ తప్ప పై కవితలో ఇంకోటి అగపడ్డంలేదు. ఇలాటి కవితల వల్ల, క్రొత్త పేరుతో క్రొత్త రూపంగా జనిస్తున్న విప్లవ కవితకు పురిటిలోనే సంధి కొట్టే ప్రమాదం ఏర్పడిందన్నా వింత లేదు. అసలిలాటి పూర్వ వాసనల మయమైన కవితను 'నవ కవిత'గా చరిత్ర అంగీకరించలేదు. చారిత్రక పరిణామశీలాన్ని పుంజుకోదలచిన కవిత, ఇలాటి ప్రాత పుంతల్ని విడిచిపెట్టాలన్న విషయాన్ని విరసంనేతలు గుర్తించకపోవడం విస్మయంగా ఉంటుంది ఇదే దిగంబర కవితను, ఇవే భావజాలాన్ని, 69 లో కె. వి. ర. గారు—'ఇది కవిత్వం కాదు. కసిత్వం ఇర్రేషనలిస్టిక్ ప్రిమిటివిజమ్' అంటూ అభివర్ణించారు.[3] మరి దాన్నే తనలోభాగంగా చూపించిన విప్లవ కవితను గూర్చి ఏమనాలి ? కవులకే వారు పోతున్న మార్గంపట్ల సక్రమమైన అవగాహన లేనప్పుడు, వారి కవితకు ఏమాత్రం సత్యం ఉండగలదు? అదెలాగ ఉద్యమం కాగలదు ? ఆనాటి ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో దిగంబరులగూర్చి అలాగన్న కె. వి ర, ఝంఝకు వ్రాసిన తొలిమాటలో కమ్యూనిస్టుల పేరుతో వ్యవహరిస్తూ దానికి వ్యతిరేకులుగాఉన్న కొందర్ని (?)గూర్చి ప్రస్తావిస్తూ— 'దేశంలోని కుళ్లునూ, కంపునూ వాటికి యోగ్యమైన బూతుమాటలతో బయటపడవేశారని దిగంబర కవులను పడదిట్టడం కూడ ఈ 'కమ్యూనిస్టుల' దృష్టిమాంద్యానికి మరొక నిదర్శనమైంది. ఈ కవులేమొ అరాచకవాదులుగానూ, మార్క్సిజం వాసన గూడ కిట్టని కవులేమొ మానవతా వాదులుగానూ వీళ్లకు కనిపించసాగారు' అంటూ పేర్కొనడం చాలా ఆశ్చర్యకరంగా ఉంటుంది. ఇంతటి ఆశ్చర్యకరమైన ఆత్మ వైరుధ్యాన్ని ప్రకటించిన విమర్శకుడు బహుశః ఈ మధ్యకాలంలో ఇంకెవ్వరూ లేరనుకొంటాను. ఆనాడు స్వాతంత్ర్యానంతరమే తెలుగు కవిత శత ముఖాలుగా అభ్యుదయం సాగించిందన్న విమర్శకుడే, ఝంఝ తొలి మాటలో, అదే కవులను గురించి, నిరర్థకములైన శూన్యవాదమూ, వ్యక్తివాదమూ వగైరాలను చేపట్టి, 'సామాజిక వాస్తవంలోని అల్పిష్ట లక్షణాలనో, అశుభ్రాంశాలనో వస్తువుగా స్వీకరించి పీడ నడకలు పోసాగారు.' అంటూ ఖండిస్తూ సెలవిచ్చారు. ఈ ఆత్మ వైరుధ్యం విమర్శనకే అయితే బాధలేదు. కవితల్లో కూడ ప్రదర్శించారు.

'ఉద్విగ్నత హృదినగ్నత
ఉత్సాహం వ్యామోహం
ఉన్మాదం జయనాదం
ఉల్లోలం కల్లోలం'

ఇందాక పేర్కొన్న 'క్రమం తప్పడంలో కూడ అంటూ మొదలయ్యే కవితలోనివి మరికొన్ని పంక్తులివి. ఇందులో ఏమాత్రపు శాస్త్రీయ దృక్పథం అయినా వ్యక్తం అయిందా అన్నది మొదటి సందేహం. మూడు పదుల వెనుకటి ప్రయోగవాదుల పదచాపల్యం, దిగంబరుల ఆవేశం తప్ప అర్థమంటూ ఏదీ స్ఫురించడంలేదు. శిల్పదృష్ట్యా చూచినా ఎలాటి ఉదాత్తాశయం, పూర్వాపర అన్వయం కనపడవు. 'సంయమనం తోటి [illegible]య' అన్న భావన తప్ప ఇంకేదీ రాదు. ఇలాటి అశాస్త్రీయ పదప్రయోగ చాపల్యాలు వాస్తవిక దృష్టికి చుక్కెదురుగా ఉండాల్సినవి. కవిత్వం శాస్త్రీయ దృక్పథం వేరువేరే అని. నిన్నటి రీతిలో చెప్పాలనుకొన్నా, ఈనాడు ఆమాటకేసి నిదానించి చూసేవాళ్లు కూడ లేరు. శాస్త్రీయ ప్రజ్ఞకూ, కవిత్వానికి ఎలాటి వైరుధ్యమూ లేదని, ఉండకూడదని విజ్ఞులంతా ఏకాభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చారు. పైపెచ్చు శాస్త్రీయవస్తువివేచన ఉన్నదే ఉత్తమ కవిత్వమన్నది, విప్లవ కవితాయుగంలోని మొదటి భావన. భావుకత్వం, పద చిత్ర నిర్మాణాది ప్రతిభా వ్యాపారం, శబ్దప్రయోగ చాతుర్యాది శిల్పకౌశలం కేవలం నిరర్థకలన్నది రెండో భావన అలాటిది

3. ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక—స్వాతంత్ర్యానంతర తెలుగు కవిత్వంపై వ్యాసం.

బూర్జువా కవిత్వమని క్రిస్టఫర్‌కాడ్వెల్ వంటి విమర్శకుడే పేర్కొన్నారు. 'వ్యవహార పదసంపదకి దూరమైన శబ్దాల పటాటోపం బూర్జువా రచనే అవుతుంది.' అని 'లే' అన్న కవితాసంపుటికి ముందు మాటలు వ్రాసిన త్రిపురనేని మధుసూదనరావుగారు సెలవిచ్చారు.

* * *

విప్లవకవిత స్వభావ మేమిటి? గణనీయమైన గుణాలేమిటి? అన్న ప్రశ్నల్ని సహృదయ విమర్శకుడు పరిశీలించాల్సి ఉంది. ఇదమిద్ధంగా దీని స్వభావాన్ని కాని, గుణాలనుకాని ఏ విరసం వక్తకూడ పేర్కొన లేదనే చెప్పాలి. స్థూలంగా అక్కడొకమాట, ఇక్కడొక మాటగా అన్నా, వాటిని క్రోడీకరించి విప్లవ కవితా స్వభావాన్ని ఆవిష్కరించడం అంత సులువైన పని కాదు. ఇందాక పేర్కొన్నట్టి ఆత్మవైరుధ్యాలు అనేకం సాక్షాత్కరిస్తాయి. విప్లవ కవిత ప్రత్యేక గుణాలను, సరిగ్గా వాచ్యంచేసిన కవి కూడ లేడు. కడకు వీరి ఆచార్యుడైన శ్రీశ్రీ కూడ

'సాయుధ విప్లవ బీభత్సుని సారథినై
భారత కురు క్షేత్రంలో
నవయుగ భగవద్గీతా ఝుంఝుని ప్రసరిస్తా.'

అంటూ గొప్ప పౌరాణిక భావ చిత్రంతో ఖరీదైన బూర్జువా తత్త్వంలోకే వెళ్లిపోయారు. 'విప్లవం, సాయుధ విప్లవం', లాంటి మాటలు ఈనాడు క్రొత్తగా వచ్చినవికావు. శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావులోని శ్రీశ్రీ వెలికి వచ్చిననాటినుండే ఆమాటలు లోకంలో రూఢికెక్కాయి ఆనాడంత గొప్పగా 'కవితా! నా కవితా!' అంటూ అపూర్వమైన ఆర్తిని చిత్రించి, తన కవితాత్మను ఆవిష్కరించిన మహాకవి, ఈనాడు అలాటి ప్రయత్నమే చేయలేదు. అలాటి యత్నంచేసిన కొందరూ, కవితాహంకారంలో కళ్లుమూసికొని గగనయానం చేశారు. 'కవి అన్నవాడికి అహంకార ముండి తీరాల' అని ఒకానొక సందర్భంలో చెప్పిన విశ్వనాథ సూక్తి ఎలాటి నవ్వును తెప్పిస్తుందో, ఈ కొందరి కవిత్వమూ అంతే!...పట్టుబట్టి కవి కావాలనుకొన్న విక్రమార్కునికే ఈ అహం అధికమై, కవిత్వంగా వెలికి వస్తుందేమోకాని సహజకవులకు కాదు. 'అంతటి విప్లవం వచ్చి, అన్నప్రాసలకు లొంగానని విహంగం వెక్కిరించింది.' అన్న కుందుర్తివంటి కవి వృషభులకు ఈ అహం ఉండాలికాని, నేలయోని చీల్చుకు వచ్చే భూమిపుత్రులకు అక్కరలేదు. అలా తన కవితను గురించి అధికంగా కాన్షస్ అయ్యే వ్యక్తి, ఆత్మ నెక్కడో మరచిపోతాడు. ఆ కవితా స్పృహ ఎంత తక్కువగాఉంటే అంత ఎక్కువగా తన ప్రజానీకానికి కవి దగ్గర కాగలడు. అలాటి స్పృహ ఉన్న ప్రభాకరదేవులనుండి కూడ ఈ విప్లవ కవితా స్వభావం అవగాహన కావడం కష్టం. అయితే వీరెన్నుకొన్న పాఠకులనుబట్టి, బూర్జువా కవితపట్ల వీరు చూపించే భావాన్నిపట్టి, దీన్నొకవిధమైన ప్రొలిటేరియన్ కవిత్వంగా చెప్పవచ్చును. ఒకవిధమైన ప్రొలిటేరియన్ కవిత్వం మాత్రమే. అచ్చంగా ప్రొలిటేరియన్ కవిత కూడ కాదు. 'లే' ముందు మాటలో త్రి. మ. రావుగారు తమ పాఠకుల్ని ఇలా పేర్కొన్నారు: 'విద్యార్థులు, చిన్న ఉద్యోగులు, చిన్నచిన్న దుకాణాల్లో పని చేసేవారు, నగరంలో కార్మికులు, పల్లెల్లో రైతు కూలీలు, ఒక వర్గం సాహితీపరులు విప్లవ కవిత్వానికి పాఠకులు.' ఈ పాఠకుల్లో విద్యార్థులు, చిన్న ఉద్యోగులు, 'ఒక వర్గం' సాహితీపరులు అచ్చంగా బూర్జువా సంస్కృతి—అథవా—పెటీబూర్జువా మనస్తత్త్వంతో మనుగడ సాగిస్తున్నవారే. పల్లెల్లోని రైతుకూలీలు ఈ కవితను గురించి విన్నారా అన్నది అనుమానాస్పదమైన విషయం. వారికి కావాల్సింది కవితలు కాదు, తమతో కలువగలిగే చేతులు. చేతులు. ఆ చేతుల్లో పాల్గొకుండా వారికి దూరంగా కలం పట్టుకొని వార్ని గురించి ఎంత వ్రాసినా వారి హృదయాలకు దగ్గర కాలేరు. వీరెన్నటికీ తమ వర్గంగా, ఆ శ్రమజీవులు భావించలేరు. ఈ కవితా సంస్కృతి అన్నదే ఇరువురి మధ్య పెద్ద అడ్డుగోడగా నిలుస్తుంది అందులోనూ, ఇందాక ఉట్టంకించిన కవితాగంధం వాటిలో ఎప్పటికీ విశ్వాసబీజాల్ని నాటలేదు. ఈ రహస్యాన్ని గుర్తించే కొందరు జానపదధోరణిలో విప్లవ కవితలను వ్రాయాలని నడుం కట్టారు. ఇది చక్కని ఆలోచనే కాని మళ్లీ అదే మౌలికమైన సమస్య. అనుకొన్నట్టుగా ఇది వారి గుండెల్లో చేరి ఉత్తేజాన్ని కలిగించాలంటే, ఈ కలంవీరులు కుహనా బూర్జువా వ్యవస్థను పూర్తిగా వదలి వాళ్లల్లోకి వెళ్లాలి. వారిలో ఒకరిగా కలిసి పోవాలి. పాణిగ్రాహిలాటి నిజమైన నేతగా పరివర్తన మందాలి. లేనప్పుడు—ఎంచక్కా బూర్జువా సంస్కృ

తిలో ఇస్త్రీమడతలు నలగని జీవనం సాగిస్తూ వీరు—దుమ్ములో దొగాడుతూ చెమటబిందువులో రవీంద్రుని దేవుణ్ణి ప్రతిబింబిస్తూ వారు...వీరి కవిత వీరి కొఱకే. తామూ కవులమన్న ఆత్మసంతోషాన్ని తమకు తాము అనుభవించడానికే. అందుకే 'ప్రొద్దు'లో విప్లవ కవుల్నిగూర్చి 'ఏరుసెనక్కాయల తింటూ సినిమా కట్టాలు సూసే కన్నీరెట్టుకొనే కుర్రోళ్లు' అంటూ రంధి సోమరాజుగారు చెణికారు.

శ్రామిక సంస్కృతికి దూరమయ్యే రచన ఏదైనప్పటికీ బూర్జువా రచన అవుతుందన్న శ్రీ. మ. రావుగారి మాట విప్లవ కవితా స్వభావాన్ని గుర్తించడానికి కొంత దోహదం చేస్తుంది. 'ప్రేమగానం, మానవతావాదం, స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యం అనే అర్థం లేని రచనలు వర్గదృష్టి లేనివాడు, సమాజంలో వర్గ సంబంధాలు గ్రహించలేని వాడూ వ్రాస్తాడు.' అన్న వారి మాటలోని సత్యాన్ని తర్కించడం అటుంచి, వారి దృక్పథం అన్నది విప్లవ కవిత ప్రధాన లక్షణంగా మన కగుపడుతుంది. అయితే వర్గదృక్పథాన్నే ప్రధానంగా తీసికొన్న రచయిత జీవితంలోని అన్ని కోణాలను చూడగలుగుతాడా? లోతులను స్పృశించి ఆ లోతుల్లోని అనుభూతిని వెలికి వాగ్రూపంలో తేగలడా అన్నది ఒక క్రిటిక్కు—కాకుంటె సినిక్కు—ఉదయించే ప్రశ్న. వర్గదృక్పథం అంటూనే ఏవో కొన్ని ఇజాలకు కావలి కుక్కలుగా కట్టుబడిపోయి, కవితల్ను వినిపించే కవులు ప్రత్యక్షమౌతారు. వారికి శ్రీ. మ. రావుగారే చక్కని హెచ్చరిక చేశారు. సిద్ధాంత పటాటోపాలను కాక, జీవన వాస్తవికతను చిత్రించాలన్నారు. అలా కాని నాడు అది 'అతివాద బాలారిష్టం మాత్రమే అవుతుందన్నారు. ఇంత చక్కటి మాటను ముందు మాటగా అలంకరించుకొన్న 'లే' కవితాసంపుటి, లోన మళ్లీ కుప్పలు తిప్పలుగా ఈ 'అతివాద బాలారిష్ట' కవిత్వాన్ని కలిగి ఉండడం శోచనీయకరం. విద్యార్థులు, నవయువకులు అయిన ఆ కొందరి ఉత్సాహాన్ని, విప్లవ భావననీ మాత్రం మన మంగీకరించాల్సి ఉంటుంది కాని, వారి కవితల్ని కవితలుగా అనుభవించలేము. రావుగారే ఒకచోట అన్నట్టు, 'అపరిణత అనుభవ భ్రాంతి'నుండి వచ్చిన కవితలవి. దాన్ని విప్లవభావనగా కాక, ఓ విధంగా, నియో—రొమాంటిసిజమ్‌గా అంగీకరించవచ్చు ..జీవితాన్ని కళ్లారాచూసి, జీవన వాస్తవికతను గ్రహించి, గుర్తుపెట్టి దాన్ని చిత్రించే ప్రజ్ఞ కాక, కళ్లుమూసుకు కష్టాల సీన్లనిచూసి, క్యారక్టరిస్టిక్‌గా వ్రాసినట్లనిపిస్తుంది. 'నిస్సహాయంగా పడువు వృత్తికి దిగిన పడతి, రిక్షావాలా, నిరుద్యోగి, ఆకట మాడే కన్న కొడుకునిచూచి ఏడ్చే తల్లిరోదన, కన్న పిల్లల కడపటి కేకలు'—ఇవీ ఈ 'లే' సంపుటిలో కనిపించే శ్రామిక సంస్కృతి. వాస్తవ పరిజ్ఞానంతో రచయిత ఈ కష్టజీవులను చిత్రిస్తున్నట్లనిపించదు పెద్దలనుండి పరంపరగా వస్తున్న స్టాక్‌డిక్షన్‌నుండి చటుక్కున వాడుకొన్నట్లు స్ఫురిస్తాయి. 'క్లబ్బుల్లో నగ్నంగా నర్తిస్తున్న రోసీని చూచి, వ్యామోహంతో పెడుతున్న వెర్రికేకలు, కంట్రాక్టర్ ఇస్తున్న వాట్ పార్టీలో గ్లాసుల చప్పుడు'వంటి చిత్రణలు, సినిమా లందిస్తున్న రొమాంటిక్—ప్రొలిటేరియన్ కల్చర్‌కు ప్రతిధ్వనులు. ఈ 'లే' సంపుటి ముఖ్యంగా కాలేజీ ప్రాంగణంలోని విద్యార్థులనుండి వచ్చింది. విద్యార్థుల్లో కూడ విప్లవభావం ఎలా ప్రతిధ్వనిస్తుందో చూడమని ఈ సంపుటిని ప్రదర్శించేవాళ్లు నిజంగా తెలివితక్కువవాళ్లే. అసలీ 'లే' రచయితలు విప్లవమన్న మాటను అర్థం చేసికొన్నారా? అనిపిస్తుంది. జీవితం అంటే నిరాశగానూ, నిరర్థకంగానూ ఆలోచనలు పెంచుకోడానికి ఈ సంపుటి దోహదపడుతుందేమొ కాని, వీళ్లైనంత బీభత్సాన్ని, అదీ కాల్పనిక బీభత్సాన్ని పెంచుకోడానికి అవకాశాన్నిస్తుందికాని, ప్రస్తుతమున్న అవ్యవస్థ ఎలాటిదో, ఆ అవ్యవస్థను తొలగించుకోడానికి ఎలాటి శాస్త్రీయ పరిష్కారం అవసరమో, శాస్త్రీయ దృక్పథం ఎలా అలవాటు కావాలో కించిత్తయినా చర్చించదు. అలాటి చర్చలేని కవిత, ఈనాటి సంఘానికి నిష్ప్రయోజనం...సంఘంకోసం వ్రాసిన అన్నపేరుపెట్టి అలా నియో—రొమాంటిసిజమ్‌లో పడిపోవడంకంటె ఘోరమైన ద్రోహంలేదు. వీరు తమ కవితలద్వారా సృష్టించే ఈ బీభత్సం, నిస్పృహ, మిగిలినవారు విప్లవోన్ముఖులవడానికి నేపథ్యరంగభూమిగా ఉపకరిస్తుందని ఏ విమర్శకుడైనా అంటే, అది ఇందాక శ్రీ. మ. రావుగారన్న 'అపరిణత అనుభవభ్రాంతి' మాత్రమే అవుతుంది. అదృష్టవశాత్తు ఎవరూ ఇందాక ఆ మాటను అనలేదు. ఒకవేళ ఇది నేపథ్య రంగభూమిగా ఉపకరిస్తుం

దన్న మాటను అంగీకరించిన పక్షంలో, తత్ఫలితంగా పల్లో ఉత్పన్నమయ్యేది విప్లవకాంక్ష కాదు విధ్వంస కాంక్ష. విప్లవానికి—విధ్వంసానికీ ఎన్నోరెట్ల అంతరం ఉన్నది. దాన్ని గుర్తించకపోవడంలోనే విప్లవ కవిత మొదటి దౌర్బల్యం దాగి ఉంది.

ఇంతదాక క్రమగత వికాసాన్నంది, సుస్థిరంగా నిల్చిన వ్యవస్థలో లోపం ఉన్నప్పుడు, దుఃఖభాజనత చోటు చేసికొన్నప్పుడు, ఆ వ్యవస్థ కేవలం అవ్యవస్థగా మాత్రమే పరిణమించినప్పుడు, జాతిజీవన సుఖానికి మళ్లీ అందరూ కలిసి మరో క్రొత్త వ్యవస్థను క్రమబద్ధంగా పునర్వికసింపచేసే శాస్త్రీయ ధోరణినే విప్లవం అని పిలుస్తాము. అలాకాక 'ఈ అవ్యవస్థ పరమ దుఃఖభాజనంగా మాత్రమే ఉన్నది; ఏదో మార్పు కావాలి' (అదేమిటో ఆలోచించకనే) అన్న ఆశయంతో ఉన్నదాన్ని తుడిచిపెట్టేయడానికి ఉపక్రమించే పద్ధతిని విధ్వంసం అంటారు. విప్లవం అన్నది ఒక శాస్త్రీయమైన జాతిగత ఉద్యమం. అతిసహజమైన చారిత్రక పరిణామం. విధ్వంసం అలా కాదు. అసంతృప్తి ఒక విధమైన పాశవికమైన సహజోద్భూతంతో సమ్మేళనమంది వికసిత వ్యవస్థనుమాత్రం రూపుమాపే హింసాత్మక రచన విధ్వంసం. ఇందులో ఎలాటి నిర్మాణాత్మక దృష్టి, పునర్వికాస ప్రయత్నం, శాస్త్రీయ విచక్షణ ఉండవు. విప్లవాన్ని ప్రబోధించే విద్వాంసులు మొట్టమొదట గుర్తించాల్సింది, ఆ విప్లవానికి జీవనాడియైన శాస్త్రీయతను, శాస్త్రీయ పునర్వికాస పద్ధతినీ. దాన్ని గ్రహించకనే ప్రబోధనకు ఉపక్రమించే విద్వాంసులు, ఉద్యమాన్ని పోషించడం అటుంచి, కూకటి వ్రేళ్లతో హా కూలిపోవడానికి మాత్రం కారకులవుతారు ఈ నాడు విప్లవ కవితను వ్రాస్తున్న వాళ్లు నిజంగా విప్లవాన్ని ఎంతవరకు అర్థం చేసికొన్నారు? అసలు వారు ఆదర్శంగా తీసికొన్న వాదాన్ని సమూలంగా చదివిన వాళ్లెందరు ? ... విప్లవకవితోద్యమానికి నేతృత్వం వహిస్తున్న పెద్దలు ఈ ప్రశ్నల్నేమాత్రం పట్టించుకోవడం లేదు. ఏదో ఆకర్షణతో అనుయాయులు తయారౌతున్నారన్న సంబరం తప్పితే, వారికి సమూలకమైన శాస్త్రీయ పరిజ్ఞానం, తద్వారా నిశిత మానసిక శిక్షణ కలిగించాలి అన్న ఆశయం, ఆ నేతలకు మచ్చుకైనా లేదు. ఆ ఆశయంతో వారు పరిశ్రమించడానికి పూనుకోని పక్షంలో ఇది ఒక్క కవితోద్యమం (?)గా మాత్రమే ఉంటుంది కాని, సమాజంలో వీరే వర్గాన్ని వస్త్వాలంబనంగా తీసికొన్నారో, ఆ వర్గంలో ఎలాటి చైతన్యాన్ని కలిగించలేదు.

*

నిజంగా వారు సమాజగత చైతన్యాన్నే అభిలషిస్తున్న వారైతే, ఈ కవిత్వం వారికి సరియైన మాధ్యమికం కాదు. కవిత్వానికి మానవుని మేధతో కంటే హృదయంతో ఎక్కువ అనుబంధం ఉంటుంది. ఎంత ప్రయత్నించినా ఆ హృదయానుబంధాన్ని—అథవా-- అనుభూతిని దిగనార్చి కవితలల్లలేము. సుప్తచేతనానుభూతికి భాషానుగత ముద్రయే కవిత్వము. అంతర్జాతీయ స్థాయిలోకూడ ఇదీ దాదాపు సశాస్త్రీయంగా నిర్వచనంగా ఆమోదింపబడిందని నిరూపించవచ్చు. కావ్యాభివ్యక్తిని నిర్వహించే భావచిత్రాలు, పదబంధాల సొగసు, లయ—ఇవన్నీకూడ కవిత్వాన్ని వాస్తవానికన్న అతీతంగా తీసికొనిపోతాయి. అదో క్రొత్త లోకాన్ని నిర్మింప చేస్తాయి. ఈ క్రొత్త లోకంలో వాస్తవికతే ప్రధానంగా ఉండాలని కొందరు కర్తలు ఆశించినప్పటికీ, అక్కడవెలసే వాస్తవం, కేవల ప్రతిబింబ ప్రాయంగాకాక, ఇంకో ఊర్ధ్వ సౌందర్యంతో కూడి ఉంటుంది. ఈ సౌందర్యమన్నది, కేవలం అకృతీపరమైంది మాత్రమేకాక, తాత్త్వికపరమైనా కావచ్చు కవిత్వంలో ప్రతిష్ఠాపితమయ్యే జుగుప్సాదులుకూడ హృదయాకర్షణను ఎలా కలిగిస్తాయో, సవిస్తరంగా చర్చించాడు హెర్బర్ట్ రీడ్.[4] 'రమ్యం, జుగుప్సిత ముదారమథాపి' అంటూ ప్రాచీన ప్రాచ్యాలంకారికులు దీన్నే ప్రస్తుతించారు అంచేత ప్లేటో కవులను తన ఆదర్శరాజ్యంలోకి బహిష్కరించాడు. కవిత్వమొక జాగ్రత్‌స్వప్నం (Conscious dream)గా భావించారు వారు. కవులను అనుమతించినా, వారు వీరస్మృతి గీతాదులమాత్రం ఆలపించాలని ప్లేటో ఆంక్ష. కళావిదుడు వాస్తవాన్నికాక, నమూనా అకృతులను మాత్రమే అనుకరిస్తుంటాడన్న ప్లేటో మాటలు మనం హేళనగా త్రోసిపుచ్చలేము. క్రిస్టఫర్ కాడ్వెల్‌వంటి ప్రఖ్యాత విమర్శకుడు, మార్క్సు ప్రభావంతో సాహిత్యాధ్యయనంలో క్రొత్త అధ్యాయాలను సృష్టించిన ప్రతిభాశాలి, ప్లేటో మాట

4. The Meaning of Art.

ఎసే సమర్థిస్తూ, కవులకొక వాస్తవికతాజ్ఞానం తోడి ఆత్మశిక్షణ అత్యవసరం అని చెప్పారిస్తాడు.[5] అయితే కవితాజననం కానీ, కవితాస్వాదనం కానీ ఒక అవ్యక్త మానసిక దశలోనే, ప్రేరణలోనే జరుగుతూన్నదన్న ప్లేటో మతాన్ని త్రోసిపుచ్చలేదు. అంటే అవ్యక్తమైన ఆ స్పందన, ఏ శబ్దసముదాయంవల్ల జనిస్తున్నదో, అదే కవిత్వమన్నమాటను కాడ్వెల్ ఆమోదించినట్లే. ఈ అవ్యక్తమానస తంత్రాన్ని పదచిత్రాల్లో పెట్టడానికే శ్రమిస్తుంటాడు కనుక, ప్లేటో అన్నట్లు అతని వాగభివ్యక్తిమీద అతనికే అధికారం పోతున్నది కనుక, అలాటి కవిత్వప్రభావం పామరజనంపైన— అందులోనూ యాంత్రికయుగంలో యంత్రాలవలె జీవిస్తున్న శ్రామిక జనంపైన పరిపూర్ణంగా ప్రసరించడం అనుమానాస్పద విషయం. యుగం— యుగలక్షణం మారుతున్నకొద్దీ, భావాభివ్యక్తి మాధ్యమికంకూడ మారుతుండాలి. పరమ ధర్మోద్దీపనమున కుద్దేశితమైన ఒకనాటి పురాణ కవిత్వం-- మార్గ కవిత్వం (Classical Poetry), అవ్యక్తవేగంలో చలించిపోతున్న ఆధునిక కాలానికి సరియైన మాధ్యమికమని ఎవ్వరూ ఒప్పుకోరు. ఆ కవితకై ఆగి అర్థం చేసికొనే ఓపిక, విరామం ఆధునిక మానవునకు లేవు. మానవ పరిజ్ఞాన పురోగమనం ప్రతి రెండున్నర సంవత్సరాలకు రెట్టింపవుతున్నదని శాస్త్రజ్ఞుల అంచనా. అలాటి తరుణంలో, ఆధునిక వేగానికి ప్రతిబింబమైన లఘుకవిత, లఘుకథ ప్రాభవాన్ని అనుభవించే తరుణంలో, ఊర్ధ్వ వాస్తవికతను నిర్మించడానికి యత్నించే సంక్షిప్త వ్యక్తీకరణలో, జాగ్రత్ చేతనకు అతీతంగా లిఖితమయ్యే భావచిత్రాల సాయంతో వెలికివచ్చే కవిత, ఇలాటి విప్లవ చైతన్యాన్ని నేల నలుచెఱగులకూ విస్తరింపచేయడానికి అర్హమైన మాధ్యమికం కాదు.

భాషాపరంగా చెప్పాలంటే ఆధునికయుగం ముఖ్యంగా వచనయుగం. రాజకీయ తత్త్వపరంగా వ్యాఖ్యానిస్తున్నప్పుడు ఆధునికయుగాన్ని సమసమాజయుగం— సామ్యవాదయుగం అని ఎలాగైతే పేర్కొంటామో, అలాగే భాషాపరంగా దీన్ని వచనయుగం—అథవా—వాడుకమాటలయుగం అని పేర్కొంటాము. భాషాపరంగా ఇది ప్రజాస్వామ్యస్థితి. అరిస్టాటిల్లాంటి విద్వత్తులు, విదగ్ధులు మాత్రమేకాక, భాషను నేర్చిన ప్రతి వ్యక్తీ రచనా స్వాతంత్ర్యాన్ని అనుభవించ గలడు. ఇలాటి యుగంలో, సమస్త సమాజ చైతన్యాన్ని ఉద్దేశించే రచన ఎప్పుడూ వచనంలోనే ఉండాలి. అందులోనూ మామూలు మాటల్లో, మామూలు భావనలతో ఉండాలి. అలా కానప్పుడు అది వ్యష్టిచేతన అవుతుందేమోకాని, సమిష్టిచేతన కాలేదు. కవిత ముఖ్యంగా ఒకే ఒక్క వ్యక్తి అనుభూతిసీమనుండి పదాలేరుకొని లోకంపై ప్రాలుతుంది అలాటిదాన్ని— అందులోనూ ఇలాటి సంక్షిప్తమైన అభివ్యక్తి కలదాన్ని, సర్వజాతి చైతన్యాన్ని మూర్తీభవించుకొని వచ్చిందనడం, విస్తారంగా విప్లవ భావనల్ని ప్రచారం చేయడానికి వచ్చిందనడం కేవలం భ్రమాస్పదమైన మాటమాత్రమే. ఈ కవితావిహంగాన్ని పట్టుకొని, అందులోని లోలోపలి ఆత్మను గ్రహించేవాళ్ళు చాలా అరుదు. సమస్త సమాజ చైతన్యమన్నప్పుడు ఈ కొద్దిమందినే ఆశయంగా పెట్టుకోకూడదు. త్రి. మ. రావుగారు పేర్కొన్న విప్లవకవితా సంకలనంలో పదిశాతం కూడ వీరి కవిత్వాన్ని అర్థంచేసికొని, అనుభవించేవారుండరు.

విప్లవ చైతన్యాన్ని ప్రజావ్యాప్తం చేయడమే ఈ వర్గం వారి ఆశయమైతే ఈ కవిత్వం చాలా బలహీనమైన మాధ్యమికం. 'సినిమా కష్టాలుచూసి కన్నీరెట్టుకొనే కుర్రోళ్లు' అన్న చెణుకులు ఎన్నైనా రాగలవు. అయితే అవి నిష్కారణమైన చెణుకులు కావన్న ఆత్మజాగృతి వీరికుందో లేదో తెలియదు మఱి!...విప్లవభావనను ఆత్మగా పెట్టుకొని కవిత్వం మాత్రమే వ్రాయదలచుకొనే సహజకవులు కొందరు, కొన్ని ప్రాథమిక నియమాల్నయినా గుర్తించుకోవాలి. అటు శైలిలోనైనా, ఇటు వస్తువులోనైనా ఆ ప్రాథమిక సూత్రాలను విస్మరించకూడదు.

1. మొదట శైలి విషయానికి వద్దాము. ఈ నవ వర్గీయుల కవితల్లో లయ ప్రధానంగా ఉండాలి. అభ్యుదయ కవితాయుగం అందులో వికసించిన వచన కవితలోని సాఫీ పద్ధతినుండి, శ్రీ శ్రీ వంటి ఒకరిద్దరు పూర్వుల రచనలు తప్ప అనేకుల ప్రయోగ చాపల్య పుంజాలనుండి ఈ లయ వీరిని విడదీసి చూపుతుంది. అంతేకాక, అతి ప్రధానమైంది— లయ శ్రామిక సంస్కృతికి, వారి గానానికి

5. Illusion and Reality.

ప్రస్ఫుటంచేసే ప్రధానమైన భాషాసంకేతం అన్న విషయాన్ని మరువరాదు. "Rhythm is a form in which we see and feel and hear and know many persons acting as one man." అని లయనుగూర్చి ప్రఖ్యాత మార్క్సీయ విమర్శకుడైన జాక్ లిండ్ సే తన అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చారు.[6] 'Art is the expression of man's pleasure in labour' అని విలియమ్స్ మోరిస్ భావన7. ఈ శ్రామిక కర్మను, వేగాన్ని ప్రతిబింబింపచేసే, ప్రతిధ్వనింపచేసే ఏకైక భాషాగత ముద్రలయ. దాన్ని గుర్తించి రూపందిన శ్రీశ్రీ కవిత నేటికైనా ఏనాటికైనా చెవులపడితే చాలు, విప్లవోత్తేజం అదంతకదే ఉప్పొంగి వస్తుంది. ఎంతజడునిలోనైనా నిద్రలేస్తుంది. ఇందులో ఏ మాత్రం అతిశయోక్తి లేదన్నది ఆంధ్రదేశంలోని ప్రతిసహృదయునికీ తెలుసు. 'శరీర కష్టం స్ఫురింపచేసే' ఈ ప్రధాన అంశాన్ని ఒక్కరచయితకూడ గుర్తించక పోవడం చాలా విచారదాయకం. గురి ంచిన కె. వి. ర లాటి వారు కాల్పనికపు సొగసుల్లోకి జారుకొనో, ఏ ధ్వనీలేని పదాల గజిబిజితోనో కప్పదాటు వేస్తారుకాని, శ్రామిక సంస్కృతిని ప్రతిష్ఠించలేకున్నారు.

2. ఇకవస్తుగతంగా గుర్తించాల్సిన విషయాలు చాలా ఉన్నాయి. మొట్టమొదట తమ నవ్యసంథకు ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం ఏర్పడేలాగ చూడాలి. ఇంతకు మునుపున్న పంథాలు స్వీకరించిన వస్తువునే తామూ స్వీకరించి నవ్యచైతన్యాన్ని సాధించలేరు. కనీసం నవ్యత్వాన్నిరూపించలేరు. ఉదాహరణకు అభ్యుదయ కవిత్వంకంటె విభిన్నమైన వ్యక్తిత్వంకల 'ఉద్యమం' విప్లవ కవిత్వం అంటూ చాటాలంటే వాళ్లిందాకా చేపట్టిన పదజాలాన్ని, దృశ్యాల్ని వీలైనంతవరకు తప్పించాలి. మొన్నటి కాల్పనికత్వంనుండి వేఱుపడుతూ నిన్న శ్రీశ్రీ వ్రాసిన 'ఒక రాత్రి'ని గుర్తుకి తెచ్చుకొంటే చాలు నిశదవౌతుంది. నిన్నటి అభ్యుదయ కవిత్వం కేవలం బూర్జువా కవిత్వమనే నేటి వారి భావన. అలాటప్పుడు వీరి కవితా చిత్రణలో ఆ బూర్జువా పదార్థం అణుమాత్రంకూడ అగుపించకుండా ఉండడానికి కృషిచేయడం వీరి మొదటి బాధ్యత. ఎలాగ? అన్నదానికి సమాధానం వాళ్లే సాధించాల్సి ఉంది. ఏ విమర్శకుడూ సూచించలేడు. అది అతని బాధ్యతకాదు. కనుదే. ఈ విషయాన్నే పేర్కొంటూ క్రిస్టఫర్ డ్వెల్ ఇలాగంటాడు. 'They will glorify the revolution as a kind of giant explosion which will blow up everything they feel to be hampering them but they have no constructive theory as artists the ... as economists, accept the economic categories of socialism, but as artists they cannot see the new forms and contents of an art that can replace bourgeois art." అయితే శ్రీకాకుళైట్లను సమర్థించాం సాయుధ విప్లవాన్ని ఆశిస్తున్నాం అంటూ విరసంవారు పేర్కొనవచ్చు. ఇది నిజమే. వస్తువులో వీరి ప్రత్యేకత ఇక్కడనే ఉంది. అయితే కవిత్వానికి ముందు వ్రాసిన మాటల్లోనూ, మధ్యలో అక్కడక్కడ ఒకరిద్దరి కవితల్లోనూతప్ప, కవితాచిత్రణలో అంతటా, పరిపూర్ణంగా ఉన్నదేమిటి?......ఇంతకుమునుపు వీరన్న 'బూర్జువా కవిత'నుండి వేఱుకానిదే. పోతే మరి కొందఱు రాజకీయ జీవితాన్ని, రాజకీయ కుభిత జీవితాన్ని అత్యంత శ్రద్ధతో చిత్రీకరిస్తున్నాం అని చెప్పొచ్చు. వారికి ఏంజల్స్ మాటే సమాధానం :' 'The more the political opinions of the author remain hidden, the better it is for the work of art.'[8] ఎప్పుడైతే కవి రాజకీయాల్ని చిత్రించడం మొదలు పెడతాడో, అప్పుడే అతడు కవిగా అంతరిస్తాడు. కవికున్న ప్రధానమైన స్వాతంత్ర్యాన్ని పోగొట్టుకొంటాడు. కేవలం పార్టీ పక్షిలాగ మారిపోతాడు. జీవన వాస్తవికతను, వాస్తవ జీవనాన్ని రాజకీయాలు ప్రతిబింబిస్తున్నాయనడం కుంటివైన సమాధానమే. దాన్ని గూర్చే చాలా వ్యగ్రతతో గోథే ఇలాగన్నాడు : 'We moderns had better say with Napolean, 'Politics are our fate 9 బాధ్యత

6. After the Thirties-Jack Lindsay.

7. Quoted in the above book.

8 & 9 Quoted in Cassell's Encyclopaedia of Literature 'Poetry'-by E. Sitwell.

కలిగిన ఏ కవి కూడ రాజకీయాలే కవిత్వమనికాని, లేక కవిత్వానికి చక్కని వస్తువు రాజకీయాలనికాని చెప్పడం చాలా ప్రమాదకరమైనదంటూ గొప్ప హెచ్చరిక చేశారు..రాజకీయాలనో, లేక వాని ఆనుషంగికయామైన పాక్షిక ఉద్యమాలనో కవితావస్తువుగా స్వీకరించి కొందరు విప్లవ కవులు వ్రాస్తే, శ్రామిక సమస్యలని ప్రతిబింబింప చేయడం పేరిట, కొందరు సిద్ధంగా శ్రామికుల నిత్య జీవితాన్ని చాలా వాస్తవికంగా కవితల్లో చిత్రించాలని పట్టుపట్టుతారు దీనివల్ల కలిగే ప్రయోజనం చాలా స్వల్పం. నిత్యం యంత్రయుగంలో విసుగెత్తిపోయిన శ్రామికులు, తమ జీవితాన్ని మళ్ళ తామే చూచుకొని ఉత్తేజం పొందడమంటూ ఉండదు దాన్నే లెనిన్ ఇలా పేర్కొన్నారు..'తమకు నిత్యానుభవంలోఉన్న సామాన్య విషయాలనో, తమ ఫ్యాక్టరీ జీవితాన్నో చదవడానికి కార్మికులు ఇష్టపడతారని, ఏ కొందరు అర్భక మేధావులో భావిస్తుంటారు.'[10] వారికామైనిత్తిక జీవితాన్నిగూర్చికాక, ఇంకా విస్తారమైన వెలుపలి జీవితాన్ని, పనికష్ట లోతుల్ని తెలియ చెప్పడం కళావిదుల మొదటి కర్తవ్యం అని లెనిన్ పేర్కొన్నారు ఇక్కడ గమనించాల్సిన విషయం ఇంకొకటుంది మనదేశం జనాభాలో, భారీ కర్మాగారాల్లో పని చేస్తున్న వారి సంఖ్య-అందులోనూ ప్రత్యేక వ్యక్తుల సంస్థల్లో పనిచేస్తున్న వారి సంఖ్య అంత అధికమైందికాదు అత్యధికభాగం వ్యవసాయ కార్మికులు. ఏ మాత్రం చదువు సంస్కారాల్లేని రైతు కూలీలు. ఇక కొన్నేళ్ల తర్వాత మాటను చెప్పలేము కాని, ఇప్పట్లో వారికి కవితావగాహన శక్తి లేదు. కనీసం వినేపాటి శక్తికూడ లేదు. దేశంలో అధిక సంఖ్యలో మధ్యతరగతి జనాభా బలిష్ఠంగా వ్యాపించి ఉన్నది. అటూ ఇటూ చెల్లని ఈ మధ్య జాతిలోనే చైతన్యం కలగాలి. కలిగించాలి బలవంతంగా వారు మరచిపోతున్న అనేక విలువలను, వాస్తవిక సత్యాలను సున్నితంగా, హృదయంలోని నరనరాలు కదిలిపోయేలాగ చిత్రించాలి. కేవలం వారి నిత్యజీవితాన్ని మాత్రమే కాదు. అందులోనూ వాస్తవికత పేరిట, సమగ్ర జీవితాన్నే కాదు. అంతకన్న ఓ వన్నె అధికమైనా, ఓ వన్నె న్యూనమైనా సరే చెప్పేది సున్నితంగా, హృదయం చలించేలాగ, మేధస్సు కార్యప్రేరణ నందేలాగ చెప్పాలి. ఈ రహస్యాన్ని కనిపెట్టిన విరసం సభ్యులు ఇద్దరు ముగ్గురే. వారిలో సి. ఎస్. రావు గారి విషయం ప్రత్యేకిస్తే, ప్రత్యేకంగా చెప్పుకోదగ్గ వారు, కొడవటిగంటి, రాచకొండ గారలే. మిగిలిన ప్రచండ మేధావులందరూ, లెనిన్‌మాటలోని అర్భక మేధావులే అయిపోతున్నారు. ఇక పాయిటాష్టగ్ల విషయం చెప్పపనిలేదు. రా. వి. శాస్త్రి, కొ. కు. రావుగార్ల ఒక్కొక్క రచన ఒక్కొక్క ప్రళయ మారుతం వంటిది. ఎంత సున్నితం అవసరమో అంత సున్నితాన్ని చెప్పడంలో ఒడుపుకొని చెప్పారు కేవలం వాస్తవికాన్నే చిత్రించినట్లుంటుంది కాని, అంతకన్న లోతైనదేదో అణువణువునా ఆకర్షిస్తూ ఉంటుంది. హృదయమూ, బుద్ధి రెండు ఒక్కచోట సంగమించి, వినూత్న ప్రేరణావేశం కలిగిస్తుంది. తమ చిత్రగ వ్యక్తీకరణ మాధ్యమికాన్ని, యుగ స్వభావాన్ని ప్రతిబింబించే సరియైన మాధ్యమికాన్ని ఎన్నుకొన్న ఘనత వారిద్దరికే చెందుతుంది 'వారు కవులుకాదు కాబట్టి, గద్యాన్ని వరించారు' అని ఎవరైనా అంటే వార్నిచూసి జాలిపడాల్సి ఉంటుంది. అద్భుతమైన కవిత్వాన్ని ప్రదర్శించిన సందర్భాలు వారి వచన రచనల్లో కోకొల్లలు. ఈ కవులందరూ ఒకే ఒక సామాన్య వాక్యాన్ని ఎనిముక్కలు వేసి క్రింద క్రింద పేరుస్తూ పేజీలు పెంచితే, వారు యెన్నో పేజీలు పట్టే గొప్ప భావాన్ని ఒక వాక్యంలో కూర్చి ఏకక్రమంగా వ్రాస్తారు. అంతే. ఇలాటివారు మరొక్క పదిమంది తెలుగుదేశంలో ఉద్భవించిఉంటే, ఈనాటికి క్రొత్తతరం, ఓ వాడు కొ. కు. రావుగారు కలగన్నట్లు, నిజంగా సమసమాజ వ్యవస్థలో జీవిస్తూ ఉండేది. వీళ్లను గొర్రెమందలాగ అనుకరించే ఘట్టగొడుగులు

10 Quoted in 'Limits not Frontiers of Sur-realism' by Andre' Breton. (essay in 'Sur-realism' Ed by Herbert Read)

అధికం కావడంవల్లా, ప్రజాస్వామ్య సూత్రంతో ప్రతివాడూ కలంపట్టి కవులై తామూ కవులకున్న అహంకారాన్ని అల్పసంతోషాన్ని అనుభవించడం మొదలిడడంవల్ల, వీరి ప్రయాస నేటికీ 'ప్రయాస'గా మాత్రమే నిలిచిపోయింది. ఏ అరిస్టోక్రటిక్ యుగంలోనో పిల్ల వసుచరిత్రలు చందంలాటి ఈ 'గుంపు మేళం' పుట్టిఉంటే బాధలేదుకాని, ఇలాటి సంధి యుగంలో—అవ్యవస్థ యుగంలో, ఇలాటిది ఏర్పడ్డమే చాలా బాధను కలిగిస్తుంది !

లక్షణం మొదటపుట్టి లక్ష్యం యెప్పుడూ తర్వాతగా రాలేదు. అలా వచ్చేది, కేవలం శుష్కానుకరణం మాత్రమే. అలాగే వస్తువిధి అన్న నిర్దేశం మొదట ఏర్పడి, రచన యెప్పుడూ తర్వాతగా రాదు రారాదు. అలా వచ్చినా, దానికి ఎలాటి ప్రభావ ప్రేరకశక్తి ఉండదు. మేధావంతులు + ప్రతిభావంతులూ అయిన రచయితలు లోతుగా శ్రమించి తాము చేపట్టిన క్రొత్తరీతికి స్వయం వ్యక్తిత్వాన్ని సమకూర్చాలి. అప్పుడే అది ఆధునిక 'కవితా చరిత్ర'లో ప్రత్యేక ప్రకరణ గౌరవాన్ని పొందగలుగుతుంది. అలా వారు తాము గానంచేసే క్రొత్తపేరన్నదానికి స్వయం వ్యక్తిత్వాన్ని, ప్రత్యేకత్వాన్ని సమకూర్చినప్పుడు, దాని లక్ష్యము సమగ్రంగా ఆవిష్కరించి సమాజంతోటి దక్కని అన్వయానికి విమర్శకుడు శ్రమించవలదు. అంతవరకే విమర్శకుని బాధ్యత.

అంకితం

శ్రీ కె. శివారెడ్డి

ఇదేమీ
కొత్త గాదు నాకు
నువ్వేమో
పొద్దుటిపూడి చిగురుటాకులా
టపటపా రెండు కన్నీటిబొట్లు రాల్చటం—

అవి
ఈ కాలే ఇనుం మీద
ఆవిరై పోవటం—
నువ్వొక నువ్వే
నేనొక నేనే—
విరుద్ధాలకి స్నేహమన్నది ఎంత నిజం !

నేను
వ్యక్తిలోంచి
జనశక్తిగా జన్మించినవాణ్ణి
జనదృష్టిగా రూపొందినవాణ్ణి—

నాకు
నాదన్నది లేదు
నేనొక ఆయుధాగారం
ఆయుధ కర్మాగారం—

నువ్వు
నీ కేంద్రం వద్ద
స్పందించే బిందువువి
నేను నీనుంచి
ప్రసారం కావాలని నీ వాంఛ—

నన్ను
నేను హరించుకుని
జనం ప్రయోజనంవద్ద సమర్పించుకున్నవాణ్ణి
ఊపిరి
విద్యుత్తుగా పుష్పిస్తున్నవాణ్ణి—

చూడు !
నా నేత్రాలెప్పుడూ సజలాలే
ప్రజల జల జాల జన్మస్థానాలే—
నువ్వూ కన్నీటిబొట్టువే
రా ! నా కన్నీటిలో కలుస్—

ధూర్తవిట సంవాదము

ఈశ్వరదత్తకృత సంస్కృత భాణమునకు తెనుగుసేత 'రజని'

అంకితం : 'బాల్యా'కి

[ఈశ్వరదత్తుడు సంస్కృతంలో రచించిన 'ధూర్త విట సంవాదం' అనే ఈ భాణం—'చతుర్భాణీ' అనే పేరుతో 1922 లో ప్రసిద్ధ విద్వత్పరిశోధకులు కే. శే. మానపల్లి రామకృష్ణకవిగారు సంస్కరించి, డి. జి. శర్మ అండ్ కృష్ణ, బకీర్‌గంజ్, పాట్నావారు అచ్చొత్తించిన ప్రాచీన భాణచతుష్టయంలో ఒకటి. వీటిలో శూద్రకుని 'పద్మప్రాభృత'కానికి ఇదే రచయిత అనువాదం 1969 ఏప్రిల్ భారతిలోను, వరరుచి రచించిన 'ఉభయాభిసారిక'కు అనువాదం 1972 సెప్టెంబరు భారతిలోను పాఠకులకు పరిచితము లయాయి. వాటిలో మూడవది ఈ 'ధూర్తవిట **సంవాదం.'**

పాట్నా ప్రచురణలో రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసిన పీఠికలో ఈశ్వరదత్తుని గురించి చాల కొద్ది విషయాలే తెలిశాయి. అతడు బహుశా మగధ దేశస్థుడు. అతని భాణంలోని శ్లోకం 11 వ శతాబ్దపు భోజదేవుని శృంగార ప్రకాశికలో కనబడుతుంది. అదే శ్లోకం ఆ తరువాతి హేమచంద్రుని కావ్యానుశాసనంలో ఉంది. మరికొన్ని శ్లోకాలను మమ్మటుని కావ్యోల్లాసం ఉదాహరించింది. ఈ భాణంలోని 3 వ శ్లోకం ఈశ్వరసేనుడి రచనగా సుభాషితావళి అనే సంకలనంలో ఉదాహృతమయింది. దీనినిబట్టి ఇతడు ప్రవరసేన సర్వసేనులని ప్రసిద్ధిపొందిన రాజుల వంశానికి చెందినవాడా అని ఆశంకించారు రామకృష్ణ కవిగారు. నాట్యశాస్త్రం 22 వ అధ్యాయంలో భరతుడు చెప్పిన కొన్ని సూత్రాలపై చర్చయే ధూర్తవిటం అని కూడా వారు అన్నారు కాని, భరతుని నాట్యశాస్త్రానికి పి. యస్. ఆర్. అప్పారావుగారి అనువాదంలో ఈ చర్చకు మూలం అనదగిన సూత్రాల సందర్భం ఏదీ దొరకలేదు. దండి రచించిన అవంతీసుందరికీ ధూర్తవిటానికీ వర్ణనా శైలిలో చాలా సామ్యాలున్నా రెండవదే కొన్ని విషయాలలో మెరుగని రామకృష్ణ కవిగారు వ్రాశారు.

ఇది దత్తకుడు మున్నగువారు వ్రాసిన కామశాస్త్ర సిద్ధాంతాలపై చర్చ అని ఇందులోని ధూర్తవిటులు తమ సంవాదంలో తామే చెప్పుకుంటారు. దేవిలకుడనే విటుడు వానకాలం రాగానే, ఆ ఋతువు అందాలను వర్ణిస్తూ కుసుమపుర రాజమార్గంగుండా వెడుతూ త్రోవలో వివిధ స్త్రీ పురుష పాత్రలను పలకరిస్తూ, వారి స్వభావ చరిత్రలను విమర్శిస్తూ, చివరికి వేశ్యావాటిక చేరుకుని అక్కడ ధూర్తుడైన విశ్వలకుడనే మిత్రునింటికి వెళ్ళి, వానితో స్త్రీ పురుషులకు ప్రథమ సమాగమ ప్రణయ కారణాలు, సామాన్య నాయికల ప్రణయ కారణాలు, ప్రణయకలహ సందర్భాలకు, గోత్రస్ఖలనంవల్ల కలిగే ఉపద్రవాలకు ప్రతిక్రియలు, మున్నగు కామశాస్త్ర సిద్ధాంతాలపైని స్త్రీ పురుష స్వభావానుగుణంగా వ్యాఖ్యానిస్తూ చర్చించుకుంటారు.

విద్యయా ఖ్యాపితా ఖ్యాతిః
సజ్జనా రాధనం ధనం
తేషాం ప్రీత్యా భవేద్ధర్మ
ఇత్యస్మాక ముపక్రమః

అన్న భాణం ప్రారంభంలోని నాంది శ్లోకాన్ని బట్టీ

సత్త్వహ మతివర్తిష్వే
వేలామివ మహోదధిః
ఇమామపిమహీం పాతు
రాజా సాగర మేఖలాం...

అనే భాణం చివరి భరత వాక్య శ్లోకాన్ని బట్టీ, భాణం చివరి భాగంలో స్వర్గలోకం, అప్సరసలు అనేవి అసలు ఉండడం చాలా అసందర్భమూ, అసంభవమూ అని చేసిన హేతువాదాన్నిబట్టీ, మౌర్యసామ్రాజ్యంలో

ప్రాధాన్యానికి వచ్చిన పాటలీపుత్రం లేక కుసుమపురం ఇందులో కథాస్థానం కావడాన్నిబట్టీ కూడా ఆలోచిస్తే, శుంగవంశపు రాజులుగాని, గుప్తవంశపు రాజులుకాని ఆర్షధర్మాన్ని పునఃప్రతిష్ఠించే ప్రయత్నాలు చెయ్యక ముందే ఈశ్వరదత్తుడు క్రీస్తుకుపూర్వం ఒకటవ శతాబ్దానికి దరిదాపుల ఉండినవాడేమో అనీ నాకు (ఈ అనువాదకునికి) తోస్తుంది. బౌద్ధ ధర్మ ప్రచారం వల్ల స్థిరపడిన భావాలతో నాందీ శ్లోకం సాంప్రదాయికంగా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది దేవతలకెవరికీ అంకితం చెయ్యకపోవడం మానవుని సజ్జనతనీ ఆరాధించడం, ధర్మానికే ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం—చిట్టచివర శ్లోకంలో 'వేలను అతిక్రమించని నియతి' అనే సూత్రంతో తాను నడుచుకొనేవాడిని అనీ, రాజు ఆదే సూత్రంతో మహిని పరిపాలించాలని చెప్పడం—భాణం మొదటిలోనే సమాజంలో కల్గినవారినీ లేనివారినీ స్మరించడం, ఇవన్నీ ఈశ్వరదత్తునివంటి ప్రాచీన కవిలో మనకు ఈనాడు ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించే ఆధునిక లక్షణాలు.

మిగిలిన భాణాలలోలాగే, ఇందులో కూడా ఒకే నటుడు ప్రధానపాత్ర అయిన విటుడుగా ప్రవేశించి, మిగిలిన పాత్రల నాటకాలను=సంభాషణలను=ఆకాశ భాషితాలుగా 'ఏమంటున్నావు— అలాగ' 'అనా' అనే విధంగానే మూలంలో రచించినప్పటికీ, అనువాదంలో మిగిలిన పాత్రలపేర్లు ఆయా సందర్భాలలో మార్జినులో మామూలుగా నాటకాలలోలాగ సూచించడమయింది. — రజని.]

సాంప్రదాయికమైన నాందీ ప్రార్థనానంతరం

సూత్రధారుని ప్రవేశం

సూత్రధారుడు

సజ్జనారాధనము, ధనసంచయమ్ము
ఖ్యాతి, విద్యచే లోక విఖ్యాతి బడయు,
ప్రణయ పూర్వక తదవలంబనమె ధర్మ,
మిదియె యీ ప్రొద్దు మా ప్రార్థనీయముసుడీ.

కాబట్టి, మాననీయులైన పెద్దల వినోదం కోసం మేం ఒక ఆట ఆరంభిస్తాం. పెద్దలారా. కలిమి కలవారికి ఆనందం కలిగిస్తూ, కాసులేని రు పేదకు జవ్వనపు ఒత్తిళ్లతోకాక హెచ్చిస్తూ, కమలా; కేతకీ నిచుళా, కకుభా, కందళి మొదలయిన రక రకాల పూలను విరివిగా అందిస్తూన్న యీ వానకారులో హృదయాన్ని కదిలించే పాటొకటి పాడాలి. ఈ వర్ష ఋతువు సరిగ్గా ఎలా వుందంటే?

మబ్బు నీలిమయే ముఖలేపనముగ
మెరపే తళుకు బెళుకు తనులతగా
విరి గుత్తులే దుస్తుల ముస్తాబయి,
వానకారు వచ్చెను విటరాణియై.

(సూత్రధారుడు నిష్క్రమిస్తాడు)

అప్పుడు దేవిలకుడనే విటుడు ప్రవేశిస్తాడు.

దేవిలకుడు:- బాగా చెప్పారు. అచ్చంగా ఎలాగంటే,

కలవారి యిండ్ల ఢంకా బజాయించు మ
బ్బులగుంపు వర్షధారలను నింపు;
కుపితయౌ రామ భ్రూకుటి తరంగము వంటి
వంపు సొంపుల శంప వన్నె లలకు,
చెలరేగి క్రమ్ము మబ్బుల చల్లనౌ గాలి
కవుగిలి బంధాల కవల గలుపు,
వలరాజు వాడి కుమ్ముల నారిసారించి,
కాముక హృదులు గక్కదల వదల.
ఇంకా 'ఏమంటే.

మరుగుడు రెడలందు పొరుగూరు పోయిన
ప్రియులు, నొంటరులగు ప్రియలు కూడి,
అవశలై యుందురు అలుగక బ్రతిమాలు
వారును, పొలయల్క వనరువారు;
శ్లాఘ్యులు ప్రియులు వశం పడలగు వారు
లలనేల వశులౌచు మెలగువారు.
వినుడంచు జలద గంభీర ఘోషణముగ
కాలమ్ము వాన రాకడను తెలిపె.

అవును ఈ వానాకాలంలో సహృదయుల హృదయాలను ఆకట్టుకునే సంఘటనలు ఎంత సమృద్ధిగా జరుగుతాయో. సరిగ్గా ఇప్పుడేకదా వానమోసే మబ్బుల వల్ల చండభానుడి కిరణాలు వాడి తగ్గి పొలం మళ్ళు చెమ్మతో చెలిమి చేస్తున్నాయి. ఎన్నాళ్లకి తర్వాతనో ఇన్ని సంగతులు సాధించగలిగినందుకు పగళ్లు సౌకుమార్యాన్ని సంతరించుకున్నాయి. మద్దిపూల సువాసనలో సొక్కిసోలే తుమ్మెదలూ, నాట్యంలో మునిగిఉన్న నెమలీ, చల్లదనాన్ని వెదజిమ్ముతూంది. తోటలు ద్రిమ్మరులకి విహారయోగ్యాలవుతున్నాయి మట్టి ఉండలను దొర్లించుకుపోయే ఆరుద్ర పురుగులతోను,

అప్పుడే తలలెత్తుతున్న ఆకుపచ్చని కొదమగడ్డి మొ. కలతో, వనభూములు, లత్తుకమెత్తిన ఏసు దరాంగి అడుగులు మోపడానికైనా అనువుగా విలసిల్లాయి. అశుభ్రమైన నీటికాల్వలు చేరి, పట్టుతప్పిన గట్లతో నదులు దుశ్శీలలైన స్త్రీలలాగా అవగాహనానికి దుష్కరం అవుతున్నాయి.

మరీ యేమంటే
కడిమి విరుల కమ్మదనము
బడయుచు లోలోన తోటఁ బడుచుండెనదే
జడివాన బహుమతులతో
గడపం జేరుకొను చల్లగాలికి వలెనే.

అందుచేత ఈ ఋతువు చాలా ఆహ్లాదకారి అని చెప్పాలి కాకపోతే దాని రాకకై ఎదురుచూడరు కద. ఎందుకంటె,

ప్రజలు సుఖవంతులే కాని వారి మదులు
కడిమివిరి కమ్మదనములు కలయబారి
యుపవనమ్ముల దిమ్మరిల్లు పవనాల
తోడ బరువెక్కు నుత్కంఠ దుర్దినముల.

ఈ ఉత్కంఠ రెండు విధాలు. కారణంవల్ల కలిగేది, కారణం లేకుండా కలిగేదీని. కారణంవల్ల కలిగే ఉత్కంఠకి చికిత్స ఉంటుందికాని, కారణం లేక కలిగే ఉత్కంఠ, తార్పుడుగత్తె దొంగయేడుపు లాగా చికిత్సకు లొంగేదికాదు. ఈ ముసురు పట్టిన (చురో) దినాలలో స్వేచ్ఛగా తిరుగాడే అవకాశాలు సన్నగిలడంచేత మా ఉత్కంఠ మరింత పెరిగిందనే చెప్పాలి ఇప్పుడు వ్యాప్తమై ఉన్న మనోధర్మంలో మాధ్యస్థ్యం కట్టిన ఇల్లాళ్ల తియ్యమాటలు ఈ ఉత్కంఠవల్ల చెవుల కింపైతే కావచ్చుగాని, ఆధ్యాన బొత్తిగా తిరోగమనంగా భావిస్తాం.

అలే, ఇప్పుడు నిజంగా సుదినం అని చెప్పాలి
మబ్బు విడిపోయి, సందడి మాటు మణిగి,
తాళవాద్యగతుల పాట జాళి నిలువ,
సౌధ మెక్కి, రెక్కలు, పూరి, చాచుకొంచు
కేకి యుప్పొంగు హాయిలో కేకపెట్టు

ఏగాటి నదలిన తంత్రి కంపిస్తుంటే చలి గాలికి వణికిపోయే జవరాలి కౌగిటిలో వీణలాగ వీణా (శంపా) లత క్షీణమైన సూర్యకాంతిని సేవిస్తోంది మంచి ముత్యాల సరులు రాలిపడుతున్నట్లు మేడలపై నీటి గొట్టాలనుంచి వాని నీటి అవశేషాలు చుక్కలు చిమ్ముతున్నాయి. తేమగాలికి మెరుపు తరిగిన నిలువుటద్దాలను తుడుస్తున్నారు. అంతేకాక,

వేళమించెడుదాక విభునింట నలయు జవ్వనులు చేరుదురు గవాక్షములను,
నడుమున చలిగాలిఁ గడు బిర్ర బిగిసిన
కనక మేఖల విప్పికొని ధరింత్రు,
తోటల దిరుగాడ, తోడుగా, వారముఖ్యల వెంటనడిపింతు కాముకాళి,
కొదమ పచ్చికఁ బోలు పదపద్మములనచ్చు
పడును లత్తుక కాము పటిమ తెలియ.

కాబట్టి ఈ ఉత్కంఠ, తీర్చుకోడం ఎక్కడ అని ప్రశ్న. ద్యూతశాలలోనా, లేక వేశ్యావాటికలోనా?

జూదానికో నమస్కారం—నా దుస్తుల్లో మిగిలిందల్లా ఈ శాలువా పాచికలు చక్రరహస్య మెరుగని సామంతుడిలాగా మనకి ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు సుముఖంగా ఉంటాయి. అందుకని, వేశ్యవాటికకే వెడతాం.

ఈ పులాకర్షించు నెమరు చూపులు, నవ్వ
తేనెల పలుకుల తియ్యదనము,
ఉరువైన పిరుదుల వరవక నదలిన
అతుల సంసర్గ మర్దానమ్ము,
చెలిమి చూపులును, చేతుల మార్పులు
నాయాయి రమ్యగుణావళియును
ప్రేమ వినాగ, లభించు వేశ్యనుండి
జ్ఞాతోపచారులౌ జనులకెపుడు.

తెరవండి తలుపు.

లోపలి కంఠం : నువ్వు లోపలికి రావడానికి, చీమలపుట్టకి లాగే ఈ ఇంటికి చాలా ద్వారాలున్నాయి

దేవిలకుడు : మరో ద్వారం ఉంటె అది నగర రక్షక భటులకు పనికివస్తుంది. వాళ్లకికూడా ఎరిగున్న యిల్లు గుర్తుపట్టడానికే ద్వారం ఉపయోగం. చాలింక ఈ ప్రసంగం —హాయ్ నా ప్రాణం ఎక్కడికి పోయింది (పరిక్రమించి, చూసి) దీనికి సాటియైన మహానగరం ప్రపంచంలో లేదన్న ప్రతిష్ఠకి తగినట్లు గానే ఉంది కుసుమపురం. ఎత్తుగా వసతి గృహా

లెన్నెన్ని వేస్తున్నాయో ఈ నగరంలో. ఇక్కడి ఏర్పకసముదాయమూ, జనబాహుళ్యమూ సమకూర్చుకున్న సమృద్ధి సంపదలను చూసినవారికి అచ్చెరువు కలగక మానదు. ఎందుకయ్యా అచ్చెరువు అంటే — ఉండవచ్చు సమృద్ధిమంతములైన నగరాలింకా, అయితే, ఈ నగరపు అసాధారణ లక్షణాలేమిటంటే—

సులభులు దాతలు, కలలుసమ్మానిత
ముమ్మలు, స్త్రీలు దాక్షిణ్యభోగ్యలికట,
ధనికులకున్నమత్తతయె నాసి, నరులు వి
ద్యావినీతులును, మత్సర రహితులు,
శిష్టసమాజ పర్ప్రోశము సర్వము, పర
స్వగ కృతజ్ఞులు జనుల్ సహృదయులును,
సుఖియింప శక్యమౌ సురలకైనను నిందు
స్వర్గమ్ము త్యజియించి జననమొంది.

ఓహో, శ్రేష్ఠుగా రబ్బాయి కృష్ణిలకుడు కదా. వీడు వేశ్యల పొంత్తలో సఫలీకృత యౌవనుడై మావంటి పెద్దల వాత్సల్యానికి పాత్రుడైనాడు. వంశవృద్ధి ఆగిపోతుందేమో అనే భయంతో తండ్రి పాయశక్తులా కాపలా కాస్తున్నా ఎలాగోలాగ వీడు వాడవేరుకుని, 'పియురాలు లా జేయగా తిరిగిన మేని మెరుగుతో తొంతొరగా ఇటే వస్తున్నాడు. తప్పక మెచ్చుకో తగి వాడు కనుక వీడిని కలుసుకుంటాను. (కలుసుకుని) ఏ వోయ్ కృష్ణిలక, ఈలాగే సఫలీకృత యౌవనుడవు అవుతూ ఉందువుగాక. మాధవసేన యింటినుంచే కాదూ వస్తూ ఉంట?

కృష్ణి: ఎలా తెలిసిందో మీకు?

దేవి ఇక్కడ తెలియడానికేం వుంది? సరిపోయే జంటలను అలా కూర్చడమే పంచబాణుని పని. మరి నేను నీ బాగోగుల్ని పట్టించుకోనివాడిని కాదు. కాకపోతే, క్షణమైనా సందివ్వకుండా పొందు కోరే జవరాలిని వదిలి ఎక్కడికి బయలు దేరావు?

కృష్ణి: ఇదంతా మీ కిప్పుడెలా తెలిసిందో?

దేవి: ఇందులో అంత తెలియరాని సూక్ష్మం ఏం ఉంది చెప్పు—

అరచేత నా ముంద అక్షతలు నిండిన
కంటికి లాటుక గుర్తు కాగటోయి?
రేగి యిప్పటికి నిల్చెను జుట్టు తేఁపైని
సాద పణతికాన్క కాదటోయి?
తనువుచే వేరైతి, మనసా నెను త్యజింప
లేదంచు గ్రహియింప లేవటోయి,
గాలిదెబ్బకు పల్లటిలు కొట్టెడు నావ
యట్లోల దారి తారాడుదోయి.

కృష్ణి: ఇంతకీ ఇప్పుడు మా నాన్నని చూడ బోతున్నాను.

దేవి: ఎలాగ?— ఈ వేషంలోనా? బడితె బాజా చేస్తాడు

కృష్ణి: మా నాన్నగాని నన్నిలాటి అవతారంలో చూస్తే ప్రాణాలే వదిలేస్తాడు.

దేవి: (తనలో తాను) అస్తమానం అంటి పెట్టుకొని ఉండగోరే ఆడదాన్ని వీడు వదిలి బయట పడకుండా కోరం వాళ నాన్న ఏం చెయ్యకుండా వదిలాడు? వయసువచ్చిన మగవాడికి ఈ తండ్రనే వాడు ఎదుట నిల్చిన తలనెప్పి. ఒండొరులు కక్షదారా రెచ్చిపోయే పందెపు మోజుతో వెటకారాల విసుళ్లతో రక్తిపెంచుతూ తెలివైన మగరాయళ్లకి గీటురాయనదగ్గ జూదం కేవలం చూడాలంటే కూడా తండ్రి చాటువాడికి వీలయ్యేది కాదు గదా. మరిన్నీ, తునిగిన కలువ పూరేకులవంటి గోటిగిలులను గాని, చెలిమి చమురువల్ల అంటుకొనే రంగు రంగుల మగకలనుగాని, తరుణి నిట్టూర్పులతో చెలరేగే కెరటాలనుగాని, ఆడ నెమళ్లలా మూస పోసిన పానపాత్రలనుగాని, వాసిన చూడడానికయినా వీలయ్యేది కాదుగదా. ఇరుపక్షాలుగా గోష్ఠులు తీర్చిన నెచ్చెలుల తోపాటు అర్ధాసనాలలంకరించిన గణికాంగనలలో వగలాడుల చెంగట కిందుమీదు తెలియకుండా పందాలువేసే పక్షి యుద్ధాలలో తీర్పరితనం నెరపడానికైనా వీలుండేది కాదుగదా. వెడదైన జారుడు గుబ్బలు కిటకీ కమ్ములకానించి, త్రోటుపాటుతో చాపిన మృదువైన చేతులూపుతూ పౌరవధువులు పరికించే మత్తగజాన్ని వెంబడించి పోవడానిక వీలయ్యేది కాదుగదా. చెలికాడిని చెరనుండి విడిపించడానికని, అరవిడిన అంగీతో విచ్చుకత్తిమాత్రం చేతపుచ్చుకొని, కోరి వరించిన పేదతనంలో, మండే ఉల్కలు రాలే పారాణి చాయ మాపటివేళ రాజమార్గాన చొరబడే అవకాశం ఉండేది కాదే. కలిగిన మేలుకు బదులు తీర్చేకాంక్షతో పొగడ్తకు లొంగని పొరపాటువల్ల కుంగదీసే కృతజ్ఞతా భారంతో తన సర్వస్వాన్ని మిత్రుడికోసం

త్యాగం చెయ్యకలిగేవాడు కాదు గదా. ఇవన్నీ సహించ వచ్చు. కాని, యీ తండ్రి బానిస కొడుకులు యౌవనపు పొగరు తెలియని వాళ్ళలాగ స్వయంగా వాడివడిసెల డబ్బు సంచులు నింపడానికి కొడుకుల్ని కంటున్నట్లుంది. అందుకని, క్షత్రియ సంహారానికి పూనుకున్న జమదగ్ని కొడుకు పరశురాముడిలాగ గొడ్డలి తీసుకుని లోకంలో పితృశేషం లేకుండా చెయ్యాలనే బుద్ధిపుడుతోంది. అలా చేస్తేగాని యువలోకాన్ని లక్ష్యపెట్టరు కదా ముసలి బడుగులు! విచ్చిన తామర విరితేనె పరిమళంతోటి అమృత రసంలా తియ్యనైన వేశ్యా ముఖరసం మృతజీవినికూడ ఉజ్జీవింపజేస్తుందని తపస్వులకే తెలియదు. మరిన్నీ.—

వలుదైన పిరుదుల నిలిచి యుండని కాంచి,
అధరోష్ఠ మందించు నవశతయును,
ఊర్పుల నరికించు ఉరువైన వక్షమ్ము
జంకు కన్బొమలును, జింకచూపు,
నిడుదయూర్పుల మూల్గు నిలువు గగుర్పాటు
అయిన వేళల పాలయల్క పూన్కి,
పొంగు మదముతోడ లొంగిపోకయు, వార
వనితచర్య లౌవని వశము మరవ.

కృష్ణి : మరో యిబ్బంది గురించి చెప్పనా బావగారికి ?

దేవి : ఏమిటది ?

కృష్ణి : మా నాన్న నాకు శోభనం చేయించాడు.

దేవి : సిగ్గు. సిగ్గు. ఇటువంటి సంకటం ఎవరికీ వద్దు మొర్రోయి. నేనింకా యిలాటి దుర్వార్త కూడా వినాలీ. చేతులు పైకెత్తి ఏడ్వాలిసిందే. వేశ్యాప్రణయ రాజమార్గాన్ని విడిచిపెట్టి కులవధువనే గొందిలో పడిపోతున్నావయ్యా నిర్భాగ్యుడా అని. ఇలా చూడబ్బాయి.

పుట్టుగ్రుడ్డి, సురతమ్మున మొగము వాల్చు.
పలుక బోవదు లోజూపు పరచికాని,
హర్షమతికూడ దిగులొందునట్లు చేయు:
సిగ్గు తెరగప్పియుండు, కొంచెముమ కూడ
కారణము లేక తేనె శ్రోణి కానబోదు:
మెడను త్రాటగట్టిన యజ్ఞమృగము వంటి

కుల వధువనేటి చెరసాల కోరి చొరక
యుండుటే నీకు కర్తవ్యమోయి మనస.

కృష్ణి : అదె నా నిశ్చయం కూడ బావగారూ.

దేవి : ఇదే నీ నిశ్చయమయితే మాకు సంతోషమే. మన నేస్తానికి తగ్గ నిర్ణయమే. వెళ్లిరా. ఇంటికొచ్చి స్థితిగతులు తెలుసుకుంటానులే. (పరిక్రమించి) (కిక్కిరిసిన జనసమూహంతో, తెరలు తెరలుగా తరంగాలావరించిన సముద్రంలాగా చొరబడడానికి వీలులేకుండా ఈ కుసుమపుర రాజమార్గం చూడడానికి భయం వేస్తోంది. ఇక్కడ ఎలా వుందంటే—

చూచువా డేమాట తోచక మునుముందె
సాగు వేరొకపక్క సత్వరముగ,
సంకులమ్మయ్యు నుత్సాహితమ్మగు జన
సందోహ మెడమిచ్చి జరిగిపోవు,
అదను మించగ నన్ను నాపడొక్కండును
మించెడు తన కార్యమెంచి యేమొ,
ప్రాపంచికజ్ఞుడో ప్రతిపౌరు డీ పురి
నాప్తయశమె లక్ష్యమైనవాడు.

విటరాయడి మనస్సులాగ ఈ రాజమార్గం తిన్నగా వేశ్యావాటికకే దారితీస్తోంది. అక్కడికే వెడతాను. నాకుమట్టుకు—

ఇట కలహ మొదవె, చేడియ
ఇటనే మరుగయ్యె చెవుదు నీక్షణము మొగి
డ్చిట చకిత యయ్యె నను స్మృతు
లిటనట నుత్సుకత రేపు హృదయ మ్మందున్.

అమ్మయ్య. ప్రాణాలు లేచొచ్చాయి. ఇదిగో వేశ్యావాటిక చేరుకున్నాను. (స్పర్శ అభినయిస్తూ) హాయి హాయి.

సగము కన్పించునట్లు వేశ్యాముఖాల
కప్పి, తూగాడు నలకల గదిసి, పూల
చెండ్ల తేనెల సౌరు మోసికొని వచ్చు
వదినెవాడి యూరపువంటి వాయు విద్దిగో.

ఓహోహో, కైలాస శిఖరంలాంటి ఈ సౌధాగ్రానికీ, వాడివడిసెల రొమ్ముల కొత్తిడి కలిగించే గవాక్షాలూ, అగరు ధూపపు మబ్బులతో మసకబారిన పగళ్లూ, పూలతోరణాలతో కళకళలాడు గృహోప

ద్వారాలూ, ఘలు ఘలుమనే గజ్జెల ఒడ్డాణాల సవ్వడికి ఉవ్విళ్ళూరే కాముకులూ, కాలి అందెల రవళిలాగే తొణకాడే గొంతులతో పలుకరించే కలకంఠులూ కలిసి, ఇన్ని విధాల మదన కర్మాంతభూమియైన వేశ్యావాటిక ఎంత వైభవంగా ఉందని. ఇక్కడే కనామరి వాలుచూపుల బాణాల విసుళ్ళతో, పకాలుమనే నవ్వులద్వారా బైటపడే పలువరుసలతో ముడిచిన కనుబొమల కదలికల ననుసరించిన పలుకుల మెలికలతో ఉబికిన రొమ్ములపై, నిలకడ కుదరని వల్కాలాలతో, ఒయ్యారంవల్ల పయిజారే పైటలతో, కులుకులొలికే లలిత చపల గతులతో, కామదేవుడి విజయకేతనాలవలె ఇటూ అటూ తిరుగాడుతున్నారు గణికా పరిచారికలు. చిరునవ్వు చెలువారే ముఖాలవారు, వింతలేకయే వింత వెలార్చే కన్నులవారు తళుకు లొలుకు వంపుసొంపులు సన్నని పొడవాటితల కట్లవారు, ఉరువైన పిరుదుల బరువుమోసే మెల్లని నడకలవారు, మదించిన యేనుగుల నడకను సిగ్గు పరచేవారు వెల్లడియౌ వలపు చెయ్దాలతో కామరస పానీయమును పంచిపెట్టే చలి వేంద్రలలా ఇటూ అటూ తిరుగాడుతూ, పగల నెగజిమ్మువారూ అయిన గణికా దారికల రూపవిశేషాలూ విలాసాలూ కంటబడుతున్నాయి. మరిన్ని, త్రొటుపడి రెక్కలార్చె పావురా జంటలతో ప్రాసాద పంక్తులు గర్జిస్తున్నట్లున్నాయి. ఎడతెగని మద్దెల దరువులు. ఆనతులనుఅంది పుచ్చుకునే శిల్పిజనమూ తమ త్రొటుపాటుతో పుష్ప తోరణాలను తునిగిపోయేటట్లు చేసే భృత్యజనమూ అన్యోన్యం పోటీ పడుతున్నారా అన్నట్లున్నాయి, భవనద్వారాలు. యుద్ధ శ్రమాపహారులైన గంధతైలాలను కలుపుతున్నారు. పీన పయోధరాలపైని పూయడానికి పత్రలేపనాలు నూరుతున్నారు. మనస్వినీ జన హృదయసుకుమారంగా పూల దండలు గుచ్చడం నేర్పిస్తున్నారు. పకియ సల్లాపంలాగ చెవులను ఆ కట్టుకునేట్లు మోగుతోంది పల్లకి. ప్రియజనాధర దరిశనాభిలాషియై కదిలిపోతోంది మదిర —మరిన్నీ

కన్నులరమోడ్చి, లజ్జనగవు నలర్చి,
కారణము చూపి చిన్నవి కాననిచ్చి,
శ్రవణ సుఖముగ నవ్విభాషణ లొనర్చి
సాంద్రమగు నూర్పుల స్వభావ మధురతాల
గతుల గీతులతో గణికాజనమ్ము
వదలనీ జవ్వని డమ్ములపొదిని మదను.

(ముందుకుసాగి) ఓహో! ఇదిగో వారుణిక. ప్రాయపు పొగరుతో ఉత్తరీయంబదులు రొమ్ముపైని పేలదమైన అంశుకం చుట్టుకుని, పిరుదులను నీవితో అలంకరించుకుని, ఒయ్యార ఒలకపోసేటు ఒక చెవికిమాత్రం కర్ణపాశంలో బెదురులేడి చూపులతో తెరచిన పై పెదవి ముడుచుకుని అప్రయత్నంగా వచ్చేనవ్వుతో మునీశ్వరుల హృదయాల్నికూడి దడదడలాడేట్లు చెయ్యగల జాణ—మదనసేన —పరిచారిక వారుణిక ఎడమచేతి వేలితో కరోత్పలాన్ని సర్దుకుంటూ ఒక కనుబొమ్మ కొంచెం పైకెత్తి నన్ను చూసి నవ్వుతూ దాటిపోతోంది. దీనిదే కదా—

ఉరుపు పిరుదులనొప్పు నీ యువిదే చెక్కు
పైని పులకల దర్శించు భవ్యుడెవడొ
చెవిని ముడిచిన కలువపూ చెంపదగిలి
మాటలేనట్టి మధుర చుంబనము గొనడొ.

దీనితో మాటాడకుండా దాటిపోవడం యెవరి తరం? ఇప్పుడు దీన్ని పలుకరిస్తాను. పిల్లా వారుణికా, నిన్ను నువ్వు అదుపులో ఉంచుకో. ఆఁయ్ నా మాటలు విదిలించేసుకుని ఎలా వెళ్లిపోతోందో అమ్మాయి, నీ నిర్లక్ష్యమూ మీకు ఆనందమే కలిగిస్తుంది. నవ్వి ఎలా నిలబడిపోయిందో.

వారుణిక : దణ్ణాలు.

దేవిలకుడు : చేమోడ్పులు చాలు. నిన్నొకటడగాలిప్పుడు. శరత్కమలపు పుప్పొడి పచ్చందనాలు పూసుకుని మింటి కెగయబోయే జక్కవ జంట లాంటి నీస్తనయుగళపు ప్రథమావతారం యెవనిచేత సుఖాన్ని పొందగలదో.

వారుణిక : హి.

దేవిలకుడు: హి అని శబ్దంచేసి, సిగ్గుతోచూసి, తనమాట సగమైనా పూర్తికాకుండానే వెంటనే నన్ను చేరుకుంది. ఇది కదా కాముని పెన్నిధి. (ముందుకుసాగి) ఓహో. ఇది బంధుమతిక కాదూ-తన ఇంటి గుమ్మంలో నిలబడి పక్కనున్న చతురిక చెప్పేమాటలు వింటూ, ముంగురులు కప్పే కనుబొమ్మలతో, సాయం సంధ్యా కమలంలాగచూపు మొగిడ్చి, తన ఒడ్డాణం సరిచేసుకుంటోంది. ఈ చేష్ట ఆమె ప్రాయానికి తగినట్లుంది. హోయ్ హోయ్ సుకుమారంగా ఉంది

ఆమె ఒయ్యారం. ఆమె శ్రద్ధ ఎంతో లలితంగా ఉంది. ఓహో—ప్రయత్నించి చూపుతోంది కార్కశ్యం. దర్పంతో మోలనూలు బిగించి ఎందుకని ఏం మాటా డదు? ఈమె విహార సమయ చాతుర్యానికి చెయ్యెత్తి జేకొట్టాలి. ఇదిగో దగ్గరకు వెడతాం (వెళ్లి) పిల్లా, పని బాగా సాగాలని నీకు మా ఆశీస్సు. ఈ ఆసనం చాలు. నిన్నొకటడగనా ఇప్పుడు?

కాముక జనములకై వ్రేలి నెచ్చెలి, బొడ్డు చెలమ యీాటమునుగు తేప, మెరపు దూయు వర్షమేఘంపు రుచిరత, కర్కశత్వ మోప్ప లుగు కట్టె కామువింటి నారి, కమనీయ జఘన కల స్వనమ్ము మేఖల యిదియేల ఛిన్నమయ్యె సకియ చెప్పవో రతి సుఖాభ్యాస యోగశీల అక్షమాల.

లేదా ఇక్కడ తెలిసికో తగ్గ దేవిటంటే –
ఎడమైన నలువతో నేకాంతమున శయ్య
నిను ప్రీతి ప్రియుడు కాంక్షించు వేళ—
ఉన్మత్త మాతంగి యుత్తమాంగ వప్రస
వాడయో ద్రేకమ్ము నూను నట్లు
ఒడలంటు నాశతో నురుకబోయెడు నీదు
ఉరువైన పిరుదున కోసి యెర్ర
కన్నుల దాన నీకాంచీపథము కూర్చు
తెగిన తీగవల్ల నగు విరసిత.

వంచిన ముఖంతో ఎలా నుంచుందో. నా మాటకు జవాబు లేదా? ఇక కదులుతాం.

బంధుమతిక : కదలడానికి వీల్లేదు.

దేవిలక: అబ్బ. మంత్రానికి కట్టుపడ్డ పాములాగ యింది నా పని. ఎలా వదలడం? చస్తిమిగదరా. (ముందుకు సాగి చెవియొగ్గి) రామదాసి ఇంట్లో ఎవరిదో ఆడగొంతు ఏడుపులా ఉంది. దీనికి చాలా కారణాలుండొచ్చు. అయితే ఇప్పుడు ఎందుకు ఏడు స్తోందో? ఏమంటే—

ఓపిక తడబడు కోపగించిన గొంతు,
నీరసమ్మగును విచారమందు
తెగి జీరవడు ప్రేమ తెల్పుచో,
మూగవోయెడు భీతి, హర్షాన వడకుపుటు
తొలుత నోపమితోడి తొందరపాటును,
ఆగియాగి పిరుందన డరుటగుప
తెల్లమయ్యె నీమెదీని పరిస్థితి
కుపితయయ్యు వలపుగొన్న దనుచు

ఆ ఏడిచేది రామదాసియే—మఱొకటి కాదు. కనక లోపలికి వెడతాను. (వెళ్లి) అది తనె. తానే నన్ను చూడగానే మరింత బొరుమంటోంది.

కను కొలకు లంట జారెడు
తన కోపపు బరువు నెల్ల తామే భరియిం
చిన యశ్రు జలకణమ్ములు
తన ప్రియునపరాధములను తా మెంచు నటుల్.

ఓసి కోపరిదాన, ఏమిటిది ?

కమలనీ ద్వయిమించు కనుదోయిలో నిండి,
అందుండి పయనించి యధరమునకు,
అటనుండి దిగజారి పటువైన చనుదోయి
కాస్రద మందక యచటనుండి,
శోకాన జారు నశ్రులు నీదుతనుగత
రోమపంక్తులలోన లూనములయి,
ప్రియువేలి కొనగోటి క్రీడాస్థలంబైన

నాభి బిలము పూరణమ్ము సేయు.

కుంజరకుడి ప్రవర్తన అతని స్వభావానికి తగి నట్లుగా లేదు.

రామదాసి : అసలు ఏమయిందంటే—ఏరాలి పెదవి గంటుతో నన్ను చేరవచ్చాడు. వాకు ఒళ్లు మండి కోప్పడితే బైటికి వెళ్లిపోయి, ఇన్నాళ్లయినా ఈనాటికి తిరిగి రాలేదు.

దేవిలక : హహ్హహ్హా, తప్పులమీద తప్పులు. ఒకతప్పు చేసినవాడికి అన్నివిధాలా కులంనుంచి వెలి వెయ్యడమే దండనకదా, అలాంటప్పుడు ఇన్నితప్పులైతే. అందుకని మేఘమండలావృతమైన కాలాన్ని నిరీక్షిస్తూ దుర్జనుల దురుసు తనాన్ని సహింతుముగాక. ఇటీవల అన్యోన్య బద్ధవైరులయిన రాజ్యాధిపతులే పరస్పరం రాజీకి వస్తున్నారు. శిరీష కుసుమసుకుమార చిత్త లయిన కామినీ జనం సమాధానానికి రావడం ఏపాటంత కష్టమైనపని ? నా మాటలపై నీకు లక్ష్యం ఉంటే, సమయం చూసి ఈవేళే నీప్రియుణ్ణి కలుసుకో.

హర్మ్య శిఖరాల నంటి వ్రేలాడు మబ్బు
చీకటుల, రాత్రివేళ, చీల్చికొని, యిండ్ల

తూరలందు వెల్వడు నీటిదార జారు
నవ్వడులు నిండు మార్గాన సాగిపోయి,
చేరి నీఁప్రియు, వానమోసేటి గాలి
వణకి పోయేటి తనువుతో వాయువెచ్చ
దనమునకు మోవి యదరుట త్యాళి, పిరికి
దాన, యెదవిప్పి కోవె రత్యన్తరమున.

బలే రెండు చెంపలా పొడమిన పులకరింతల ద్వారా నా సలహాకు అంగీకారం ఎంత చక్కగా తెలియ జేసిందో. ఇక కదులుతాం. (ముందుకు సాగి)

ఓహో ఇదిగో రతిసేన—లోపలి గదిలో ఉండి పొడంచేత మొహం కప్పివేసిన చెమటబొట్లతో, అంద మైన అరమోడ్పు కళ్లదూరం కానని చూపులతో, చెంపలపక్కల చిక్కుకుపోయిన ముంగురులతో, దిగ జారని జవరాలి పొంగుతో, చూస్తే, ఇప్పుడే మేలు కొన్నట్లుంది. అదిగో, కిటికీ దగ్గరకు చల్లగాలిని సేవించడానికి చేరుకుంది. మంచి రమణీయమైన అవస్థలోనే ఉంది పలకరిస్తానిప్పుడు దీన్ని. (దగ్గరకు వెళ్లి) పిల్లా, సౌభాగ్యవతీభవ. సంజకెంజాయ మిగిలి పోయిన తూర్పుదిశలాగ అట్టే ఉండిపోయిన ఆ కాస్త మదంతోటి నిన్ను చూసి, ఆరాసనం చేజారిన మన్మ ధుడు కూడా దిగులుపొందగలడు. ఇంక తదితరుల సంగతి చెప్పేదేమిటి?

మాట కోల్పోలేదు తేటదనమ్మును,
తొలుతటి మృదుతయే నిలిచియుండె,
కనుగవ్వలం దెఱదనము మాయదు సుంత,
విడు ధోరణిలేదు విడకనైన,
మనసులో పైకొను మధుర స్మృతులతోడ
ముఖమను క్షణమును మురిసిపోవు;
గుణముల పరిణతి గొన్నదై నీయందు
నిలిచె మదము దోషముల త్యజించి.

రతిసేనా, నీకు లోపలికి వెళ్లవలసిన తొందర పనులుంటాయి. నాకు నేనై నిన్ను వదిలివెళ్లడాని కిష్టపడవనుకో. అదే—నవ్వి కిటికీ ఎలా తటాలున మూసిందో. అబ్బ. విడిపోయాం. అబ్బ. ఆమె దూరం కావడంతో నా మనస్సెక్కడికో పోయింది. (ముందుకు సాగి.)

ఇదుగో ప్రద్యుమ్నుదాసి. అప్పుడే జతవిడిచి రావడంలో అలసిన చెక్కిళ్లతో, కళ్లు పెద్దవిచేసి చూస్తూ, బొట్టు చెరిగి జేగురువారిని నుదుటితో, చెదరిన ముంగరుల శోభలో రతిశ్రమను భరిస్తున్న ట్లున్న ముఖంతో నీటి అడుగునుండి మెరిసే అశోక కుసుమచ్ఛాయలలాగ జఘనాంశుకం లోపలినుండి తొంగి చూస్తున్న సరికొత్త నఖక్షతాలతో, పొరులో కుసుమం విడిచిన ఆడుతామలా రతిశ్రమలో నలిగిపోయిన వగలతో, గాలిలో పెట్టిన దీపంలా కదలాడిపోయే చేతితో అడుగు పెదవి లోపలికి కరచుకుని, ఒక అంగలో మూరు అంగలువేస్తూ వెంబడించే పసి పిల్లలాగ నడుస్తూ, వేశ్యావీధికి అలంకారంగా సాగిపోతోంది. ఈ చిన్నది నా కిష్టం. దీనితో కొంచెం పరిహాసమాడాలి. (దగ్గరకునెళ్లి) క్షతగాత్రు డైన యోధునిలాగ పొగడదగిన చెలువుని పలుగాట్లతో మెరిసే నీ అధరాన్ని ఎందుకు కప్పుకుంటున్నావు? ఎలా నవ్విందో. పాపం. నేను తప్పు పట్టినందుకు తన లోపాన్ని విచగించుకుంటోంది. మెల్లగా పెదవి విప్పినా ఆమె నవ్వు దంతక్షతాలవల్ల ఆమెకు వికృతం గానే ఉంది.

నిదురమూర్పున లేచి వడి చన్నుగవ, చన్ను
గవ యదర్పున పొత్తికడుపు ప్రుక్క,
ఎగుదిగు బొమ్మలలో నింపు హెచ్చగ చూపు,
గాయాల విసర ముంగియి కలువలు,
అన్యపాలితయయ్యు నట్టి జవ్వని నవ్వ
వెకిలింతగుగాని వీథి ప్రజకు,
గాటుపడ్డ పెదవి గలయింతి మోమన్న
పొట్టపగుల నవ్వు పుట్టుగాదె.

ప్రద్యుమ్న : శానాళ్లకి అవుపడ్డారు బావగారు.

దేవిలక : ఈ పాతకపు మునురురోజున ఇంట్లో కట్టుపడిపోవలసి వచ్చింది. (అయితే) ఇప్పుడు నీ అనుగ్రహం ఎవరికి దక్కిందో.

ప్రద్యు : రామిలకుడి యింటినుంచి వస్తున్నా,

దేవిలక : తగినట్టుగానే ఉంది జంట. స్థిర మవుగాక. ఓహో, రామిలకుడు ఒక్కడూ (తానై) మదనాగ్రహారం చేజిక్కించుకున్నాడయ్యా. ఎలాగంటే,

సగముపయి నిండు నెల వె
ల్గగ మెరసే కోరనుండి క్రోలు నటుల నీ
మొగమున నగ వాను జవ్వను
డగు ధన్యుడు నడుము సన్ననౌ నెరజాణా.

పిల్లా, దుష్టపకుల బారినుండి రక్షించుకోవాలి నీ అధరాన్ని. పోయిరా. మేమూ కదులుతాం. (ముందుకుపోగి) ఓహో! ఈ యింటి తలుపు, దారినిపోయే బాటసారుల దాడికి భయపడి నిద్రపోయే కుంభకర్ణుడి మొహంలా యెప్పుడూ మూసుకునే ఉంటుంది. ధూర్త దంపతులు విశ్వలకుడూ సునందా కాపురం ఉండే దిక్కడే. భక్షిత సరస్సుడైన నగ్న శ్రమణకుడికి లాగా విశ్వలకుడికి శరీరం మాత్రం మిగిలింది. సునందకి డబ్బుకి ఇబ్బంది రాబోతున్నాకూడా అది తనకి ఇష్టమైన ప్రియురాలు కనుక. ఊరి పొలిమేర దాటిపోని కాకిలాగా దాన్నే కనిపెట్టుకుని ఉన్నాడు. దిగజారిన యౌవనంతో ఆదికూడా నట్టడివిలో శుష్కనదిలాగా ఇంకెవ్వళ్లకీ పనికిరాక, విశ్వలకుణ్ణే అంటిపెట్టుకుని ఉంది. అంచేత ఈ జంటని పలకరించకుండా వెళ్లడం భావ్యంకాదు. (చెవి ఒగ్గి) ఎవరో ఇక్కడేదుస్తున్నారు. ఎవరక్కడ. నడుస్తున్న గుర్రపు డెక్కల చప్పుడు లాగే కొయ్య పావు కోళ్ల సవ్వడి వినిపిస్తోంది. విశలకుడు ఇక్కడే ఉన్నట్టున్నాడు. అరే పాపం...వాడే అలా ఏడిచేది.

విశ్వలక : ఎవరది—గాడిదలా అరుస్తున్నాడు.

దేవిలక : నేను యమకింకరుణ్ని. సునంద కోసం వచ్చాను . నా గొంతు గుర్తించి ఊరుకున్నారు... ఏం తలుపు తియ్యవేం ? సరే అలాగే నిలబడు. ఇదిగో శాపాన్ని రాచబెడుతున్నాను.

వలపు చెలరేగు వేళను
కలహమ్మున నదె ఘల్లు ఘలుమను ధ్వనితో
వెలయాలి యెడమ కాలికి
తల నీయది దూరమౌచు తలగును గాతన్.

ఇదిగో తలుపు తెరుచుకుంది. ఇప్పుడు లోపలికి వెడతాను.

విశ్వలక : బావగారికి ఆత్మీయులం కామా మీరీశాపాన్ని ప్రసాదించడం న్యాయమేనా మరి.

దేవిలక : బాగా చెప్పావు. ఇటువంటి శాపం బ్రహ్మలోకాన్ని కూడా కంపింపజేస్తుంది. ఇక నీలెక్కేవిటి ? కనక, ఇప్పుడు ఈ శాపానికి విరుగుడుగా ప్రాయశ్చిత్తం. ఎలాగంటే.

కుదిరేది యెగిరి పడియుచు
కదలే యలరెకలువ కాంతుల చిమ్మే
మదిర నొసగంగ దగు నీ హృదయ
కుటుంబిని కవశ్యమిదె పరిహారమ్.

ఇదో కూర్చుంటున్నాం. (కూర్చుని) కాళ్లు కడుక్కోడం అయినట్టే. కుసుమపుర రాజమార్గం ధూళీ, దుమ్ములేక పోవడంలో ప్రాసాదావరణాలను తలదన్నింది. నా పాదాలు కర్తవ్య నిర్వహణలో దారి తప్పవు.

విశ్వలక : రామిలకు నింటిలో జరిగే గోష్ఠులలో సమావేశం అవుతూండే విష్ణుదాసూ మొదలైన సరస్యుల పరస్పర చర్చలలో కామశాస్త్రానికి సంబంధించి కొన్ని సంశయాలు బయలుపడ్డాయి. వాటిని గూర్చి వారికెవరికీ సమాధానాలు దొరక్కపోవడంతో నా అసంభవాన్నిబట్టి వివరించమని నన్నడిగారు. నాకు తోచినవి వాళ్లకు చెప్పాను. దేవిలకుడు బావగారికి కూడా ఆ నా అభిప్రాయాలు వినిపించాలని కోరిక. ఆ సందర్భాలలో బావగారు ఏది చెపితే అది మాకు ప్రమాణం అవుతుంది. ఈ విషయాలు చెప్పాలని మీయింటికి స్వయంగా వద్దామనే అనుకున్నాను.

మరిప్పుడు తానై బావగారే మాయింటికి దయచేశారు. బావగారు ఒక్కక్షణం ఆగితే చెపుతాను మరి.

దేవిలకుడు : కానీ సిద్ధంగా ఉన్నాను. నా ఓపిక కొలది చెపుతా. బుద్ధి కుదురులేని నీలాగే గాలికూడా ఈ కుటీరాన్ని వదిలిరాదు. అంచేత చిరకాల స్నేహం

చేత నే నసలే వదలలేను. నీ కిష్టమైతే పచారు చేస్తూ మాటాడుకుందాం. ఈ గోష్ఠిశాల విశాలంగా ఉంది.

విశ్వలక: అవును. అది దోషం కాదు.

దేవిలక: (లేచి) చెప్పు మరి.

విశ్వలక: పురుషులతో వేశ్యలకు పొత్తు కూర్చేది డబ్బే అయితే, వారిలో ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ వర్గాలను తెలుసుకోవడం ఎలాగ?

దేవిలక: దానం అనేది సర్వసామాన్యంగా లోకాన్ని వశపరచుకునే గుణం. విశేషించి వేశ్యల విషయంలో మరిన్ని. అయినా కూడా మరో విశేషం ఉంది. పరాపరజ్ఞ లేవన్నారంటే—

దానమున రాగమును చెందు తరుణ వేశ్య
'యధమ', అట్టులే నిష్కారణానురక్త.
యౌవనాన్వితు రూపమ్ము, ఈవి, వలచి
హర్షమును బడయునట్టి యాయతివ 'మధ్య'.
దాత, వీత మత్సరుని, రూపాతిశాయి,
మంచి వయసు, దాక్షిణ్య, సమ్మాన్యతగల
నరుని సేవింప 'నుత్తమ'నారి యనరె.

విశ్వలక: కామపూరితయైన వేశ్యను ఎలా గుర్తించడం?

దేవిలక: చెపుతాను. విను మరి.

గేయం: సూదంటు నరకంటి చూడ్కుల
చెళుకులు,
చిరునవ్వుతో మోము చెలువొందు బొమ
ముడులు—
చప్పట్లు రూపుతాల్చే వాక్యలేశాలు,
చూచిన వెంటనే సురుగు హాసాలు—
కప్పు వెల్వడెడు చంకలు, నాభియు, స్తనాలు,
చీటికి మాటికి చెయితాకు మొలనూలు,
బరువైన యూరువుల వగరుపుల్—సూచనలు
మరునమ్ము గురికొన్న మదపతి నెరుగంగ.

విశ్వలక: స్వాభావికమైన టక్కులమారితనం వల్లగాని, వేశ్యాజనానికి పారంపరికంగా పట్టుబడ్డ నిష్పరత్వవల్లగాని కామచిహ్నాలు బహువిధాలని చెపుతారుగదా. అటువంటప్పుడు ఇది అసలయిన కామపూరిత అని ఎలా తెలుసుకోడం చెప్పండి బావగారు.

కనుల నీరునిండ, కలుగ నిట్టూర్పులు,
కొలకులందు చెలిమి నొలుక చూపు,
చిక్కి, పాలిపోయి, చెమటచుక్కలు లేచి,
చెంత కాసదెల్ల చెలి పోయి
నపుడు కూడ భావనాసక్తి ప్రార్థించు
చెలియ భావశుద్ధి చెప్పవచ్చు.

(ఇంకా వుంది)

ముద్రణాలయంలో ముప్పు

శ్రీ వేలూరి సహజానంద

ముద్రణాలయంలో
స్వరాజ్య ముద్రణాలయంలో
సమ్మె చేసినై 'అచ్చులు'
విరగబడుతున్నై హల్లులు
తిరగబడుతున్నై అచ్చులు
ఆవులిస్తున్నై అక్షరాల ఉచ్చులు

హల్లులకూ అచ్చులకూ మధ్య
చెలరేగే హాలాహలం
కంఠస్థం చేసుకోలేక......
కంపోజిటర్ల చేతుల్లో
చినిగిన కాగితాల చొక్కాతో
బైటపడ్డాడు కవి జనంమధ్య
జారిపడ్డది కవికలం జనం చేతుల్లోకి......

ప్రకటించిన పుస్తకం ఏది?
పాతిక పర్వాల ప్రజాకావ్యం ఏదయ్యా?
కృతిభర్తలం మేం......కృతిభర్తలం మేం—
సవాళ్ల రివాల్వర్లలోంచి
దూసుకొని వచ్చింది కలం
కవి గుండెలో గుచ్చుకుంది
గుండె నిండా ఎర్రసిరా!

ముద్రణాలయంలో
స్వరాజ్య ముద్రణాలయంలో
సమ్మె చేసినై 'అచ్చులు'
అక్షరాల ఉచ్చులు!

బ్రతుకు తెరువు

హిందీ మూలం :

డా. మహీప్‌సింగ్

అనువాదం :

శ్రీ ఘట్టమరాజు అశ్వత్థనారాయణ

వాళ్ళ బలవంతంమీద నేను భోజనం చేసిన తర్వాతనే ఇంటికి వెళ్దామని నిశ్చయించుకొన్నాను. నేను వాళ్ళయింటికి వెళ్ళి ఐదేళ్ళు దాటినా, అతని భార్య చేతివంటకాల ఘుమఘుమలు ఇంకా మరచిపోలేదు. అతని భార్య వంటచేసే ప్రయత్నంలో మునిగిపోయింది. అతని కూతురు ఓ మూల కూర్చొని కూరగాయలు తరుగుతున్నది. ఆ జానెడు గదిలో నేను కూర్చొనలేకపోయాను. అలా బయటికి వెళ్ళొద్దాం పద' నేను అతన్ని పిల్చాను.

మేమిద్దరం అలా రోడ్డుపైకి వచ్చాం. బొంబాయికి నలభైమైళ్ళ దూరంలోవున్న ఆ ఉపనగరంలో ఇళ్ళు అక్కడక్కడ విసిరివేయబడ్డట్లు చాలా దూరంవరకు వ్యాపించి వున్నాయి. భూమి మిట్టపల్లాలుగా ఉనందువల్ల అక్కడ కట్టబడిన ఇళ్ళుకూడ ఎగుడు–దిగుడుగావుండి ప్రకృతి సహజ రూపాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాయి.

'ఎలా వుందోయ్ జీవితం?' నేనడిగాను.

'ఫరవాలేదు. బండి సాగుతూ వుంది' అతడన్నాడు. అతని పొడి సమాధానం వినగానే సంభాషణ పొడిగించటం అతని కిష్టంలేదని నేను వెంటనే గ్రహించాను.

'నీవేదో కంపెనీలో కమిషన్ ఏజెంట్‌గాకూడా పని చేస్తున్నట్లు నీ భార్య చెప్పింది.

'నాకు నెలసరి ఆదాయం శంభనుగా లావటానికి గట్టి ఉద్యోగం ఏదో ఒకటి వుందని ఆమెను నమ్మించాలని నేనా విధంగా అబదం చెప్పాను. కాని వెలిగిస్తున్నది అదే వుద్యోగమే.'

దూరంగా పోయి పోయి మేము ఓ వంతెనమీద కూర్చున్నాం. వంతెన క్రింద మురికి కాల్వ మోతగా పారుతున్నది. దుర్వాసన ముక్కులను [illegible]లను కొట్టేస్తున్నది.

'మొదట్లో నీవు పత్రికల్లో సినిమా ఇంటర్వ్యూలు వ్రాసేవాడివి. ఈమధ్య ఆపేసినట్లు తోస్తుంది.'

'నేను ఇప్పుడాపని ఎక్కువగా చేయటంలేదు'

నేను. బాధపడ్డాను 'నీవు ఆ పని చెయ్యటం లేదు. ఈ పనీ చెయ్యటంలేదు. మరి ఏ పని చేస్తున్నట్లు?' అతన్ని నిలదీసి అడగాలనిపించింది: కాని యెలా అడగాలో తెలియక వూరకుండిపోయాను.

చీకటి రాక్షసి చేతులు చాస్తున్నది. అతని ముఖం నాకు మసకమసకగా కనపడసాగింది. రోడ్డు ప్రక్కనవున్న లైటు స్తంభం కాంతికూడ అంతంతమాత్రంగానే వుంది. కాని అతని ముఖాన్ని, పదేపదే నాకు చూడాలనిపిస్తున్నది. నేను సుమారు ఐదేళ్ళతర్వాత అతన్ని చూస్తున్నాను. అంతకుముందు ఇరవైయేళ్ళు అతని ముఖం ప్రతిరోజూ ఎన్నోమార్లు చూశాను. ఆరోజుల్లో అతని ముఖాన్ని చప్పున గుర్తుపట్టేవాడిని. అతని మనోగతభావాల్ని ముఖకవళికల ద్వారా అట్టే చదివేసేవాడిని.

కాని ఈరోజు అతని ముఖంలోని భావాల్ని పసిగట్టలేకపోతున్నాను. వాడు ఓ ఫళాన అర్థమయి చస్తేనా ?

చివరికి నేను వాణ్ణి నిగ్గదీసి అడిగాను. 'నీ విప్పుడు ఏం వుద్యోగం వెలగబెడ్తున్నావో వున్నదున్నట్లు చెప్పవోయ్.'

వాడు తాపీగా అన్నాడు. 'నేను వివరంగా చెప్పినా నీకు పూర్తిగా అర్థంకాదు. ఈ సినిమా రంగమే అంత, వంకరటింకరత్రోవ; కొరకరాని

కొయ్య. నేనీ లైనులో 15 ఏళ్ళుగా పనిచేస్తున్నాననే విషయం నీకు తెలుసు. కొత్త—పాత తారలను సినిమారంగానికి పరిచయం చెయ్యటం, వాళ్లకు పబ్లిసిటీ ఇవ్వటం, నా సొంత సినిమాకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేసుకొనటం— ఒకటేమిటి సవాలక్ష పనులు చేస్తుంటాను.

మధ్యదారిలో ఎన్నిచోట్ల ఆగుతానో నీకర్థంకాదు; నీ ఊహకందదు. ఐనా ఓ విషయం అర్థంచేసుకో. ఓచోట విశాలమైన, చక్కని రాజమార్గం వుంటే, మరోచోట ఇరుకైన చీకట్లో సొరంగమార్గం వుంటుంది. ఓచోట సముద్రం వుంటే, వేరేచోట దుర్వాసన కొట్టే మురికికాలువ వుంటుంది.''

''నీవు ఈ వెధవ సినిమాలైను వదిలి, జీవితం సుఖంగా, సాఫీగా గడిచిపొయ్యే మరోమార్గం ఎందుకు చూసుకోకూడదు ?'' నేను సలహా చ్చాను

అతడు నావైపు చూసి పేలవంగా నవ్వాడు. ఆ నిర్జీవమైన నవ్వులో నాకు మొదటిసారిగా నా పాత స్నేహితుడు దీనంగా తొంగిచూసినట్లు అగపడ్డాడు.

'' ప్రపంచంలోని బ్రతుకు తెరువులన్నీ నాకు మూతపడ్డాయి. ఇదొక్కటే శరణ్యం. చచ్చినా, బ్రతికినా దీన్లోనే'' మెల్లగా, క్షీణస్వరంలో అన్నాడు.

''ఈ లైనులో నీకేమైనా భవిష్యత్తు ఉందంటావా ?'' నేను కుతూహలంగా అడిగాను.

''భవిష్యత్తా...? ' అతడు మరలా నవ్వాడు. ''సినిమారంగంలో లక్షలాది ప్రజలు భవిష్యత్తు ఉందనే ఆశతోనే జీవిస్తారు. కాని ఆ భవిష్యత్తు ఎక్కడవుందో, ఎంత దూరంలో వుందో ఎవరికీ తెలియదు. కాని దూరంగా ఆకాశంలో మినుకుమినుకుమనే తారలా అందరికీ అగపడుతూ వుంటుంది,''

నేను తలెత్తి చూశాను. మా తలమీద సరిగ్గా ఓ నక్షత్రం గుడ్డిదీపంలా ఎర్రగా వెలుగుతూంది.

''కడచిన ఐదేళ్ళలో నేను నీకు ఎన్నో వుత్తరాలు వ్రాశాను. ఎంతోమంది ద్వారా కబురు పంపించాను. నీవు కనీసం ఒక్కదానికైనా బదులిచ్చిన పాపాన పోయావా ? నీవు ఏ పనైనా చెయ్, నేను కాదన్నానా? కాని మిత్రులను, శ్రేయోభిలాషులను మరచిపోవటం ఏమీ బాగు లేదు' నేను కాస్త కటువుగా అన్నాను.

'మిత్రులు! ..శ్రేయోభిలాషులు!...ఎవరికి?' నా వైపు అతను నిశితంగా చూశాడు.

'ప్రపంచంలో ఏదో ఓ విధంగా బ్రతుకుచున్న వారికి వీరందరూ వుంటారు. కాని నేను అలా బ్రతుకుచున్నానా? బ్రతకాలనే ఆశనే ఊపిరిగా పీలుస్తూ బ్రతుకుచున్నాను. నిజంగా—అందరిలా జీవిస్తుంటే నాకూ అందరూ కావాలనిపిస్తారు. అందరికీ నేనూ కావాలసి వస్తాను. నీ విషయమే ఉదాహరణగా తీసుకొందాం ఐదేళ్ల తర్వాత రాక రాక వచ్చావు. ఏ ఉద్యోగమూ లేకుండా వీడలా బ్రతుకుచున్నాడా? అనే సందేహం నీ కళ్లలో మెదులుతూ వున్నది. నీ కళ్లలోని వాడితనాన్ని నేను భరించలేకుండా వున్నాను. ఇలాంటి ప్రశ్నలు నీ కళ్లలోనే కాదు, నీలాంటి మిత్రులు, శ్రేయోభిలాషులు— అందరి కళ్లలోను కొట్టవచ్చినట్లు కనపడుతుంటాయి. అందుకే అలాంటి వారి చూపులంటే నాకు తగని భయం.' అతని మాటలు ప్రవాహంలా సాగిపోతున్నాయి.

నావైపు వింతగా చూస్తూ ఇల్లా అన్నాడు. 'చూడోయ్, నీవు నా చిన్ననాటి స్నేహితుడివి. కాని ఇప్పుడు నీకూ నాకూ మధ్య పెద్దఅగాధ మేర్పడింది. నీ జీవితం పూలబాట. మరి నా జీవితమో ముళ్లబాట. మనిద్దరి మధ్యా స్నేహలత చిగిర్చాలంటే నీవైనా నా జీవితపథంలోకి రావాలి లేదా నేనైనా నీ జీవిత మార్గంలోకి రావాలి.'

మేమిద్దరం పరిసరాలు ప్రతిధ్వనించేలా నవ్వాము.

తర్వాత ఇద్దరం మెల్లగా ఇంటివైపు నడిచాము. త్రోవలో తానొక సినిమా తీస్తున్నట్లు అతను

'ఆపద్బాంధవు లెవరైనా అవతరించకపోతారా? రెండు మూడు రీళ్ళ తీశాక ప్రభుత్వంనుంచి సబ్సిడీక ప్రయత్నం చేయాలి. ప్రస్తుతం దేశాన్ని పీడించే ఘోరవైన సమస్య గురించి సినిమా తీస్తున్నాకదా? ప్రభుత్వం నా కృషిని హర్షించి, సహాయం చేయక పోతుందా?'

నన్ను సాగనంపటానికి అతడు స్టేషనువరకు వచ్చాడు.

మరుసటి రోజు అతను నా బసకు వచ్చాడు ఆ రోజంతా అతను నాతో వుంటాడనుకొన్నాను. ఐదేళ్లనాటి మధుర స్మృతులను నెమరు వేసుకోవా లనుకున్నాను. కింగ్స్‌సర్కిల్ దగ్గర మేమిద్దరం ఎన్ని సార్లు 'భేల్—పూరీ' తిన్నామని! ఆ రోజు అతనితో పాటు ఏదైనా సినిమాకు వెళ్లాలని అనుకున్నాను. కాని దాదర్ స్టేషను చేరిన తర్వాత అతనన్నాడు. 'నీవు జోషిని చూడ్డానికి వెళ్లిరా. గంట—గంటన్నర తర్వాత నేనక్కడకేవచ్చి నిన్ను కలుసుకుంటాను'

'అంత కొంప మునిగేపనే మొచ్చిందోయ్ ఇప్పుడు?'

'ఆఁ ఇంకేముంటుందోయ్. బ్రతుకు తెరువు కోసం ఎన్నెన్నో తిప్పలు పడాలికదా! మా హీంలో ఉన్న ఓ అమ్మాయిని బాంద్రాలోఉన్న ఓ ప్రొడ్యూసర్ దగ్గరకు తీసుకెళ్లాలి. ప్రొడ్యూసర్ ఆ అమ్మాయిని ఒప్పుకున్నాడంటే నా రొట్టె విరిగి నేతిలో పడ్డట్లే. ఆ అమ్మాయి ఫోటోలు కొన్ని ట్రోంలో ఉన్న ఓ సినిమా పత్రికాఫీసులో ఇవ్వాలి.'

'ఈ పనులన్నీ చెయ్యాలంటే చాలా సేపవు తుందనుకుంటాను.'

'లేదోయ్. త్వరలో వచ్చేస్తా
జోషి నిన్ను అంత త్వరగా వదిలే

ఆ రోజు అతడు సుమారు
న్నర గంటల తర్వాత వచ్చాడు. అ
జోషి 'ఏమండీ నరేష్‌గారూ! మా
మాతో 'రోల్' ఎప్పుడిస్తారు?' అని

'మీ అమ్మాయి ఫోటోలను
గురు ప్రొడ్యూసర్లకు ఇచ్చాను. త్వ
అవుతుందనుకుంటాను.' కంటద్దా
తన మాటలను ముందుకు పోనిచ్చాడ
మీరేమీ బెంగపెట్టుకోవద్దండి.
సినిమా తీస్తున్నాను. పైగా ఇది
మీ అమ్మాయికిగాను ముఖ్యభా
పెట్టి వుంచాను.'

ఉన్నట్లుండి అతని కళ్లలో
మంది. అలాంటి కాంతిని అతని క
చూచి వుండలేదు.

'జోషితో అత నిలా అన్నాడ
వచ్చి నేను మీతో అన్ని విష
మాట్లాడుతాను. అతడు జోషి ప్ర
'అమ్మాయి ఫోటోలు ప్రస్తుతం
ప్రొడ్యూసర్ల కివ్వటానికి మరికొన్ని కా
నసుగుతూ అన్నాడు.

జోషి పర్సులోంచి పది రూ
మూడు నాలుగుతీసి అతని చేతిలో
చూశాను.

'ఆపద్బాంధవు లెవరైనా అవతరించకపోతారా? రెండు మూడు రీళ్లు తీశాక ప్రభుత్వంనుంచి సబ్సిడీకి ప్రయత్నం చేయాలి. ప్రస్తుతం దేశాన్ని పీడించే ఘోరమైన సమస్య గురించి సినిమా తీస్తున్నాకదా? ప్రభుత్వం నా కృషిని హర్షించి, సహాయం చేయక పోతుందా?'

నన్ను సాగనంపటానికి అతడు స్టేషనువరకు వచ్చాడు.

మరునటి రోజు అతను నా బసకు వచ్చాడు. ఆ రోజంతా అతను నాతో వుంటాడనుకొన్నాను. ఐదేళ్లనాటి మధుర స్మృతులను నెమరు వేసుకోవా లనుకున్నాను. కింగ్స్‌సర్కిల్ దగ్గర మేమిద్దరం ఎన్ని సార్లు 'భేల్-పూరీ' తిన్నామని! ఆ రోజు అతనితో పాటు ఏదైనా సినిమాకు వెళ్లాలని అనుకున్నాను. కాని దాదర్ స్టేషను చేరిన తర్వాత అతనన్నాడు. 'నీవు జోషిని చూడ్డానికి వెళ్లిరా. గంట—గంటన్నర తర్వాత నేనక్కడకేవచ్చి నిన్ను కలుసుకుంటాను.'

'అంత కొంప మునిగేపనే మొచ్చిందోయ్ ఇప్పుడు?'

'ఆఁ ఇంకేముంటుందోయ్. బ్రతుకు తెరువు కోసం ఎన్నెన్నో తిప్పలు పడాలికదా! మా హీంలో ఉన్న ఓ అమ్మాయిని బాంద్రాలోఉన్న ఓ ప్రొడ్యూ సర్ దగ్గరకు తీసుకెళ్లాలి. ప్రొడ్యూసర్ ఆ అమ్మా యిని ఒప్పుకున్నాడంటే నా రొట్టె విరిగి నేతిలో పడ్డట్లే. ఆ అమ్మాయి ఫోటోలు కొన్ని త్రోవలో ఉన్న ఓ సినిమా పత్రికాఫీసులో ఇవ్వాలి.'

'ఈ పమలన్నీ చెయ్యాలంటే చాలా సేపవు తుందనుకుంటాను.'

'లేదోయ్. త్వరలో వచ్చేస్తాను. అయినా ఆ జోషీ నిన్ను అంత త్వరగా వదిలే ఘటం కాదులే.'

ఆ రోజు అతడు సుమారు మూడు—మూడు న్నర గంటల తర్వాత వచ్చాడు. అతన్ని చూడగానే జోషీ 'ఏమండీ నరేష్‌గారూ! మా అమ్మాయికి సిని మాలో 'రోల్' ఎప్పుడిస్తారు?' అని అడిగాడు.

'మీ అమ్మాయి ఫోటోలను ముగ్గురు—నలు గురు ప్రొడ్యూసర్లకు ఇచ్చాను. త్వరలోనే 'సెటిల్' అవుతుందనుకుంటాను.' కంటద్దాలను తుడుస్తూ తన మాటలను ముందుకు పోనిచ్చాడు. 'జోషీగారూ! మీరేమీ బెంగపెట్టుకోవద్దండి. నేనే స్వయంగా ఈ సినిమా తీస్తున్నాను. పైగా ఇది పిల్లల సినిమా. మీ అమ్మాయికిగాను ముఖ్యభూమికను నేనట్టే పెట్టి వుంచాను.'

ఉన్నట్లుండి అతని కళ్లలో కాంతి జిగేల్ మంది. అలాంటి కాంతిని అతని కళ్లలో నేనెప్పుడూ చూచి వుండలేదు.

'జోషీతో అత నిలా అన్నాడు.' మరో రోజు వచ్చి నేను మీతో అన్ని విషయాలు వివరంగా మాట్లాడుతాను. అతడు జోషీ ప్రక్కకెళ్లి కూర్చొని 'అమ్మాయి ఫోటోలు ప్రస్తుతం నా వద్ద లేవు. ప్రొడ్యూసర్లకివ్వటానికి మరికొన్ని కాపీలు తీయించాలి.' నసుగుతూ అన్నాడు.

జోషీ పర్సులోంచి పది రూపాయిల నోట్లు మూడు నాలుగుతీసి అతని చేతిలో వుంచటం నేను చూశాను.

కొత్త కోకిల

శ్రీ గడియారం శేషఫణీ శర్మ

ఇది
ఇప్పుడిప్పుడే
నిస్వర గొంతుముడి విప్పుకుంటున్న
కొత్త కోకిల!
దూరపు
తూరుపు కొండల్లోంచి
బాణంలా—ప్రాణంలా
దూసుకొని వచ్చిన
గుండెలున్న గండు కోకిల!!
ఈ కొత్త కోకిల కుత్తుకలో
మెత్తని జీర లేదు—
నెత్తుటి చార తప్ప!
కాకలి లేదు—
ఆకలి తప్ప!
పొలికేకలు తప్ప!!
ఇది తింటున్నది
కొన కొమ్మల లేత చిగుళ్లని కాదు,
కొత్త మామిడి చిగుళ్లనీ కాదు—
కొరకుడు పడని ముళ్లని!
కొండంత దిగుళ్లని!!
ఏ కంతుడికో,
వసంతుడికో,
కైవారాలు చేస్తూ,
తొత్తుగా బతికేందుకు,
ఆ మత్తులో పలికేందుకు,
దేశవాళీ 'పరభృతం' కాదు—
ఇది మీసమున్న మగ కోకిల!
దీని పలుకుల్లో మత్తు లేదు,
మరి ఉన్నది
చీకట్లని చిత్తుచేసే విద్యుత్తు!
జడహృదయాల్ని జాగృతం చేసే
చైతన్య సరిత్తు!!
ఇది
ప్రణయాన్ని సూచించే
శకునపక్షి కాదు,
రానున్న
మహా ప్రళయానికి
కర్మసాక్షి!
విస్ఫువులు వెళ్లగక్కుతున్న
తేజఃకుక్షి!!

త్రిశంకుడి స్వర్గం

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

"ఇదిగో, నిన్నేనయ్యా శేఖరం! ఏమిటాదూకుడు? నేనూ వస్తున్నానుండు..."

—వెనుకనుంచీ ఈ మాటలు వినిపించినప్పుడే అనుకున్నాను, ఈ ప్రయాణం పూర్తయ్యేలోగా తల నొప్పి తప్పదని!

అయినా ప్రారంభమయ్యేదాకా ఊరుకోకుండా రాకుండా చూచుకోడం మంచిదిగదా! నేల ఈనినట్టుగా ప్లాట్‌ఫారం కిటకిటలాడి పోతూవుంది. అడుగులు సాచివేస్తూ జనం మరుగున తలచాటు చేసుకోడానికి ప్రయత్నించాను. వెనుకవైపునుంచీ మళ్లీమళ్లీ పిలుపు వినిపిస్తున్నట్టే అనుమానం! నన్ను చూడు, నా అందం చూడు అంటూ మునుపటి కొక రాజకుమారుడి వెంట తగులుకున్న దేవతాస్త్రీలా ఈ పుణ్యాత్ముడొకడు దాపురించాడు నాకు!

దిగుతున్న, ఎక్కుతున్న ప్రయాణీకులకు మధ్య తాత్కాలికంగా ఒక రాజీ ఒడంబడిక కుదిరినట్టుంది. దిగేవాళ్ల చింతపండు మూటల్లా ద్వారాల్లోనుంచీ ఈవల పడుతుండగా, ఎక్కేవాళ్లు కిటికీలనే ద్వారాలుగా ఉపయోగించుకుంటున్నారు. ఎలాగో పెట్టెలో జొరబడి, కూచోడానికొక సీటుగూడా చూచుకోగలిగాను. కానీ చేతికందిన కవళం నోటికందే ప్రాప్తం లేకుండా పోయింది. సుడిగాలిలా ఒరుసుకుంటూవెళ్లి, 'అబ్బో,' తావు కనిపెట్టేశావే!' అంటూ నేను చూచుకున్న సీటును కన్ను మూసి తెరిచినంతసేపట్లో దురాక్రమణ చేసేశాడు కామేశం. అంతటితో ఎక్కడ ఊరుకున్నాడు! అప్పటి కేదో దయాధర్మభిక్షలాగా 'పోనీలే, నువ్వూ కూచో' అంటూ నాకు కొన్ని చదరపు సెంటిమీటర్ల జాగా ప్రసాదించాడు.

'అన్నట్టెందాకా?'—కామేశం సంధించిన మొదటి బాణం. చెప్పకున్నాను.

'అరరే, నువ్వూ అక్కడికేనా! పరవాలేదే! ఏమిటో వ్యవహారం?'

చూచారా, ఇదే కామేశంతో వచ్చిన చిక్కు! కొన్ని ఊళ్లకు రాకపోకలు సల్పడం, కొందరు వ్యక్తులతో పరిచయాలు కలిగివుండడం, కొన్ని కొన్ని సదుపాయాలు అనుభవించడం—ఇలాంటివాటికి తాను గుత్తగా లైసెన్సు పుచ్చుకున్నట్టు వ్యవహరిస్తాడు కామేశం.

నాదగ్గరనుంచీ జవాబు లేకపోయేసరికి, 'సర్లే, ఎవరి పనులు వారికుంటాయి' అంటూ నేనా వూరికి వెళ్లిరావడానికి అతడు పర్మిషన్ జారీ చేసేశాడు. కానీ అంతలోనే నాపట్ల అంతగా ఔదార్యం వహించడం సంభావ్యం కాదనిపించిందేమో, 'ఎన్నాళ్లుంటావ్?' అన్నాడు.

'అబ్బే, నాకేమంత పెద్దపనులున్నాయిలే కామేశం! రేపీపాటికల్లా మనవూళ్లో ఉండనూ' అన్నాను. నా మాటల్లో నామట్టుకు నాకే క్షమాపణ ధ్వనించింది.

కామేశం పుంజుకున్నాడు.

'ఏమిటోనయ్యా శేఖరం! నేనెప్పుడు పట్టణానికి వెళ్లిపడినా వారం పదిరోజులదాకా అక్కడినుంచి విడిపించుకోలేను. ఏం చేయమంటావు చెప్పు! వీధి వీధికీ ఫ్రెండ్సే నాకు!

అప్పల్రాజు నెరుగుదువా, యం. పి. గా పోటీ చేసి ఓడిపోయాడే, వాడే! వాడూ, నేనూ క్లాసు మేట్లం. అయితే అప్పుడొకసారి కొట్లాడుకుని విడిపోయామనుకో! కారణం చాలా చిన్నది. ఓ గమ్మత్తయిన ఆటంటే చాలా యిష్టం వాడికి! ఏంలేదు. నూలువారానికి ఓ బిస్కట్టుకటే, బకెట్టును చేద బావిలోకి వదిలినట్టుగా దాన్నొక పుల్లనుంచి క్రిందికి జారవేసేవాడు. నేను ఎగిరెగిరి నోటితోనే దాన్ని అందుకోవాలి. దారాన్ని క్రిందికి వదుల్తూ, పైకి లాగుతూ ఎగురుతున్న నన్ను చూచి వాడు తెగనవ్వసాగాడు. కాళ్లు నొప్పెడుతున్నాయని చెప్పి నేనా ఆటకు రానన్నాను. అయితే నువ్వు నా సావాసం వద్దుపొమ్మన్నాడు అప్పల్రాజు. అనే విడిపోవడం! మళ్లీ మొన్నటి యెన్నికల్లోనే మేము కలిసింది! వచ్చిన పది పన్నెండు వేల ఓట్లయినా యెలా వచ్చాయంటావు? నేను నడుం కట్టి, వాడి తరపున పనిచేయబట్టే! ఆ కృతజ్ఞత మాత్రం దండిగానే వుందిలే! కనిపిస్తే వదిలిపెట్టడు. ఆకాడికీ వాడే నయం. ఇంకొకడున్నాడు, మురళీధరం. వాడైతే నన్నెప్పటికీ తన దగ్గరే ఉండిపొమ్మంటాడు. బస్స్టాండుకు దగ్గరగా శ్రీ దేవీ సిల్క్ హౌస్ అని వుందే, అది వాడిదే! ఇప్పుడైతే వాడు కాలక్షేపంకోసమని ఓ జవిళికొట్టు తెరిచి పెట్టుకున్నాడుగానీ, వాళ్ల తాతగారు ఆయన హయాంలో నారగింటిపాళ్యానికి సోల్ మిరాశిదారు. వాళ్ల బంగళా చుట్టూరా తోటలో పనసచెట్లుండేవి శేఖరం, ఒక్కొక్క పండునూ ఒక భారీమనిషి యెత్తలేకపోయేవాడు. అరమైలు దూరం దాకా కొడుతుండేది వాసన. చెట్టెక్కి కాయనుకోసి పదిలంగా క్రిందికి తీసుకరాగలిగితే ఆ కాయ నీదే ననేవాడు మురళీధరం. భలే కొంటెకోణంగి అనుకో! వాళ్ల నాన్నమాత్రం? అంతటి వేటగాడు ఈ గడ్డమైన లేడే! ఒకసారి నేనూ, మురళీ ఆయనతో కలిసి వేట చూడ్డానికి వెళ్లాం, ఓ ఏదుపంది తుపాకి వేటు తప్పించుకుని మాపై కొచ్చేసింది...'

ప్రయాణంలో యింకా ఒక్క స్టేషనైనా గడవలేదు. అప్పల్రాజు దగ్గర ప్రారంభమైన కథ ఏదుపంది దాకా వచ్చింది. ఒక ఏదుపంది, ముగ్గురు మనుషులు. వెరశీ నాలుగు జీవాల్లో ఏది ఏమైందన్న జిజ్ఞాస నాకు లేదు. నేను నా సంచీలోనుంచి పుస్తకం పైకి తీశాను.

కానీ కామేశం మాటల జడివానలోనుంచీ నా పుస్తకం నాకు రక్షణ యివ్వగలదన్న ఆశగూడా అడియాసే అయిపోయింది.

'ఏమిటిది, పుస్తకమా ?'– అంటూ చరాలున దాన్ని నాచేతినుంచి లాగేసుకున్నాడు కామేశం. 'ఏం పుస్తకం ?' అన్నాడు. నాలుగుపుటలు త్రిప్పి 'నాన్సెన్స్, ఏముందిందుల్లో ?' అన్నాడు. వా పుస్తకం నాచేతికి దొరక్కుండా జాగ్రత్తపడుతూ 'అన్నట్లొకసారి ఏమయిందంటే శేఖరం' అంటూ ఈసారి జ్యావళ్లిని చెవిదాకా లాగి, అక్షయతూణీరం అందుకున్నాడు.

'బాణావరం పైడి రాజుగారి పేరు విన్నావా ఎప్పుడైనా !' 'బారట్లా' పట్టా పుచ్చుకుని బారులో పేరు నమోదు చేయించుకోలేదంటే ఆయన స్టేటస్ ఏమిటో ఊహించుకోవచ్చు. ఆయన మా నాన్నగారికి క్లోస్ఫ్రెండ్. ఏదోపనిమీద వెళ్లి వాళ్లింట్లో నాలుగైదు రోజులు ఉండవలసివచ్చింది. ఆ ఆదరణ, ఆ గౌరవం, ఆ భోజనాలు, వాటినిగురించి చెప్పడ మెందుకులే! ఆ లంకంతమేడలో ప్రొద్దుపోక చదువుకోడానికి ఏదైనా మేతదొరికితే బాగుండునని వెళ్లి పుస్తకాల బీరువా యెదుట నిల్చున్నాను. అద్దాలవెనుక భారతం, భాగవతం, భగవద్గీత, కొరాను, షేక్స్పియరు, షెల్లీ, కీట్సు,విశ్వనాథా, బాపిరాజు అలాంటివి మంచిమంచి లావుపాటి పుస్తకాలెన్నో వున్నాయి, లేనిదొకటే!... తాళంచెవి !'

'అడగలేక పోయావా ?'

'అడిగా నడిగాను. పైడిరాజుగారి నడిగితే అమ్మగారి నడిగి చూడమన్నారు. అమ్మగారి నడిగితే అబ్బాయిగారి నడిగి కనుక్కోమంది. అబ్బాయిగారి నడిగితే చెల్లెమ్మకు తెలిసుండాలన్నాడు. చెల్లెమ్మ నడిగితే తానా తాళం చెవిని ఆరుమాసాలకు మునుపెప్పుడో చూచినట్టు జ్ఞాపకం అంటుంది. మొత్తం

మీద తేలిన సారాంశం ఏమిటంటే—గడచిన సంవత్సర కాలంలో ఆ బీరువా తెరవబడిన పాపాన పోలేదు. మరైతే అక్కడ పుస్తకాలుండడం యెందుకు — అంటావు నువ్వు! అదే పొరబాటు. పుస్తకాలు బీరువా— కలంకారం. బీరువా ఆ మేడ కలంకారం. మేడ ఆ వూరి కలంకారం...'

ఆ ఊరు ?'

'అదేం వూరు, పాడు వూరు!' ... విదిలించి పారేశాడు కామేశం. 'పాడు గోడలు. పశువుల కొటాల్లాంటి ఇళ్ళు. మాసిన తలల మురికిబట్టల మనుషులు. అంతెందుకు? అక్కడ ఆ మేడలేకపోతే ఆ వూరికి నల్లముంతతో నీళ్ళు ఘట్టవనుకో!'

దానిపైన కామేశం అలాంటి అభిప్రాయం కలిగివుండడం ఆ వూరి దురదృష్టం. ఏం చేద్దాం! శతాబ్దాల తరబడీ ఆ వూరలాగే పడివుంది. ఇకమీదట గూడా అలాగే పడివుంటుంది. మాటలెన్నయినా చెప్పొచ్చుగానీ అలాంటి వూళ్లను బాగుచేయడం సులభ సాధ్యమేమీ గాదు. నేను కాదనను. కానీ నాకు బాధయినా, ఆశ్చర్యమైనా ఇల్లలికేపాటి భాగ్యానికి మురిసిపోయి ఈగ తన స్వవిషయం మరిచి పోయినందుకే!

కామేశం స్టేట్‌మెంట్లలో బొత్తిగా నిజం లేకపోలేదని మాత్రం నేను ఒప్పుకుంటాను. వాళ్ల నాన్న బాణావరం పైడి రాజుగారి కమతంలో పాలేర్ల పైన పెద్ద తాబేదారుగా వ్యవహరించాడు. డిఫ్టై, డిపాజిట్లు పోగొట్టుకున్న అప్పలరాజుకు పాటలు పాడి, కరపత్రాలు పంచి కామేశం ఎన్నికల్లో కొంత కాలిపనీ, చేతిపనీ చేసిపెట్టాడు. చిన్నప్పుడు నారగింటి పాళెంలో మేనమామగారింట వుండి చదువుకున్నప్పుడు గోలీ కాయలాడుకోడంలో మురళీధరానికి సహచరుడుగా పనికొచ్చి వుంటాడు. ఆమాత్రపు సాన్నిహిత్యాన్ని భూతద్దం పట్టి చూపించడంవల్ల కామేశానికి ఒరిగేదేమిటో బోధపడదు. బ్రతుకు వెళ్లదీయడ మెలాగన్నది కాకుండా, డబ్బెలా ఖర్చుచేయడమన్నది ప్రధాన సమస్యగా వున్న ఆ ఉన్నతలోకాలు కామేశంలాంటి వ్యక్తిని యెంటర్‌టెయిన్ చేయడంలాంటి పనికిమాలినపనికి పూనుకుంటాయంటే నమ్మడం కష్టమే!

గమ్యస్థానానికింక ఒక అరగంట ప్రయాణం వుందనగా ప్రొద్దుపోయి, చీకటి పడింది.

'రాత్రికి బసెక్కడ ?'— అన్నాడు కామేశం.

'తెలిసినవాళ్లెవరో వున్నారు. కానీ వాళ్లని తొందరపెట్టడ మెందుకులే కామేశం! నాలుగో, అయిదో చెల్లించి హోటల్లో గది తీసుకుంటాను' అన్నాను.

'చూచావా, చూచావా?' – ఆశ్చర్యాతిరేకంతో నోరు తెరిచేశాడు కామేశం. 'అంతపనీచేస్తే ఇంకేమైనా వుందీ! మా తమ్ముడు పీక నొక్కేయడూ! తెలియదూ, పద్మనాభమని, ఉన్నాడులె! నేనెప్పుడు వచ్చినా అక్కడికి వెళ్లాల్సిందే! యెన్నిరోజు లుండినా అక్కడుండాల్సిందే! కాలేజిలో అదేదో సబ్జక్టుకు వాడు హెడ్ ఆఫ్ ది డిపార్టుమెంటు. నవభారత్ హోటలు కెదురుగా ఓ పచ్చమిద్దెవుందే, అదే వాడిల్లు. అసలా యిల్లొక సేటుది. ఆ సేటు కాస్తా కళ్లు మూస్తే, వాడి భార్య దగ్గిరనుంచీ మావాడు సలీసుగా దాన్ని కొట్టేశాడు. క్రింద వంటగదీ, స్నానాలగదీ గాక మూడు గదులు, ఒకటి లైబ్రరీ. ఇంకొకటి యెవరైనావస్తే కూచోడానికి. మూడోది పూజగది. మిద్దెపైన ఓ గది కాకుండా పెద్దహాలు. నూరుమందైనా అందులో హాయిగా పడుకోవచ్చు. ఇల్లుపూరా పాలగచ్చు. పాలుపోసి యెత్తుకోవచ్చు. తల దువ్వుకోడానికి అద్దం అక్కర్లేదు. గోడల్లోనే ముఖం చూచుకోవచ్చు...'

గృహవర్ణన కంతరాయం కలిగించే దురుద్దేశం లేదని చెప్పను. అడ్డుతగిలి 'ఆయన నీ కెలా తమ్ముడు?' అని ప్రశ్నించాను.

'వరసకు తమ్ముడే నయ్యా! వాడి తల్లీ, నా తల్లీ పిన్నమ్మ, పెద్దలమ్మలబిడ్డలు. నా మాటంటే యెంత గురుత్వమనుకున్నావు! చెప్పలేను. వాడి భార్య వాడికి డిటో. బావా, బావా అంటూ...'

'అవునవును. రక్త బాంధవ్యం. అంతే'! మరి అంటూ ముక్తసరిగా త్రుంచేశాను.

ఇంటితో పోల్చిచూస్తే హోటలు గదిలో సదుపాయాలు తక్కువైపోయాయని కాదు. కొత్త చోటు కావడంవల్లనేమో 'ఒకపట్టాన నిద్రపట్టింది గాదు. నిద్రపట్టని కారణాన్ని పురస్కరించుకుని కామేశాన్ని పలుసార్లు తిట్టుకోవలసిన అవసరం ఏర్ప డింది. నా పుస్తకం నా దగ్గరుంటే చిరాకులేకుండా నిద్రపట్టేదాకా చదువుతూ వుండిపోయేవాణ్ణి. రైల్లో దాన్ని నా దగ్గరనుంచీ లాక్కోడ మొకటే తెలుసు! తిరిగి యివ్వనేలేదు మహానుభావుడు.

అడిగి తీసుకోకపోవడం నాదీ పొరబాటే! 'తుపాను'లోనుంచి బయటపడే తొందరలో నాకు పుస్తకంమీద ధ్యాసలేక పోయింది.

అర్ధరాత్రి తరువాతెప్పుడో నిద్రాదేవత కరు ణించింది. అయినా వాడుకమేరకు ఆరుగంటలకే మేలుకున్నాను. నిద్రలేవగానే కొంతదూరం నడచి రావడం నా అలవాటు. ఎంత పట్టణమైనా అలవాటు తప్పించడ మెందుకని క్రిందికి దిగివచ్చాను. రెండు మూడు వీధులు నడిచి కోనేటి మిట్టదగ్గర మలుపు తిరుగుతుండగా నవభారత్ హోటలు కనిపించింది. దాని యెట్టయెదుట పచ్చటిమిద్దె! ఆమిద్దె కని పించగానే నాలో కలిగిన మొదటి ఊహ—వరాండా లోనో, కిటికీ సందులోనో కామేశం కనిపిస్తే నా పుస్తకం తీసుకోవచ్చుగదా అని!

చరచరా ఆ మేడవైపు నడక సాగించాను.

పేవ్ మెంటు కంచుగా పిట్టగోడ, చిన్నగేటు దాటుకుని గృహావరణలో కాలుపెట్టాను. ముద్దలా ముడుచుకున్న క్రోటన్ మొక్కల నడుమ, మంచులో చల్లగా తడిసిన నాపరాళ్లతో అయింటిముంగిలి అప్పుడే నీళ్లన్నీ వదిలిపెట్టిన చన్నీటి తొట్టిలావుంది. లోనైపున తాళం బిగించిన ఇనుపకమ్మల తలుపు కీవల ముచ్చటగా మూడు మెట్లున్నాయి ముఖంనిండా ముసుగు కప్పుకున్న కామేశం ఆ మెట్లమీద కూలబడి యెందుకో—దీర్ఘాలోచనగా నిమగ్నుడై వున్నాడు.

భుజంపైన చేయివేశాను. ఉలికిపడి కళ్లు తెరిచాడు. వెంటనే నోరుగూడా విడివడింది.

'వెళ్లనేగూడదు. బుద్ధి పొరబాటయిపోయింది. రెండో సినిమాకు వెళ్లాను. వీళ్లిలా మొద్దునిద్రపోవడం యిదే మొదటిసారి—మొన్న సాయంకాలం యిక్క డెక్కడో పెళ్లికనివెళ్లి ఆ రాత్రంతా కంటిపైన రెప్ప వేయకుండా జాగారం వుండిపోయారట! మెలకు వంటూ వస్తే దిగివచ్చి తలుపు తెరవకుండా వుండే వాళ్లు కారు, పాపం! చూడు, ఫాన్‌గాలిలోనైతే నాకు నిద్రపట్టదని 'మా తమ్ముడు పడక తీసుకొచ్చి వరాం డాలో వేసేశాడు గూడా......'

నిజమే. కవాటబంధనం గావింపబడివున్న సింహ ద్వారానికీ, లోపల తాళం బిగించివున్న ఇనుపకమ్మల తలుపుకు నడుమ వరాండాలో జానెడెత్తు తెల్లటపరుపు కన్నులకు విందుగా కానవస్తోంది. పైడిరాజుగారి అద్దాల బీరువాలో పుస్తకంలా, అప్పలరాజు బాల్య క్రీడలో నోటికందని బిస్కట్టులా, మురళీధరం వాళ్ల పనసతోపులో చిటారుకొమ్మకు కాసిన పనసకాయలా ఆ పరుపు గూడా చూపులకు మాత్రమే అందుతోంది. చేతుల కందడమున్నూ లేదు, మనిషికి దక్కడమున్నూ లేదు!

నిత్యయౌవనం సాధ్యమా?

శ్రీ కాసుఖేల నరసింహారావు

దేవ దానవులు క్షీరసాగరాన్ని మథించి అమృతాన్ని సాధించారనీ, దేవతలు దానిని సేవించి అజరామరు లయ్యారనీ, వారు నిత్యయౌవను లయ్యారనీ మన పురాణగాథలు తెలుపుతున్నాయి. గత అర్ధ శతాబ్ద కాలంలో జీవశాస్త్రంలో జరిగిన విప్లవాత్మక పరిశోధనలు పాతకాలంనాటి ఆశ దురాశ కాదేమో -అనిపించేట్లున్నాయి. రేపటి మానవుడు అమరుడు కాక పోయినా అజరుడై—ముసలితనము,దానితో వచ్చే బాధలు లేకుండా మృత్యువుని ఎదుర్కొనవచ్చునేమో అన్నట్లున్నాయి.

ఆధునిక జీవశాస్త్రం: దాని పరిధులు

జీవుల శరీరాలు కణ నిర్మితాలు. వీటిలో జరిగే సమాపనయప్రక్రియే శరీరంలోని ప్రాణానికి హేతుభూతం. ఈ ప్రక్రియయొక్క సంపూర్ణత్వం భంగపడితే ప్రాణహాని, కనీసం రుగ్మత ఏదయినా కలుగుతుంది.

కణ కేంద్రంలో క్రోమోసోములని ఉంటాయి. వీటిలో జన్యు రేణువులు ఉంటాయి. వంశపరంపరంగా సంక్రమించే గుణాలన్నిటికీ ఈ జన్యు రేణువులే కారణాలు.

ఈ జన్యు రేణువులలో 'డి. ఎన్. ఏ.' (డిఆక్సీరితో న్యూక్లియెయిక్ యాసిడ్) అనే 'కేంద్రక—ఆమ్లం)' (న్యూక్లియెయికి యాసిడ్) చేత నిర్మింపబడినవి.

కేంద్రకానికి బయటి పదార్థాలలో 'ఆర్. ఎన్. ఏ.' అని పిలువబడే మరొక కేంద్రకామ్లం ఉంటుంది. ఈ రెండు ఆమ్లాలూ కలిసి, కోణంలో ఉత్పత్తి కావలసిన పదార్థాలని ఉత్పత్తి చెయ్యటానికి, సమాపనయ ప్రక్రియ నిర్విరామంగా జరుగటానికి తోడ్పడుతాయి.

డి. ఎన్. ఏ. నిర్మాణాన్ని కొంత మేరకి పరిశోధనాగారంలో మార్చవచ్చు. ఈ మార్పుద్వారా వంశానుగత లోపాలని దిద్దటానికి వీలు ఉంటుందని ఊహించవచ్చు. జీవశాస్త్ర పరిశోధనలు ఈ ధోరణిని బయట పెడుతున్నాయి.

వయస్సుతో వచ్చే మార్పులేమిటో అందరికీ తెలుసు. వెంట్రుకలు తెల్లబడటం, దంతాలు ఊడటం, చర్మం ముడతలు పడటం వగయిరా.

ఇవి స్థూలమయిన మార్పులు.

వాటితోబాటు మన దృష్టికి అందని సూక్ష్మమయిన మార్పులు వేరే ఉంటాయి. కణ పరిశోధనలు ఇవి ఎటువంటివో కొంతవరకు తెలుపుతున్నాయి. ఈ చిన్న మార్పులు కంటికి కనిపించే పెద్దవాటికి కారణాలు.

సూక్ష్మమయిన మార్పులని అరికట్టగలిగితే పెద్దవాటిని కూడా ఆపవచ్చునని భావించవచ్చు. అంటే—ముసలితనాన్ని వాయిదా వెయ్యటానికి వీలు ఉందన్నమాట.

జ రా శా స్త్రం

ఇంగ్లీషులో ముసలితనాన్ని పరిశోధించే శాస్త్రాన్ని "జెరాంటాలజీ" అంటారు. తెలుగులో దీనిని "జరా శాస్త్రం" అనవచ్చు.

ప్రతి ప్రాణికీ నిర్ణీతమయిన జీవితకాలం ఉంటుంది. ఒక్కొక్క జాతికి ఇది ఒక్కొక్క పరిమాణం కలిగి ఉంటుందనవచ్చు. కుక్కలకి సుమారుగా 12–13

సంవత్సరాలు, మనుష్యులకి దీనికి కొన్ని రెట్లు ఉంటుందన్న సంగతి మనకి తెలుసు. వెదురుచెట్టు 70–80 సంవత్సరాలు బతుకుతుంది. ఈ కాలంలో అది ఒక సారి మాత్రమే పూత పూస్తుంది పూతకాలమయి పోగానే అది ఎండిపోయి చనిపోతుంది. సాల్మన్ అనే చేపకూడా పిల్లలు పెట్టగానే ముసలిదయి పోతుంది.

ఆయుస్సు : సంతానోత్పత్తి : ముసలితనం

దీనంతటనిబట్టి సంతానోత్పత్తికీ ముసలితనానికీ ఏదో సంబంధం ఉందని తెలుసుకోవచ్చు. ఈ సంబంధం ఏమిటి? ఎటువంటి జీవ రసాయనిక ప్రక్రియల వలన ఈ మార్పులు కలుగుతున్నాయి? ఏవయినా గుర్తింపగలిగిన రసాయనిక పదార్థాలు ముసలితనపు మార్పులని తెస్తున్నాయా?

'కొలెస్టరాల్' అన్న రసాయనం ఒకటి ఉంది. ఇది రక్తనాళాల లోపల గోడలమీద పేరుకుంటూ ఉంటుంది. గోడలు దళసరిగా అయి, వాటి సంకుచిత శక్తి తగ్గి, రక్తపుపోటు ఎక్కువ అవుతూ ఉంటుంది.

కొలెస్టరాల్‌కీ ముసలితనానికీ ఏదో సంబంధం ఉందని చాలాకాలంగా శాస్త్రజ్ఞులు అనుమానిస్తూనే ఉన్నారు. వీటిమీద పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి.

పార్శ్వ సహజీవనం

ఈ సందర్భంలో ఒక రకం ప్రయోగాలని గురించి చెప్పవలసి ఉంది. ఇవి ఎలుకలమీద జరిగిన ప్రయోగాలు.

కాలిఫోర్నియా విశ్వవిద్యాలయంలో ఫ్రెడరిక్ సి–లుడ్విగ్ అనే ఆయన ఎలుకలమీద వింత ప్రయో

జీవకణం కేంద్రంలో ఉండే కేంద్ర మాంస కృత్తుల (న్యూక్లియో ప్రొటీన్‌ల)లో రెండు ఆమ్లాలు ఉంటాయి. ఇంగ్లీషు పొడిఅక్షరాలు వాడి వీటిని 'ఆర్. ఎన్. ఏ., డి. ఎన్. ఏ.' అని పిలుస్తారు.

వీటి నిర్మాణాన్ని పరిశీలించగా వాటిలో అ) ఒక చక్కెర, ఆ) ఒక భాస్వరికామ్లం, ఇ) ఫ్యూరిన్‌లని పిలువబడే ఒక రకం క్షారపదార్థం అణుసముదాయాలు **ఉంటాయని తెలిసింది.**

'డి–ఆక్సీరిబోస్'అనే చక్కెర ఉంటే డి.ఎన్.ఏ. అవుతుంది. 'రిబోస్' అనే చక్కెర ఉంటే ఆర్. ఎన్. ఏ. అవుతుంది. (ఇంగ్లీషు పొడిఅక్షరాలు 'డి, ఆర్' లు ఏవిధంగా వాడబడినాయో వేరే చెప్పనవసరంలేదు!)

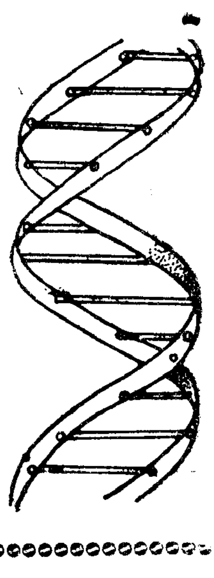
'మామూలుగా' పయిన చెప్పిన మూడు రకాల రసాయన పదార్థాలూ ఎలాగ కలిసి ఉంటాయో ఈ కింది బొమ్మ తెలుపుతుంది. ఇందులో 'చ' అంటే చక్కెర; 'ఫ్యూ' అంటే ఫ్యూరిన్; 'భా' అంటే అంటే భాస్వరికామ్లం.

```
…చ — భా — చ — భా — చ — భా — చ —
  |         |         |         |
 ఫ్యూ       ఫ్యూ       ఫ్యూ       ఫ్యూ
  ⋮         ⋮         ⋮         ⋮
 ఫ్యూ       ఫ్యూ       ఫ్యూ       ఫ్యూ
  |         |         |         |
…చ — భా — చ — భా — చ — భా — చ —
```

ఇది అడ్డంగా పడుకోబెట్టిన నిచ్చెనలాగ ఉందనవచ్చు!

దీనిని నిలువుగా నుంచోబెట్టి రెండు మెలికలు కనిపించేట్లు మెలిపెడితే ఈ కింది విధంగా కనిపిస్తుందేమో! ఈ స్వరూపాన్ని ఇంగ్లీషులో 'డబుల్ హెలిక్స్' అంటారు.

'హెలిక్స్' అంటే ఇంగ్లీషులోనే 'స్క్రూ–షేప్డ్ కాయిల్' అని అర్థం చెప్పబడుతోంది. తెలుగులో దీనిని 'రెండు మెలి తిరిగిన చుట్టలు' అని అనువాదం చెయ్యవచ్చు! 'ద్వ్యావర్తనం' అని కూడా అనవచ్చునేమో!! వాట్సన్, క్రిక్ అన్న ఇద్దరు శాస్త్రజ్ఞులు ఈ 'డబుల్ హెలిక్స్' అన్న మాటని సుప్రసిద్ధం చేశారు.

గాలు కొన్ని జరిపి, వాటి ముసలితనాన్ని అరికట్టి ఆయుష్షుని పొడిగించగలిగాడు.

ఒక పడుచు ఎలుక తోకని ఒక ముసలి ఎలుక భుజానికి 'తగిలించి' ఒకదాని రక్తం ఒకదానిలోకి పారేట్లు చేశాడు. ఈ రెండు ఎలుకలూ కలిసి జీవించటాన్ని 'పార్శ్వ సహజీవన విధానం' (లేక ఇంగ్లీషులో పారా బయోసిస్) అనవచ్చు.

పడుచు ఎలుక రక్తం ముసలి ఎలుక దేహంలోకి పారటంవలన అది సాధారణంగా జీవించే కాలంకన్నా ఎక్కువకాలం జీవించింది. వయసులోవున్న ఎలుక దేహంలోనుంచి ఏదో పదార్థం ముసలి ఎలుక దేహంలోకి ప్రవేశించినదని ఊహించటానికి వీలు ఉందన్న మాట.

బాల్టిమోర్‌లోని జాతీయ ఆరోగ్య కేంద్రంలో పనిచేసే డీట్రిన్ బోడెన్ స్టైయిన్ అనే అతను బొద్దింకలమీదగూడా ఈ విధమయిన ప్రయోగాలు చేశాడు. పడుచు బొద్దింకల కాళ్లు, మీసాలు విరిగిపోతే కొత్తవి మొలుస్తాయి. ముసలి వాటికి ఈ శక్తి పోతుంది. పార్శ్వసహజీవనం చేసిన ముసలి బొద్దింకలు పోయిన కాలుని మొలుచుకొన గలిగాయి.

ఒక ప్రాణిలోనుంచి మరొక ప్రాణి దేహంలోకి ఏ పదార్థం వెళ్లిందో తెలుసుకొన గలిగితే జరాశాస్త్రంలో ఉదయించే ప్రశ్నలకి ఎన్నిటికో సమాధానాలు తెలుస్తాయి.

కణాల ఆయుష్షు: దాని నిర్ణయం

జరాశాస్త్ర పరిశోధకులకి కణాల విభజన ఒక ముఖ్యమయిన పరిశోధనా రంగం. ఆడ, మొగ కణాలు కలుసుకవలన ఏర్పడిన ఒక కణం రెండుగా విభజన అయి, ఈ రెండూ తిరిగి విభజనంలో చివరికి కొన్ని కణాలు తయారవుతాయి.

కాలిఫోర్నియాలోని స్టాన్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో పనిచేసే డా. లియెనార్డ్ హేఫ్లిక్ అనే శాస్త్రజ్ఞుడు తన పరిశోధనల ఫలితంగా ఒక కొత్త విషయాన్ని కనుక్కున్నాడు. మంచి ఆరోగ్యమయిన ఏకణమయినా ఏభయిసార్లకన్నా విభజన కాదని ఆయన తెలుసుకున్నాడు. అంతేకాక, ఇరవయిసార్లు చీలిన కణాలని శీతల ప్రయోగంద్వారా విభజన కాకుండా ఆపి తిరిగి వెచ్చబెడితే మరొక ముప్ఫయి సార్లు మాత్రం చీలి ఆగిపోతుందని ఆయన కనుక్కున్నాడు.

ఒక కణం ఎన్నిమార్లు విభజనకావాలో దాని జన్యుసంకేతంలో ఇమిడి ఉంటుందని దీనంతటనీబట్టి ఊహించవచ్చు. అయితే అది ఎలాగ జరుగుతున్నట్లు?

రెండు సిద్ధాంతాలు

ఈ ప్రశ్నకి రెండు సమాధానాలుగా రెండు సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదించ బడినాయి. ఈ సమాధానాలు ప్రయోగరూపంగా నిరూపింపబడలేదు కాని, ఇది విజ్ఞాన చరిత్రలో కొత్త విషయం ఏమీకాదు. ప్రతిపాదనలు జరిగితే వాటిని ప్రయోగాలద్వారా పరీక్షించి చూడవచ్చు.

మొదటి సిద్ధాంతం : దీనిని జాన్ మేనార్డ్ స్మిత్ అనే (ససెక్సు విశ్వవిద్యాలయ) అధ్యాపకుడు ప్రతిపాదించాడు. కణంలో ఉండే ఒక ప్రోటీన్ (లేక మాంసకృత్తు) కణ విభజనం కారణమని ఈయన అంటాడు. ఇది హరించుకు పోవటంతో విభజన ఆగిపోతుందనీ ఈయన సిద్ధాంతం.

రెండవ సిద్ధాంతం : ఇంగ్లీషులో 'ఫ్రీ రాడికల్' అన్న మాటని తెలుగులోకి 'స్వేచ్ఛాణువులు' అని అనువాదం చెయ్యవచ్చు. కొన్ని రసాయనిక పదార్థాలలోని అణుసముదాయాలు కొద్దికాలంపాటు 'స్వతంత్రం'గా లేక 'స్వేచ్ఛ'కు వేరే పదార్థాలుగా ఉండగలవు. ఆ తరువాత అవి ఇతర రసాయనిక పదార్థాలతో కలిసి కొత్త రసాయనిక పదార్థాలు ఏర్పడుతాయి. కణంలో 'స్వేచ్ఛాణువులు' ప్రత్యేకించబడిన పదార్థాలలో కాక వేరు పదార్థాలతో కలిసి అసాధారణ సంయోగ పదార్థాల సృష్టికి దారి తీసినట్లయితే కణ నయాపచయక్రియ, దాని వలన కణ విభజన ఆగిపోతాయని ఈ సిద్ధాంతం ప్రతి

పోగిస్తోంది. ఈ సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించిన వ్యక్తి సుప్రసిద్ధ జరాశాస్త్రజ్ఞుడు అలెక్స్ కమ్‌ఫర్ట్.

ప్రోజెరియా

ముసలితనం కణ విభజనతో ముడిపడి ఉందనటానికి కొన్ని నిదర్శనలు ఉన్నాయి. ఇటువంటి నిదర్శనాలలో ముఖ్యమయినది 'ప్రోజెరియా' అనే వ్యాధి ఒకటి. దీనిని తెలుగులో 'బాల్య జరా' అనవచ్చు. కొందరు చిన్నపిల్లలకి బాల్యంలోనే ముసలితనం లక్షణాలు వస్తూ ఉంటాయి. ఇటువంటివారు 10–12 సంవత్సరాలకే తనువులు చాలిస్తూ ఉంటారు.

ఈ వ్యాధికలవారి కణవిభజన 50 సారులు జరుగదు. అది అంతకన్నా తక్కువగానే జరుగుతుంది.

ఇటువంటి నిదర్శనలు మరికొన్ని ఉన్నాయి కాని వాటిని వివరించటంవలన వ్యాసం పెద్దదయిపోతుంది! ఒక విషయాన్నిమాత్రం ఇక్కడ పేర్కొనవచ్చు: కొత్తగా తయారయిన కేంద్ర కామ్లం టి. ఎన్. ఏ. అణుసముదాయ స్వరూపం కొంతకాలం ఉన్న దాని స్వరూపంకన్నా వేరుగా ఉంటుంది. ఈ ఆమ్లం అణుసముదాయం వంకీలు చిరిగిన దారాల మార్పులాగ ఉంటుంది. కొత్తగా తయారయిన డి. ఎన్. ఏ వంకులు సాఫీగా ఉంటాయి. కొంతకాలం తరువాత అవి బాగా మెలికలు తిరిగిపోతాయి. ఇంకొక విధంగా చెప్పాలంటే, కొత్త కేంద్రకామ్లం అణుసముదాయం విడివి ఎక్కువ. (సమానమయిన ఘనపరిమాణానికి.)

గాలక్టోసెమియా

పయిన చెప్పినదానినంతటినీబట్టి కణాలలో జరిగే మార్పులు ముసలితనానికి ముడిపడి ఉన్నట్లు గ్రహించవచ్చు. ఈ మార్పులని అరికట్టడంద్వారా ముసలితనాన్ని నివారించవచ్చు. అయితే, మార్పులు జన్యుసంకేతములోనే రావాలి ఇది అంత తేలికగా జరిగేది కాదు. దీనిని సాధించటానికి శాస్త్రజ్ఞులు ప్రయత్నిస్తున్నారు. వారి ప్రయత్నాలు నిష్ఫలంగా కనిపించటంలేదు.

ఉదాహరణకి : శిశువులకి కొందరికి పాలని జీర్ణం చేసుకునేశక్తి ఉండదు. వారిలో ఒక 'ఎంజయిము' లోపించటంవలన ఈ ఇబ్బంది వస్తుంది. ఈ రోగాన్ని 'గాలాక్టోసెమియా'' అంటారు. గాలాక్టోసెమియా పోవాలంటే ''లాంబ్డా షేజి'' అనే ''వయిరస్''ని శిశువుల చర్మంలోకి ఎక్కించినట్లయితే రోగం పోతుంది. ఈ వయిరస్ పయిన చెప్పిన ఎంజయిముని తయారు చేస్తుంది. గాలాక్టోసెమియా జన్యుసంజనితమయిన రోగం అని గమనించాలి.

ఇంతదాకా జరిగిన ప్రయోగాలు జంతువుల మీదనే జరిగాయని అంగీకరించాలి. మానవుడిమీద ఇంకా జరుగలేదు. మనిషిమీద ప్రయోగాలు చెయ్యటం యెంతవరకు సాధ్యం అని ఆలోచించి చూడాలి. అన్ని అవరోధాలనీ అధిగమించి క్షీరసాగర మథనం తరువాత అమృతాన్ని పొందినట్లు సత్ఫలితాలని పొందటం జరుగలేని విషయం మాత్రంకాదు. మానవుడు దేవత కావచ్చు.

బనగానపల్లిలో బ్రహ్మంగారు

శ్రీ పులిచెర్ల సాంబశివరావు

సామాన్యుల కరమగు భాషలో, సంఘ సంస్కరణోద్దేశముతో నీతులు చెప్పిన వేమన్నను మహాకవి యని యీనాఁడు పెక్కురు నొక్కి వక్కాణించుట ముదావహము. అట్టివారు బ్రహ్మముగారిని గూడఁ దమ సిద్ధాంత సులోచనములతోఁ బరిశీలించినచో నాయన గూడ మహాకవియే యగును! నిరక్షరకుక్షులకు సైతము బ్రహ్మముగారి తత్త్వములు వచ్చును. సామాన్యులా తత్త్వములను బాడుకొనుచు నానందించుచున్నారు. ఆ తత్త్వములన్నియు 'సంఘ సంస్కరణోద్దేశముతోఁ జెప్పినవే! వేమన్న పద్యములు గూడ రానంతటి సామాన్యులకు సైతము బ్రహ్మముగారి తత్త్వములు వచ్చునన్నచో నీయన 'కవిత్వ'మెంత 'గొప్ప'దో తెల్లమగును. జీవిత తత్త్వమును వేమనకంటె బ్రహ్మముగారెక్కువగా నర్థము జేసికొనిరని వారితత్త్వముల నరసినచోఁ దెలియును. ఆయన జీవితమే మహాకావ్యము. ఈయన విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు. ఆవులఁ గాసినది రెడ్లయింట. ఈ యోగికి మొదటి శిష్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. ప్రసిద్ధ శిష్యుఁడు సిద్ధయ్య మహమ్మదీయుఁడు. ఈ సంస్కర్త కక్కయ్య యను మాదిగవానికి మోక్షమార్గము నుపదేశించెను. సంసారము సేయుచునే మహాయోగిగాఁ గీర్తిగాంచెను. కులమత భేదములను నిరసించిన ఘనుఁడు బ్రహ్మముగారు. ఊరక బోధన లందఱును జేయగలరు. ఆచరించి చూపుధైర్య మెందఱికుండును? భక్తులు బ్రహ్మముగారి నవతార పురుషునిగా భావింతురు. ఆయన కథ యిది.

ఎనమదల వీరభోజయాచార్య, వీరపాపమాంబలకు వీరంభొట్లయ్య పెంపుడు కొడుకు. వీరభోజయాచార్యులు వీరంభొట్లయ్య పసివాఁడుగ నుండగనే స్వర్గస్థుఁడయ్యెను. జీవితపరమార్థము నన్వేషింప వీరంభొట్లయ్య తీర్థయాత్రలకు బయలుదేరెను. దుఃఖితమతియైన వీరపాపమాంబకుఁ బ్రపంచ స్వరూపమును, మానవజన్మ విశేషములను దెలిపి, యామె నోదార్చి, యతఁడు స్వగ్రామమును విడచెను. పుణ్యక్షేత్రదర్శన సమయమున నతఁడు వీరప్పయాచార్యు లయ్యెను. హంపి, అహోబిలము, మహానంది, ఓంకారము మొదలగు పవిత్ర క్షేత్రములను దర్శించి, చివరకు బనగానపల్లెకుఁ జేరెను. ఈనాఁడు బ్యాంకు దోపిడీకి ప్రసిద్ధినందిన బనగానపల్లె, యొకనాఁడు బ్రహ్మముగారి వలనఁ గీర్తిఁ గాంచినది! బ్రహ్మముగారి కాలమును పదునాఱు, పదునేడు శతాబ్దముల నడుమగా గుర్తింపవలెను. అప్పుడు బనగానపల్లెను నవాబు పాలించుచుండెను.

వీరప్పయాచార్యులు బనగానపల్లెకు వచ్చునప్పటికి పదునైదేండ్లు గూడలేని పసివాఁడు. అతఁడొక గుట్టపై నా రాత్రి పరుండి నిద్రించెను. ప్రాతఃకాలముననే యా గుట్టకెదురుగానున్న గృహము నుండి యొక స్త్రీ బయటకు వచ్చెను. ఆమె యెవరో కాదు— గరిమిరెడ్డి యచ్చమ్మ! ఆమె సంపన్నురాలు. గుట్టపైనున్న చిట్టివాని నచ్చమ్మగారు ప్రశ్నించిరి. ఊరు పేరుల నడిగిరి. 'ఉద్యోగాన్వేషిని. ఆవులను గాయఁగలను; మేపఁగలను. పశువైద్యము నెఱుఁగుదును' అని వీరప్పయాచార్యులు వినయముట్టిపడఁ బలికెను. ఆనాఁటినుండి యతఁడు గరిమిరెడ్డి యచ్చమ్మగారియింట పశువులకాపరి యయ్యెను. ఈనాఁటికిని మనము గరిమిరెడ్డి యచ్చమ్మగారి యింటి ప్రదేశమును బనగానపల్లెలోఁ జూడగలము. 'చింతమాను మఠము'గాఁ గీర్తిగాంచినది యచ్చమ్మగారి గృహమని తెలియవలెను!

రవ్వల కొండ

అచ్చమ్మగారిచ్చిన పంగలకఱ్ఱను దీసికొని,

వీరప్పయ్య గోవులను దోలికొని. రవ్వలకొండ ప్రాంతమునకు బోయెను. ఆలమందనొకచోఁ జేర్చి చుట్టు నొక గీతను గీసెను. గోవులా గీతను దాటఁజాలవాయె! వీరప్పయ్య గులజారిముల్లుతోఁ దాటి యాకులపైఁ గాలజ్ఞానములను వ్రాయఁదొడగెను. జనులు చెప్పికొను కథలనుబట్టి తాటిచెట్లు వంగి, యాకుల నాయన కందించుచున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. రవ్వలకొండ బనగానపల్లె సమీపముననే యున్నది. ఈ ప్రాంతము రమణీయము. రవ్వలకొండపై 'రవ్వలు' దొరకుచుండునని ప్రతీతిగలదు. ఇప్పటికిని వాన వచ్చిన తరువాతఁ గొందఱు రవ్వలకై వెదకుచుందురు. ఇది దూరమునుండి యెఱ్ఱగాఁ గన్పించుచు, రత్నముల రాశియో యనిపించుచుండును. ఈ ప్రాంతముల సంచరించినచో నిప్పటికిని మన మొకటి గమనింపవచ్చును. ఈ ప్రదేశములలో నాలమంద లెక్కువగాఁ దిరుగుచుండును. బాహ్యప్రపంచముతోఁ బనిలేని శైవస్వరూపులైన 'బాలబ్రహ్మము' లెందఱో యీ పశువులవెంట నిచటఁ గనుపట్టుదురు.

ఆలమంద నిట్లు గిరిగీచి నిలబెట్టుట గమనించి, కొందఱా సంగతి నచ్చమ్మగారితోఁ జెప్పిరి. తన యింటి పనిపిల్లవాడింతటి మహత్తును జూపుటను విని యామె చకిత యయ్యెను.

యాగంటి

విస్మృత క్షేత్రములలో యాగంటి ముఖ్యమైనది. ఇందున్న బుక్కరాయల శాసనమును జూచినచో దీని ప్రాముఖ్యము స్పష్టమగును. ఇందుమా మహేశ్వరులు స్వయంభువులు. అతి ప్రశాంతమైన ప్రకృతిలో వెలసిన యీ పుణ్యక్షేత్రము దర్శనీయము. ఇచటఁ బ్రవహించు జలధారకు మూలమా మహేశ్వరుని జటాజూటమునఁ గాపురమున్న గంగమ్మకే తెలియవలెను. పర్వత కందరములను జూడవలెనే కాని వర్ణించినచో నంతు పట్టునవికావు. యాగంటి బనగానపల్లెకు సుమారామడదూరమున నున్నది.

బ్రహ్మముగారాలమందలను దోలికొని యీ ప్రాంతమంతయు సంచరించుచుండిరి వీరప్పయ్యయే వీరబ్రహ్మముగారని వేఱుగఁ జెప్పఁబనిలేదు గదా! ఆయన మహత్తును విని యచ్చమ్మగారాయనను రహస్యముగా ననుసరించిరి. ఎప్పటి వలె నాయన గోవుల నొకగీత నడుమనుంచి, గుహలోఁ గూరుచుండి కాలజ్ఞాన తత్త్వములను వ్రాయుచుండిరి. అచ్చమ్మగారు మహనీయుని పాదముల నాశ్రయించి, చులకనగాఁ జూచినందులకు తన్ను క్షమింపుమని వేడికొనెను. బ్రహ్మముగారామెకుఁ గాలజ్ఞాన ముపదేశించిరి. వారచ్చట ముచ్చటలాడిరి. యాగంటి సమీప పర్వత ప్రాంతమున కందుకే 'ముచ్చట్లు' అని పేరు వచ్చినది. ఈ పర్వతప్రాంత మతి మనోహరము. ఇందలి గుహలను జూచినచో బ్రహ్మము గారివంటి వారిందుఁ గూర్చుండి కాలజ్ఞానమును జెప్పుట సత్యసమ్మత మనిపించును.

యాగంటి దేవాలయమున పెద్ద నంది యున్నది. ఇది దినదిన ప్రవర్ధమాన మగుచున్న దందురు. 'యాగంటి నంది రంకెవేసి లేచినపుడే ప్రళయకాలమగు'నని బ్రహ్మముగారు చెప్పిరట!

చింతమాను

బ్రహ్మముగారు పదునాలుగువేల కాలజ్ఞానములను వ్రాసి యచ్చమ్మగారి యింట నొక పాతరలో వేసిరి. వారి కచ్చమ్మగారిచ్చిన చద్దిలోని చింతయిత్తొకటి దానిపైఁబడి మొలచెను. అదే నేటి చింతమాను చిత్రమైనది. దానియెత్తు సుమారేబది మూరలు. దీని వయస్సు తొమ్మిదివందల సంవత్సరము

గరిమిరెడ్డి అచ్చమ్మగారి యింట చింతమాను

లని చింతమాను చెంతనుండు పూజారి చెప్పెను. కొందఱు నమ్మరు. బ్రహ్మముగారు క్రీ. శ. 1594 లో సమాధిలోనికిఁ బోయిరని నాగభూషణము

గారు వక్కాణించిరి. పదునేడవ శతాబ్దారంభమున బ్రహ్మముగారు బ్రతికి యుండిరని విజ్ఞాన సర్వస్వ మునుబట్టి దెలియుచున్నది. కాని భక్తులు బ్రహ్మము గారు కొన్నివందల సంవత్సరములు జీవించిరని నమ్ము దురు. యోగమున కసాధ్యము లేదుగదా ! బ్రహ్మము గారి తత్త్వములనుబట్టి చూడగాం గాలనిర్ణయ మొకతీరున నుండును. నాయకురాలు మొదలుకొని ముసలమానుల వఱకెన్నో విషయములు తత్త్వము లలోం దగులుచున్నవి. వీరు పలనాటి యుద్ధమునకు ముందే జన్మించి, పదునేడవ శతాబ్దమువఱకు జీవించి యుండిరని భక్తుల నమ్మకము. దిని నాధునికులు విశ్వసింపరు ! అయినను చింతమానుకు కనీసము మున్నూఱేండ్లయిన నుండునను మట విశ్వసనీయమే! ఈ మానెండిపోయి మూడేండ్లయినది చింతమానును ఛాయలోం జూడనగును. నేడిది శిథిలావస్థలో నున్నది. వృక్షశాస్త్రజ్ఞులువచ్చి, యీ మానును పరీక్షించి, కాలమును నిర్ణయించిన బాగుండును. బ్రహ్మముగారు వ్రాసిన కాలజ్ఞానతత్త్వము లీ మాను క్రింద నున్నవో లేవో పరీక్షించు ధైర్యము భక్తులకు లేదు. ఈ వృక్షమున్న ప్రదేశ మచ్చమ్మ గారి యిల్లు. ఆమె సమాధి యందే యున్నది. ఆ ప్రక్కనే, నేలలోం గూర్చుండుటకుం దగినచోటు గలదు అది చూడం దగినది. అందు మునిస్వామి యను బ్రాహ్మణుడు కొన్నాళ్ళు తపమొనర్చెను ఇప్పుడాయన మిక్కిలి వృద్ధుడై, సమీపమున నున్న స్వగ్రామమున నున్నాడు. ఇందు బ్రహ్మముగారి బొమ్మ యున్నది.

ఈ చింతమానును గూర్చి యిచ్చటి జనులు వింతగాంజెప్పిరి. దీని నడుమనుండి యెఱ్ఱని ద్రవ మప్పుడప్పుడు కారుచుండెనట. ఆ మరునాడు తప్పక దేశమున నేదో యుపద్రవము సంభవించు చుండెనట ! చిత్రమే ! ఈ చింతమానును గూర్చియే బ్రహ్మము గారు కొన్ని తత్త్వములతోం జెప్పియున్నారని భక్తుల విశ్వాసము.

'చింతమానిమీద చేమంతి
పూసెను తెలిసికోండి
ఆ చేమంతి మీదను చెంగల్వ
పూసెను తెలిసికోండి'

'చింతమాని మీద—చేమంతి
పువ్వు పూసె తెలిసికోరా
దాని చెంతనున్న—కోతి
పులిపిల్ల నీనెను తెలిసికోరా'

'చింత బుట్టిన రాతిమీదను
చింతమా నొకటాయెరా
అంతలోనే దానిలో చేమంతి
పువ్వులు పూసెరా.'

వీని యర్థములను బరిశీలించుట కిది గాదను గాదు. ఈ 'చింత' శబ్దమునకు 'యోజన' యను నర్థమును వివరించుట కిట చోటు లేదు. నిజముగాం జింత మానుకుం జేమంతి పూవులు పూయు నని విశ్వ సించు వారలకుందగిన సమయమాసన్నమైనదేమో ! చింత చచ్చినది కదా ! పులుసున్నచోం జిగురింప వచ్చు నేమో ! 'వేమన్న' 'తత్త్వము'లలోం గూడ నిట్టివి పెక్కున్నవి. వేమన్న తత్త్వములు ప్రచారములో లేవు. బ్రహ్మముగారికి వేమనగారు గురుతుల్యులు బ్రహ్మము గారి తత్త్వములలో వేమన నామము పలుచోటుల నున్నది.

నే ల మ ఠ ము

బనగానపల్లిలో బ్రహ్మముగారి నేలమఠము భక్తులను బాగుగ నాకర్షించుచున్నది. ఇది నవాబుకోట సమీపమున నున్నది. సుందర ప్రకృతిలో, నేత్రపర్వ మగు వృక్షరాజముల నడుమ వెలసియున్నది.

భూమిలోపల నున్న శివాలయమే నేలమఠము. దీనిని గరిమిరెడ్డి అచ్చమ్మగారు కట్టించిరట ! పైభాగమును నవాబుగారు నిర్మించిరని తెలియు చున్నది. ఇచటనుండి నవాబుగారి కోటకు భూమార్గమున్నదని వాడుక. ఈ నేల మఠ మున శివలింగమునకు బ్రహ్మముగారి వెండి విగ్రహమును దగిలించిరి. బ్రహ్మముగారు అచ్చమ్మ గారి పుత్త్రుడు, సంధుడనైన బ్రహ్మానందరెడ్డి

గారికి కన్నుల నొసంగిరట! అంధునికిఁ గన్నులు వచ్చెనని భటులవలన విన్న నవాబు బ్రహ్మముగారిని పరీక్షింపఁదలచి, యాయన నాహ్వానించి, పళ్లెరములో మాంసముంచి యెదుట నుంచగా—మాంసపు ముక్కలు పూలుగా మారెనని చెప్పుదురు. నవాబు బ్రహ్మముగారికి శిష్యుఁడయ్యె నన్న 'నిట్టి బలవత్తర కారణమేదియో యుండవలెను గదా! నవాబుగారు బనగానపల్లెకు రెండు మైళ్ల—దూరమున నున్న ఏబది యెకరముల మాగాణిని మఠమున కొసంగిరి.

బ్రహ్మముగారికి అన్నాజయ్యయను శిష్యుఁడుండెను. ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. బ్రహ్మముగారీ యుత్తమ శిష్యునకుఁ గాలజ్ఞాన తత్త్వముపదేశించిరి. అన్నాజయ్య నేలమఠమునందే యొకప్రక్క సమాధిఁ జెందిరి. ఇప్పుడాయన కారాధన జరుగుచున్నది.

బ్రహ్మముగారీనాఁటి మాటల నేనాడో యూహించి చెప్పిన ధీశాలి.

'రూకకు చిట్టెడు బియ్య మమ్మును'
'వావి వరుసలు వల్లకాటిలో చేరును'
'సకల జాతి దొరలు నష్టపడెదరు'
'360 వ్యాధు లెగయును'
'వైద్యము పారదు'
'బాపల పంచాంగములు పనికిమాలును'
'మసి పాత మాడకమ్మును.'

అన్ని తత్త్వములను నర్థము చేసికొని, విడమరచి చెప్పుట మిక్కిలి కష్టము. మూఢులను భయపెట్టి, వారిని సన్మార్గగాములుగా నొనర్చుటకై కొన్ని చిత్రమైన తత్త్వములను జెప్పిరి. ఈనాఁడును మనము కొన్ని వింతలను జూడగలము. అవి ప్రకృతి సిద్ధములో, బ్రహ్మముగారి మాహాత్మ్యములో!

నేలమఠములో రెండు వేపచెట్లొక కుదురులో నున్నవి. ఇవి యద్భుతమైనవి. ఒకటి నేలమఠము వైపు మ్రొగ్గియున్నది. దీని యాకు తీపిగా నుండుననియు, రెండవది చేదుగా నుండునని యచ్చటివారు చెప్పిరి. నేను తిని చూచితిని. ఒకటి చేదుగా నున్నది రెండవది తీపిగా లేకున్నను, చేదుగా మాత్రములేదు. ఆ యాకులను హాయిగాఁ దినవచ్చును. ఆ వేపచెట్టు మొదలనున్న మాను ముడినుండి తీర్థము స్రవించుచుండెనట. మైలస్త్రీ తాకుటచే నది యాగిపోయెనని తెలియుచున్నది.

సర్వమానవ సమానత్వమును జాటిన యసామాన్య సంసారి పోతులూరి. ఆయన సంచరించిన బనగానపల్లి ప్రాంతము భారతీయులకు పుణ్యక్షేత్రము.

తెలుగు కన్నడ ఛందోరీతులు : ఏకత్వములోని భిన్నత్వములు

శ్రీ సంపత్కుమార

తెలుగునందుకన్న ముందే కన్నడమందు కావ్య రచనయు, తద్ద్వారా ఛందఃప్రయోగము కూడ ప్రారంభమయినది. అందువలన, పలువిధములుగా తన వంటిది, పొరుగు భాషయునగు కన్నడము నందలి ఛందోవిధానమును అనుకరించుట తెలుగునకు సహజమే యగును ఆ కారణముగా తెలుగు కన్నడ ఛందోవిధానములందు ఏకతా లక్షణము కన్పించుటయు సంగతమే, అయితే ఆ యేకత్వమునందే భిన్నత్వ లక్షణములు గూడ కొన్ని పరిదృశ్యమానములగును. తెలుగు యొక్క ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును వ్యక్తీకరించునవి యీ భిన్నలక్షణములే మరి. అందువలన, ఏకత్వమునందు భిన్నత్వాకలితములయిన లక్షణములలో కొన్ని యిక్కడ ప్రస్తుతీకరించబడును. సంస్కృత చ్ఛందోరీతుల ప్రభావము ఉభయ భాషలకు సమానమే. అయినను కొన్ని యంశములు గమనింపవలసిన తేడాతో లేకపోలేదు. కాని ప్రస్తుతము దేశీయములయిన యంశములే ప్రధానముగా ఇక్కడ స్వీకరింపబడినవి.

1

పేర్లలోనే భేదము తప్ప, కన్నడములోని త్రిమూర్తి గణములు —అనగా, బ్రహ్మ—విష్ణు—రుద్ర గణములు, తెలుగులోని సూర్య — ఇంద్ర — చంద్ర గణములు ఒక్కటే రెండు, మూడు, నాలు గురువులను ప్రస్తరింపగా వరుసగా నాలుగు, ఎనిమిది, పదునారు గణములతో మూడు గణవర్గము లేర్పడును. వీటిలో లఘ్వాదిగణముల ముందు అదనముగా ఒక లఘువు చేర్చవలసి యుండును. ఈ మూడు గణవర్గములే వరుసగా బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రగణములని కన్నడమందు, సూర్య—ఇంద్ర—చంద్ర గణములని తెలుగునందు పేర్కొనబడినవి. అయితే ఈ మూడు వర్గములకు చెందిన గణములన్నియు కన్నడ దేశి పద్యములందుపయోగించును. కాని తెలుగునందట్లు గాదు. సూర్యాది గణములు కేవలము 'అక్కర జాతి' పద్యములకే ఉపయోగించునని తెలుగులో మొదటి ఛందోగ్రంథ నిర్మాత అయిన భీమన[1], ఆయన ననుసరించే రెండవ వాడయిన విన్నకోట పెద్దనయు చెప్పినారు. 'అక్కరజాతి' పద్యములనగా, అయిదు విధములైన అక్కరలు ద్విపద, త్రిపద, షట్పదలు మాత్రమే. ద్విపద ననుసరించి తరువోజకూడ పై వాటిలో చేరును. ఇవిగాక మిగిలిన దేశి పద్యములగు సీస, గీతాదులకు సూర్యాది గణవర్గత్రయములోని గణములన్నియుగాక కొన్నిమాత్రమే ఉపయోగించును. ఉపయోగించని గణములు ప్రతి గణవర్గమందలి మొదటి రెండేసి గణములు. ఇట్లు మొదటి రెండేసి గణములను— మొదటి (సూర్య)వర్గమున గగ—సగణములను, రెండవ (ఇంద్ర)వర్గమున మ—సగ గణములను— వదిలివేయగా సూర్యేంద్ర గణవర్గములలో వరుసగా రెండు—గల, నగణములు—, నాలుగు— ర, నగ, త, సల, భ, నల గణములు — మాత్రమే

---

1 తెలుగులో తొలి ఛందోగ్రంథము 'కవిజనాశ్రయము.' దాని కర్త భీమనయా ? రేచనయా యన్నదింకను తెగనివాదమే. ప్రస్తుతమునకు కర్త యెవరైనను భేదమేమియు లేదు.

మిగులును. ఈ మిగిలినవాటిని సూర్యేంద్ర గణము లనక, భీమన, పెద్దనలు 'నగణ' 'నలనామక గణ'ము లని పేర్కొన్నారు. చంద్రగణములకు అక్కరజాతి పద్యములలో తప్ప, తెలుగునందలి ఇతర దేశి పద్యాలలో ప్రయోగములేదు. అందుకని వాటినిగూర్చి వారేమియు చెప్పలేదు.

అయితే, భీమన పెద్దనల తరువాత,సూర్యేంద్ర గణములని, నగణ, నలనామక గణములని వేరువేరుగా గుర్తించు పద్ధతి పోయినది. కేవలము నగణ, నలనామక గణములకె సూర్యేంద్రగణములుగా గుర్తింపు వచ్చినది. అందుకనియే అనంతుడు ప్రతిగణ వర్గము నుండి మొదటి రెండేసి గణములు విడువగా మిగిలినవే సూర్యేంద్ర చంద్రగణములని చెప్పినాడు. అనంతు డిట్లు చెప్పుటకు కారణమున్నది. భీమన దృష్ట్యా సూర్యాదిగణముల యవసరముగల 'అక్కర జాతి' పద్యములలో ఒక్క ద్విపదకు తప్ప మిగిలిన వాటికి తెలుగులో ప్రచారములేదు. అక్కరలలోని 'మధ్యాక్కర'ను కొంత విరివిగా 'మధురాక్కర'ను ఒకటి రెండుమారు మాత్రమే నన్నయగారు, ఆయన ననుసరించి ఎఱ్ఱనగారు ప్రయోగించినారు. ఇటీవలి వరకు మరల అక్కరల నెవరును ఉపయోగించలేదు. త్రిపద, షట్పదులకు ఆమాత్రము ప్రయోగముకూడ తెలుగులో ఇటీవలివరకు లేదు. అందువలన కేవల మక్కరజాతి పద్యములకుమాత్రమే ఉపయుక్తములయిన ప్రతివర్గములోని మొదటి రెండేసి గణములను అంగీకరించుటవలన తెలుగునకు ప్రయోజనములేదు. పైగా, అక్కరజాతి పద్యములకు నగణ, నలనామక గణములు ఉపయోగించనే ఉపయోగించును. అందువలన భీమనాదులవలె దేశి పద్యములను, అక్కరజాతి, తదితరములు అని, దేశిగణములను సూర్యేంద్ర చంద్రగణములు, నగణ నలనామకగణములు అని రెండేసి భాగములుగా చేయుటలో సౌకర్యమేమియులేదు. అందువలన, అక్కరజాతి పద్యములకుగూడ నగణ, నల నామకగణములను మాత్రమే వర్తింపజేసి, వాటిని గూడ మిగిలిన దేశి పద్యములతో కలుపుట సమంజస మని భావించిన అనంతుడు పైవిధముగా నిర్ణయించినాడు. ఈ నిర్ణయమువలన, ఇతర దేశి పద్యాలతో బాటు అక్కరాదులకు గూడ నుపయోగించు నగణ. నలనామక గణములే తెలుగున సూర్యాదిగణములుగా స్థిరపడ పోయినవి. దీనితో కన్నడ త్రిమూర్తిగణములకు, తెలుగు సూర్యాదిగణములకు, ఆయా గణవర్గములలోని మొదటి రెండేసి గణముల నంగీకరించుట, అంగీకరించక పోవుట యనునంశములో భేదమేర్పడినది.

మరి, భీమనాదులు దేశి పద్యములను, గణములను రెండేసి వర్గములుగా ఎందుకు విభజించినారన్నది యొకప్రశ్న. అయిదు విధములయిన అక్కరలు, త్రిపద, షట్పదలు కన్నడమునుండి గ్రహించి చెప్పబడినది. ఆనాటికి తెలుగులో ఆ పద్యముల కెంతప్రయోగ ముండెడిదో కచ్చితముగా చెప్పవీలులేదు. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములో, దాని ననుసరించి నన్నయగారి రచనలో మధ్యాక్కరలు మాత్రము కన్పించుచున్నవి. ఈ మధ్యాక్కరలయందు సూర్యేంద్ర గణవర్గములలోని మొదటి రెండేసి గణములు (గగ, స; మ, సగ) కన్పించుచున్నవి. మరియు పాల్కురికి సోమనాథుని ద్విపద కావ్యములలో అరుదుగా గగ; స గణాదులు కన్పించును.[2] ఈ యంశములను గుర్తించిన భీమన సూర్యాది గణములను కన్నడమందలి త్రిమూర్తి గణములకు సమాన రూపములో యథాతథముగా గ్రహించుట యుక్తమని భావించినాడు. మరి, సీసాది పద్యములందు పైన చెప్పిన గణముల ప్రయోగము కన్పించక పోవుటచే, వీటి విషయమున ఆగణములను వదిలి, మిగిలినవాటిని నగణ; నలనామక గణములుగా పేర్కొన్నాడు. ఈ విధముగా దేశీయ పద్యములందు

---

2. యుద్ధమల్లుని శాసనమందు, నన్నయగారి రచనయందు, సోమనాథుని ద్విపదలయందు గణభంగములుగా ఈనాడు భావింపబడు పలుతావులు భీమనాదుల దృష్ట్యా సరియైనవే. ఇంకను వివరములకు నా వ్యాసములు 'ద్విపద గణములు' (భారతి—జూన్—63) దేశీయగణములు : లాక్షణిక మత భేదములు' (సాహితి—నవం. 1963) చూడవలెను

గణప్రయోగము దృష్ట్యా పద్యములను, గణములను రెండు వర్గములుగా విభజించి తననాటి ప్రయోగరీతిని సంగ్రహించి మనకు తెలియజేసినాడు. అయితే ఆ తరు వాతికాలములో అక్కర జాతి పద్యములకే ప్రయోగము లేకపోవుటవలన. ఉన్న ద్విపదయందును గగాదుల ప్రయోగము లేకపోవుటవలన భీమన చేసిన విభాగ మునకు గుర్తింపు అనవసరమై పోయినది.

ఇక్కడ గమనింపవలసిన మరొక యంశము కూడ ఉన్నది. రెండు గురువులను ప్రస్తరించి, లఘ్వాదిగణములముందు అదనముగా నొక లఘువును చేర్పగా నేర్పడ్డ నాల్గింటిలో మొదటి రెండు (గగ, స) నాల్గుమాత్రల గణములు. మిగిలిన రెండు (గల, న) మూడుమాత్రలగణములు. అనగా, భిన్న మాత్రాసంఖ్యగలగణములు ఒకేవర్గముగా ఏర్పడిన వనినమాట. మరి వీటిలో మొదటి రెండు గణములను వదిలినచో సూర్యగణములన్నియును త్రిమాత్రాగణములే యగును. ఈ గణవర్గమునకు భిన్న మాత్రాసంఖ్యాత్వము తొలగును. ఇట్లే మూడుగణము లను ప్రస్తరించగా ఏర్పడ్డ ఎనిమిదింటిలో మొదటి రెండు (మ—సగ) ఆరుమాత్రలగణములు. తరువాతి నాల్గు (ర, నగ, త, సల) అయిదుమాత్రలగణములు. చివరి రెండు (భ, నల) నాల్గుమాత్రలగణములు. కాగా ఈ గణవర్గమందు భిన్నమాత్రాసంఖ్యగల గణ ములు మూడురకములుగా ఏర్పడినట్లయినది మరి, వీటిలో మొదటి రెండుగణములను తొలగించుటవలన భిన్నమాత్రాసంఖ్యాగణయుక్తి కొంత తొలగి, కేవలము అయిదు, నాల్గుమాత్రలగణములే ఇంద్రగణములగును. ఇంద్రగణములందు పంచమాత్రాగణసంఖ్యయే ఎక్కువ. ప్రయోగముకూడ చతుర్మాత్రాగణములకన్న వీటికే ఎక్కువ. ఇదిట్లుండగా, తెలుగునందు నన్నయ, సోమ నల రచనలందరుదుగా తప్ప, వారి తరువాత సూర్య గణస్థానమందు గగ, సగణములుగానీ, ఇంద్రగణ స్థానమందు మ—సగములుగానీ ఎక్కడను కన్పించవు. కన్నడములో వీటిప్రయోగ మత్యధికమని చెప్పలేము గాని, విరివిగానేయున్నది. అందువలన కన్నడములో ఆ రెండేసి గణముల నంగీకరించక తప్పలేదు. తెలు గులో అంగీకరించవలసిన అవసరము కలుగలేదు. పైగా, తెలుగులో కలిగిన లాభము ఆయా గణవర్గములందు భిన్నమాత్రాసంఖ్యాగణయుక్తి ఒకదానిలో తొలగుట, రెండింటియందు తగ్గుట. ప్రస్తారదృష్టి కాక, ప్రయోగదృష్టియే తెలుగునకు ప్రధానమనుట కిది యొక ఉదాహరణమనవచ్చును. మరియు ఒక్కొక్క గణ వర్గమందు భిన్నమాత్రాసంఖ్యాగణత్వము అంతగా తెలుగున కభిలషణీయముకాదనియు తెలియును.

ఇదిట్లుండగా, ఒకేగణవర్గమందు భిన్నమాత్రా సంఖ్యగలగణములు ఎందుకుచేరుట తటస్థించినదన్నది కూడ ఆలోచించవలసిన యంశమే. కేవలము ప్రస్తారమే దీనికి కారణమనుట సరిగా కన్పించదు. అయితే ఈ యంశమునుగూర్చి తరువాత ప్రస్తావింతును.

2

నాగవర్మ తన ఛందోంబుధియందు 'కర్ణాటక విషయజాతు' లనుపేర కన్నడమున పదిదేశి పద్యము లను చెప్పినాడు. అవి ఇవి:— 1. అక్కర. (ఇది అయిదువిధములు). 2. ఛందోవతంస, 3. చౌపది, 4. మదనవతి, 5. అక్కరిక, 6. ఏల, 7. ఉత్సాహ, 8. గీతిక, 9. త్రిపది, 10. షట్పది. (రగడ, సీసముల విషయము తరువాత ప్రస్తావింపబడును.) పై పదింటిలో, అక్కర—ఛందోవతంస—ఉత్సాహ—త్రిపది— షట్పది అన్న అయిదుమాత్రమే తెలుగు ఛందోగ్రంథములలో చెప్పబడినవి. తెలుగులో 'ఛందోవ తంస' అన్న పేరు లేదుకాని, దాని లక్షణము తెలుగు ద్విపదకు సరిపోవుచున్నది కాన, ఛందోవతంసయు తెలుగులో చెప్పబడినట్లుగా భావించబడుచున్నది. అయితే, ఈ రెండింటిలో ఒక తేడా ఉన్నది. ఛందోవతంస నాల్గుపాదముల పద్యముకాగా, ద్విపద రెండు పాదముల పద్యము ఇదిట్లుండగా, తెలుగు లక్షణ గ్రంథములలో 'ఎత్తుగీతి' పేర చెప్పబడిన పద్యము, నాగవర్మ చెప్పిన 'చౌపది'కి సరిపోవు చున్నట్లు కన్పించును. అయితే, లక్షణము చెప్పుటలో కొంత తేడా యున్నది. నాగవర్మ చౌపదికి ఒక విష్ణు గణము+ఒక రుద్రగణము ప్రతిపాదమున నుండునని

చెప్పినాడు. భీమన ఎత్తుగీతికి చెప్పిన లక్షణము స్పష్టముగా లేదు. కాని పద్యస్వరూపమునుబట్టి చూచినచో పై నాగవర్మ చెప్పిన లక్షణమునకు సరి పోవును. భీమన తరువాత అనంతాదులు ఎత్తుగీతికి 1 ఇం+2 సూ. అని లక్షణము చెప్పినారు. నాగవర్మ రచించిన చౌపది పద్యమందు ఒక విష్ణుగణము తరువాత ఆరుమాత్ర లున్నవి. అందువలన, తెలుగు వారు ఆ ఆరుమాత్రలను రెండు సూర్యగణములుగా చెప్పియుందురు. ఎందుకనగా, అనంతాదుల దృష్ట్యా సూర్యగణములన్నియు త్రిమాత్రాగణములే. నాగవర్మ పద్యమిది:—

'మదనన—తండెయ ముం
దొదవిరి – శంకర నొ
ళ్పొద విరి—నందుదు నో
డిదు సతి—జౌపదిగే.'

భీమన ఎత్తుగీతి పద్యమిది:—

'శ్రీదయి—తాధి పాన
యోదయ—నలిన నేత్ర
యోదిత—మ్మైన నెత్తు
గీతియ—యొప్పు, గృతుల.'

ఈ భీమన పద్యము అటు నాగవర్మ చౌపదికి చెప్పిన లక్షణమునకు, ఇటు అనంతాదులు ఎత్తుగీతికి చెప్పిన లక్షణమునకును సరిపోవునట్లుగా నున్నది. అయితే, భీమన పద్యమున లక్షణము స్పష్టముగా లేకపోవుట వలన, ఆ పద్యమున భ+గల+గల అని బేసి పాద ములను, భ+న+గల అని, భ+గల+న అని సరిపాదములను విభజించి 1 ఇం+2 సూ. అని లక్షణము చెప్పియుందురు. రెండు గలములు ఒక చంద్ర (రల) గణము కావచ్చును. అట్లే, న, గల ములు కలిసి 'నగల' యన్న చంద్రగణము, గల, నగణ ములు కలిసి 'గలల' యన్న చంద్రగణము కావచ్చును. పద్యమునందు కన్పించు 'నలి (న నేత్ర యోదిత' యన్న భాగము అనంతాదుల లక్షణమున కుపస్కార కము అయి ఉండవచ్చును. ఏదేమయినను, భీమన నాగవర్మననుసరించగా, భీమన పద్యమునుబట్టి అనం తాదులు లక్షణము చెప్పినారు. విన్నకోట పెద్దన యొక్కడు మాత్రము ఎత్తుగీతికి మూడు 'నగణము' లను (అనంతాదుల దృష్ట్యా సూర్యగణములను) ప్రతిపాదించినాడు. మరి ఇది ఏ లాక్షణికుని పద్ధతికిని సరిపోనిది.[3]

కాగా, కర్ణాటక విషయ జాతులలోనివి తెలు గులో ఆరుమాత్రము చెప్పబడినట్లయినది. అయితే ఇక్కడ గమనించవలసిన మరొక అంశమున్నది. కన్నడమందలి 'ఛందోంబుధి' మొదట త్రిమూర్తి (బ్రహ్మాది) గణబద్ధమయిన పద్యము. ఆ తరువాత కొంతకాలము నాటికది మాత్రా సంఖ్యాగణ బద్ధ మయి 'చౌపది' అన్న పేర ప్రసిద్ధమయినది. దీని లక్షణము ప్రతిపాదమున మూడు పంచమాత్రా గణ

3. విన్నకోట పెద్దన ఎత్తుగీతికి చెప్పిన లక్షణమిది. 'గలము రెండు నగణములును, గలసి ప్రాస మెఱయు,' జెలువుదోప నెత్తుగీతి, వెలయుఁ గృతులయందు' కావ్యా. చూడామణి పు. 117 వేదము వారి ప్రతి.) ఇందు లక్షణము స్పష్టమే. కాని లక్ష్యముగూడనగు ఈ పద్యపు బేసి పాదములు లక్షణ విరుద్ధముగా నున్నవి. భీమన పద్యమునగూడ లక్షణము సరిగా స్పష్టము కాకపోవుటచే, అతనికి సన్నిహితుడగు విన్నకోట పెద్దన చెప్పినదే అతడునుచెప్పి యుండవచ్చు ననిపించినది అందువలన పెద్దన లక్షణము ననుసరించి అతని లక్ష్యమును, భీమన పద్యమునగూడ సవరించి లోగా 'భారతి' (జూలై 1962)లో 'కావ్యాలంకార చూడామణి: కొన్ని అసమన్విత పద్యములు' (కల గూరగంప) అన్న లఘు వ్యాసమున వ్రాసియుంటిని. కాని నాగవర్మ 'చౌపది' దృష్టికి వచ్చిన తరువాత, భీమన నాగవర్మ చెప్పినదే చెప్పియుండునని భావించు చున్నాను. ప్రతిపదాదుల విషయమున భీమన నాగ వర్మనే అనుసరించె నను అంశము ప్రత్యేక వ్యాసముననే ప్రతిపాదింపవలెను. తెలుగున ప్రయోగములేని ఈ పద్య ముల విషయమున విన్నకోట పెద్దన, అనంతాదులును పొరపాటు పడినారు. అది విడిగా పరిశీలించవలసి యుండును.

ములు + ఒక త్రిమాత్రాగణముండుట. విష్ణుగణములలో పంచమాత్రా గణములేకాక, షణ్మాత్రా, చతుర్మాత్రా గణములుకూడ ఉన్నవి. అయితే మాత్రాసంఖ్యా గణములు ప్రతిపాదింపబడుటచే విష్ణుగణస్థానమున షట్, చతుర్మాత్రాగణములు, బ్రహ్మగణస్థానమున చతుర్మాత్రాగణములు నివారితములయినవి. అనగా వీటి కలగలపు స్థితి తొలగినది. ఈ 'చౌపది' నాగవర్మ నాటికిలేదు. మధ్యయుగము నాటికి రూపొంది వ్యాప్తికి వచ్చినది.[4] ఈవిధమయిన 'చౌపది'ని తెలుగులో చిత్రకవి పెద్దన, అప్పకవి 'కర్ణాటక చతుష్పద' పేర చెప్పినారు. ఇదిట్లుండగా, 'వితాళచౌపద' యనుపేర అనంతాదులు మరొక పద్యభేదమును చెప్పినారు. ఈ వితాళ చౌపదలక్షణము ప్రతిపాదమున వరుసగా రెండు సూర్యగణములు + రెండు చతుర్మాత్రాగణములు + ఒక లఘువు ఉండుట. అనగా, పాదము మొత్తమున 15 మాత్రలు. దీనినే మరొకవిధముగా అనగా, 3 చతుర్మాత్రాగణములు + ఒక త్రిమాత్రా గణము అనిగూడ చెప్పవచ్చు. ఈ లక్షణముతో అనంతాదులు 'చౌపద'యన్న పద్యమొకటి చెప్పినారు. వితాళచౌపదకు, ఈ చౌపదకు మాత్రల పంపకము ననే తప్ప మొత్తము సంఖ్యలో భేదములేదు. ఇది ట్లుండగా, పాదమునకు త్రిమాత్రాగణములు అయిదు అనిగూడ చెప్పవచ్చును. అయితే ఈ లక్షణముతో ఎవరుగూడ ఏ పద్యమును చెప్పలేదు.[5] మరి వీటికి సరిపోవునవి కన్నడమందున్నట్లు కన్పించదు.

అయితే గమనించవలసిన చిత్రమేమనగా, కన్నడమునుండి తెలుగులోనికివచ్చినవని యనుకొనబడుచున్న పైపద్యములలో ద్విపద (ఛందోవతంసకు సరియైన తెలుగుపద్యము) ఉత్సాహతప్ప మరి వేటికిని తెలుగుసాహిత్యమందు ప్రయోగములేదు (అక్కరల విషయమిదివరకే చెప్పబడినవి) లక్షణగ్రంథములవరకే ఇవి పరిమితమయిపోయినవి. కాగా తెలుగులో ప్రసిద్ధమైన దేశిపద్యములు సీసము, తేటగీతి, ఆటవెలది. సంస్కృతమందలి ఆర్యాగీతి కారణముగానో, ప్రాకృత ఖందినీ కారణముగానో, కందము తెలుగు కన్నడము లందు మిక్కిలిగా ప్రయోగమందున్నది. తేటగీతి కన్నడములో కన్పించదు. ఆటవెలది ఇటీవల కన్నడమున కొంత ప్రయోగమునకు వచ్చినదందురు.[6] కాగా సీసముమాత్రమే ప్రత్యేకముగా పరిశీలింపదగియున్నది.

3

ఛందోంబుధిలో సీసమునుగూర్చి నాగవర్మ చెప్పినట్లు ఈ క్రింది పద్యము కనిపించుచున్నది.

'పురుహూత గణ గళారుం
సరసిజ భవ గణ గళెరడు సంధిసిబక్కుం
చరణక్కె సీసదంతదొ
ళొంగింతహ సరళ తన్నొళొప్పున తెరదిం.'

ఈ పద్యమందు 'పురుహూత' యన్నపేర కొన్ని గణములు చెప్పబడినవి.[7] పురుహూతుడనగా ఇంద్రుడు. ఇంద్రుని పేర గణములను చెప్పుట తెలుగునందలి పద్ధతి. కన్నడమున విష్ణువు పేరి గణములు తెలుగు ఇంద్రగణములు. ఆ విధముగా, కన్నడమున నాగవర్మ విష్ణువనుటకు బదులు ఇంద్రుని పేర గణములు పేర్కొనుట వింతగా కన్పించును. అందువలననే కావచ్చు, ఈ పద్యమును ఛందోంబుధి యందు ప్రక్షిప్తముగా పరిశీలకులు భావించుచున్నారు. ఇదిట్లా ఉండగా, పై పద్యమునందలి లక్షణమునకు లక్ష్యముగానున్న పద్యమందు 'పురుహూత' గణము లన్నియు పంచమాత్రా గణములే. మచ్చుకయినను ఒక చతుర్మాత్రాగణముగాని, షణ్మాత్రాగణముగాని కన్పించదు. కాగా, పంచమాత్రా గణములకు 'పురు

---

4. చూ. కన్నడ ఛందోవికాస. పు. 142— శ్రీ డి. ఎస్. కర్కి.

5. ఆటవెలది పద్యపు సరిపాదములు అయిదు త్రిమాత్రాగణములతో నుండుట ఈ సందర్భమున గుర్తింపవలయును.

6. చూ. 'తెలుగు భాషలో ఛందోరీతులు' పు. 388—శ్రీ రావూరి దొరసామిశర్మ.

7. సరసిజ భవ గణములనగా బ్రహ్మగణములు. ఇవి తెలుగులోని సూర్య గణములకు సమానములు.

హూత' గణములని నాగవర్మ పెట్టిన పేరేమో? ఇది పరిశీలించవలసిన అంశం. మరొక గమనించవలసిన అంశమేమనగా, ఆటవెలదిగాని, తేటగీతిగాని సీసమునకు అనుబంధింపబడి లేదు. తెలుగులోవలె అనుబంధింప జేయుటయన్నది చాలా ఆలస్యముగా కన్నడమున వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినది. ఛందోంబుధిలో పై సీసపద్య లక్షణము నిజముగా ప్రక్షిప్తమే అయినచో, నాటికి కన్నడమున సీసపద్యము వ్యవహారమున లేదనియే చెప్ప వలయును. నాగవర్మ క్రీ. శ. 990 ప్రాంతమువాడని కన్నడ కవి చరిత్రద్వారా తెలియును. అయితే, ఇంతకు ఒక శతాబ్దము పూర్వమే కందుకూరు, ధర్మవరము శాసనములందు తెలుగులో తొలిసారిగా సీసపద్య ప్రయో గము కన్పించును. ఈ పద్యములందు 'పురుహూత' (ఇంద్ర) గణముల స్థానములో 4, 5 మాత్రా 'సంఖ్యా గణముల ప్రయోగమున్నది. మరియు, సీసము నకు ఆటవెలదియో, తేటగీతియో అనుబంధింపబడి కూడా ఉన్నది. నాటికి నేటికి తెలుగులో సీసపద్యమునకు విపరీతముగా ప్రచారము లభించినది. తెలుగు కవులు మిగిలిన పద్యము లన్నింటికన్న సీసమును పలురకాల నడకలతో సుసంపన్నము చేసినారు.

లభ్యమగుచున్న తెలుగు శాసనములలో అతి ప్రాచీనముగా శాసనస్థమయిన పద్యము 'తరువోజ'. పై సీస పద్యముగల శాసనములు తొమ్మిదవ శతాబ్ది చివర భాగమునకు చెందినవికాగా, తరువోజ గల అద్దంకి శాసనము మొదటి భాగమునకు (క్రీ. శ. 848)కి చెందినది. తరువోజ అనగా ద్విపద యొక్క రెండు పాదములు ఒకే పాదమగుటవలన ఏర్పడిన పద్యము. పాల్కురికి సోమన కాలమునుండి ద్విపద విజృంభించుటతో, అప్పటినుండి తెలుగులో తరువోజకు స్థానములేకుండా పోయినది. ఇక్కడ గమనించవలసిన మరొక అంశమేమనగా, రెండు ద్విపద పాదములు ఒకే పెద్ద పాదముగా ఏర్పడిన తరువోజ పాదములో నడుమ నున్న సూర్యగణము పాదాంతమున చేరినచో, అది సీస పాదమగును. (తరువోజ గణక్రమము 3 ఇం + 1 సూ + 3 ఇం + 1 సూ. అని. సీస గణక్రమము 6 ఇం + 2 సూ. అని) ఈ విధముగా చూచినచో నాటికి నేటికి, కన్నడమున త్రిపదవలె, తెలుగులో సీసము అతి ప్రాచీన పద్యము. తెలుగులో సీసమున కున్నంత చరిత్ర కన్నడమున లేదు. ఇక సీసముతో పాటు ఆటవెలది, తేటగీతి కూడా తెలుగులో సీస మంతటి ప్రాచీన పద్యములు. కాగా ఈమూడు తెలుగునకు అతి ప్రాచీనకాలమునుండియు అమరిన విశిష్ట పద్యములు.

కన్నడ 'పిరియక్కర' లేదా తెలుగు 'మహాక్కర' పాదమునకు, సీసపాదమునకు సన్నిహిత సంబంధ మున్నది. 1 బ్ర + 5 వి + 1 రు. గణములుండుట పిరియక్కర లక్షణము. పాదాది బ్రహ్మగణము విష్ణు గణమై, పాదాంత రుద్రగణము రెండు బ్రహ్మగణము లుగా విరిగినచో పిరియక్కర పాదము సీసపాద మగును. రెండేసి బ్రహ్మగణాలుగా రూపొందగలవి. (మగ—నగగ—రగ—నగగ – మలఘు—సగల—రల— నగల) ఎనిమిది రుద్రగణము లున్నవి. తెలుగులో అనంతాదుల దృష్ట్యా రూపొందగల చంద్రగణాలు (రల—నగల) రెండుమాత్రమే. ఈ విధముగా పిరి యక్కరకు, తద్వారా త్రిపది, షట్పదులకు సీసమునకు చాలా సాన్నిహిత్యమున్నది. ఈ కారణముననే కావచ్చు, తెలుగులో పిరి (మహా) అక్కరకు, త్రిపది, షట్పదు లకు ప్రచారము కలుగలేదు.

కన్నడమున తేటగీతి లేదని ఇంతకుముందు చెప్పబడినది. కాని, అయిదు విధముల అక్కరలలో ఒకటయిన ఎడెయక్కర (తెలుగులో అంతరాక్కర) తేటగీతికి సరిపోవును. 1 బ్ర + 2 వి + 1 రు అన్నది ఎడెయక్కర గణక్రమము. చివరి రుద్రగణము రెండు బ్రహ్మ (సూర్య) గణములగుచో తేటగీతి యగును. (ఇక్కడ బ్రహ్మగణము అనగా త్రిమాత్రాగణములని, విష్ణుగణము అనగా, నాల్గు — ఐదుమాత్రల గణము లని గ్రహింపవలెను. అనగా, అనంతాదుల దృష్ట్యా సూర్యేంద్రగణములు.) అక్కరలకు ఆది ప్రాస నియతము. తేటగీతికి కాదు. ఇది ఒక చిన్న తేడా కావచ్చు.

4

అక్కరల విషయము వచ్చినది గావున, వాటిని గూర్చిన ఒకటి రెండంశము లిక్కడ ప్రస్తావించబడు

చున్నవి. అక్కరలు అయిదు విధములు. 1. పిరియక్కర, 2. దొరెయక్కర. 3. నడువణక్కర, 4. ఎడెయక్కర, 5. కిరియక్కర (తెలుగులో వీటికి వరుసగా, మహాక్కర, మధ్యాక్కర, మధురాక్కర, అంతరాక్కర, అల్పాక్కర అని పేర్లు) అక్కరలన్నిటికిని సమానలక్షణములు రెండుగా కన్పించును. ఒకటి: ప్రతిఅక్కరకు పాదాంతమున రుద్రగణము నియతముగా నుండుట. రెండు : పాదాదియందు బ్రహ్మగణ ముండుట. దొరెయక్కరకు ఈ రెండు లక్షణములు లేవు. కిరియక్కరకు రెండవలక్షణము మాత్రమేలేదు. కిరియక్కర విషయమట్లుండగా, దొరెయక్కర పద్య స్వరూపము అక్కరలపద్ధతికి పూర్తిగా భిన్నము. అయిదువిధముల అక్కరలలో గమనించవలసిన మరొక అంశ మేమనగా, పిరియక్కరలో, నడువణక్కరలో 3, ఎడఅక్కరలో 2 విష్ణుగణములున్నవి. కాగా పిరియక్కర—నడువకొక్కరలమధ్య 4 విష్ణుగణములతో నుండవలసిన ఒక అక్కరభేదము కన్పించదు. మధ్యాక్కరలో నాల్గు విష్ణుగణములున్నవి. కాని, వాటిమధ్యలో ఒక సూర్యగణముకూడ ఉన్నది. ఇటు ఒకేవిధమయిన గణములమధ్య తద్భిన్నగణములుచేరుట అక్కరలపద్ధతికి విరుద్ధమయినది. ఒక్క పిరియక్కరలోమాత్రము రెండవ, లేదా నాల్గవగణము బ్రహ్మగణముకావచ్చు. అప్పుడు నియతముగా పాదాదిబ్రహ్మగణము విష్ణు గణమగును. అయితే ఇది పాక్షికాంశమే తప్ప నియతము కాదు. మరియు దీనికి ఎక్కువ ప్రచారము కూడలేదు. అందువలన, దొరెయక్కరస్థానమున 1 బ+4 వి+1 రు అనుగణక్రమముగల ఒక్క అక్కరభేదముండవలసినది. అట్టి భేదము మృగ్యము.

ఇక, దొరెయక్కరలో అక్కరల లక్షణముకన్న ఛందోవతంస (ద్విపద) లక్షణమెక్కువగా కన్పించును. ఛందోవతంస రెండుపాదాలు కలిసి దొరెయక్కర యొక్క ఒక పాదమగును. అయితే, ప్రతిపాదము నుంచి ఒక్కొక్క విష్ణుగణము తగ్గును. ఛందోవతంస గణక్రమము 3 వి + 1 బ అని. దొరె యక్కర గణక్రమము 2 వి+1 బ 2 వి+1 బఅని. ఈదృష్టితో చూచినచో దొరెయక్కర పాదపూర్వోత్తరార్ధములు కచ్చితముగా నడిమికి విరుగుట సహజమే. తరువోజ పాదమట్లేకదా విరుగును. కాగా అక్కడ విష్ణుగణములు తగ్గుటయన్నదిలేదు. ఇక్కడ ఉన్నది ఈ రెండింటిలో ఇదే భేదము (తరువోజ) ద్విపద లేదా ఛందోవతంసయొక్క రెండు పాదము లొకపాదముగా ఏర్పడినదన్నది ఇక్కడ గుర్తుంచుకొనవలసియుండును.)

మరి, కిరియక్కర విషయము చూచినచో, నాగవర్మ చెప్పిన 'చౌపది'కి ఒక విష్ణుగణము మొదట అదనముగా చేరినచో ఏర్పడినట్లు కన్పించును. ('చౌపద'కు 1 వి+1 రు. గణము లుండును.) అప్పుడు కిరియక్కర అక్కరలలో చేరని పద్యమైనా కావలసియుండును. లేదా, ఆ 'చౌపది' గూడా అక్కరలలో చేరవలసియైన నుండును. కిరియక్కరకు పాదాదిన బ్రహ్మగణము లేకపోవుటచే, అది అక్కర వర్గములో చేరకుండుటయే సహజము. దాని స్థానములో 1 బ+2 వి+1 రు. గణక్రమముతో నొక అక్కర భేద ముండవలయును. మరొకటి. విష్ణుగణముల సంఖ్య అక్కరలలో పిరియక్కరనుండి క్రమముగా తగ్గుచు వచ్చిన దృష్ట్యా, 1 బ+1 వి+1 రు. అన్న గణ క్రమముతో గూడ ఒక అక్కర భేద ముండవలసి యుండును. కాని ఈ విధమైన వేవియు లేవు. ఏ దెట్లున్నను, దొరెయక్కరను, కిరియక్కరను అక్కర వర్గములో చేర్చక, అక్కరలు మూడు విధములే యనుట సమంజస మనిపించును.[8]

5

త్రిమూర్తి గణ బద్ధమయిన ఛందోవతంస

---

8. అయిదు విధముల అక్కరల గణ క్రమ మిది :

1. పిరియక్కర 1 బ+5+1 రు.
2. దొరెయక్కర 2 వి+1 బ+2 వి+1 రు
3. నడువణక్కర 1 బ+3 వి+1 రు.
4. ఎడెయక్కర 1 బ+2 వి+1 రు.
5. కిరియక్కర 2 వి+1 రు.

తెలుగులో పై వాటికి పేర్లలోనే తప్ప లక్షణములో భేదమేమియు లేదు.

5

క్రమముగా మాత్రా సంఖ్యాగణ బద్ధముగా మార్పు నందిన యంశ మింతకుముందే ప్రస్తావింపబడినది. ఈ మార్పు నొందిన రూపమునకు 'చౌపద' యని పేరు. 3 పంచమాత్రా గణములు + 1 త్రిమాత్రా గణము ప్రతిపాదమున దీని కుండును. ఇది తెలుగులో కర్ణాటక చతుష్పద. అనంతుడీ కర్ణాటక చతుష్పదను చెప్పలేదు కాని, స్వభావములో దీనివంటి దానినే 'చౌపద' యను పేర చెప్పినాడు. ఈ తెలుగు 'చౌపద'లో మూడు చతుర్మాత్రా గణములు+ఒక త్రిమాత్రా గణము ప్రతిపాదన నుండును. విష్ణు (ఇంద్ర) గణములలో చతుర్మాత్రా, పంచమాత్రా గణములు ఉండనే యున్నవి. కాబట్టి ఈ రెండు 'చౌపద'లు కూడా ఛందోవతంస లేదా తెలుగు ద్విపద అగును. కాని విష్ణు (ఇంద్ర) గణములను పేర్కొనక కేవలము మాత్రా సంఖ్యాగణములతోనే లక్షణము చెప్పుటవలన విష్ణు (ఇంద్ర) గణములు కానట్టి గగ—స అను చతుర్మాత్రా గణములను, భల—నలల అను పంచమాత్రాగణములను గూడ పై చౌపదలలో ప్రయోగించు అవకాశము కలిగినది. త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణ పద్ధతిలో లక్షణము చెప్పినచో ఈ వీలుండెడిది కాదు. కొన్నికొన్ని సందర్భములలో త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణములు పనికిరావన్నది లాక్షణికులు గ్రహింపకపోలేదు. పై చౌపదలవంటి చోట్లనే గాక, రగడల విషయములో గూడ లాక్షణికులు త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణములను త్రోసిరాజని, మాత్రాసంఖ్యాగణ పద్ధతిలోనే అటు నాగవర్మ, ఇటు అనంతాదులు లక్షణము చెప్పినారు.

తెలుగులో భీమన, విన్నకోట పెద్దనలు రగడలను చెప్పలేదు. కాని 'చౌపది' పేర 'మందానిల' (ఇది తెలుగులో 'మధురగతి') రగడను చెప్పినారు. ఈ చౌపదిలో నల-గగ—భ—స అన్న గణాలను మాత్రమే ఉపయోగించవలెనని, పాదమునకు నాల్గు గణము లుండునని వారు చెప్పిన లక్షణము. అయితే ఈ నాలుగు ఒకే మొత్తముగా త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణ వర్గములలో ఏయొక్కదానికిని చెందవు. (గగ—సగణములు బ్రహ్మ గణ వర్గీయములుకాగా, నల—భగణములు విష్ణుగణ వర్గీయములు.)[9] కాగా, భీమన పెద్దనలు గూడా సూర్యాది గణవర్గములను నిరాకరించి మాత్రాసంఖ్యా గణములతో రగడలను ప్రస్తావించినట్లే యగును.

నిజమునకు, కన్నడ—తెలుగుదేశి పద్యములకు త్రిమూర్తి, లేదా సూర్యాది గణవర్గాధారముగా లక్షణము చెప్పుటకన్న, మాత్రాసంఖ్యాగణ వర్గాధారముగా లక్షణము చెప్పుట సమంజసమనిపించును. రుద్ర (చంద్ర) గణములకు ఉభయభాషల దేశి పద్యము లందును అంతగా ప్రాధాన్యము లేదు. యెందుకనగా 16 రుద్రగణములలో 12 గణములు, నాల్గు లేక అయిదు మాత్రల గణములుగా విరిగి, ఆ పైన ఒక గురువో లేక ఒకటి రెండు లఘువులో మిగులును. రెండు గురువులు మిగిలినచో, ఆ రెండు గురువులు చతుర్మాత్రాగణమగును. మరొక విధముగా చూచినచో రుద్రగణములలో 5–6–7–8 మాత్రల గణము లున్నవి. పంచమాత్రాగణము లట్లుండగా, షణ్మాత్రా గణములు 3+3, 4+2, 2+ గా, సప్తమాత్రా గణములు 3+4, 4+3, 5+2, 2—5 గా, అష్టమాత్రా గణములు 4+4, 3+5, 5+3, ఇంకా మరికొన్ని విధములుగా విరుగును. అంతే తప్ప ఒకే మొత్తముగా ఉండవు. దీనికి కారణము ఉభయ భాషలయందును అయిదు మాత్రలకు మించిన పదములు దాదాపుగా లేకపోవుట, లేదా మిక్కిలి తక్కువగా నుండుటయే.

ఇక, బ్రహ్మ, విష్ణు (సూర్యేంద్ర) గణములలోగూడ భిన్నమాత్రా సంఖ్యాగణము లున్నవి. దీనికన్న, ఒకవిధమయిన మాత్రాసంఖ్యగల గణములన్నియు ఒక వర్గముగా రూపొందుట సమంజసము. అనగా, త్రిమాత్రాగణవర్గము, చతుర్మాత్రాగణవర్గము,

---

9. లగ—జ—య గణములు వరుసగా 3–4–5 మాత్రల గణములయినను విలోమగతిగలవి యగుటవలన లాక్షణికులు వీటిని స్వీకరించలేదేమో. కందమందు మాత్రము జగణము చతుర్మాత్రాగణముగా అంగీకృతమైనది.

పంచమాత్రాగణవర్గము అని గణవర్గము ఏర్పడవలసి యుండును. రగడాదుల విషయములో ఈ విధములైన గణవర్గములే ఉపయోగపడును. ఇక్కడ గమనించవలసిన మరొక విషయ మేమనగా, కన్నడమందు త్రిపద, షట్పదాదులన్నియు క్రమముగా మాత్రా సంఖ్యాగణ బద్ధములుగా మారిపోయినవి.[10] ఛందోవతంస చౌపదిగా మారుట దీనికొక నిదర్శనము. తెలుగులో ద్విపదకు పట్టుగొమ్మయిన పాల్కురికి సోమనాథుడు ద్విపదలక్షణమును సూచించుచు 'అనియత గణైః యతిర్వ్యాప్రాసోవా' అని పేర్కొనినాడు. ఈ లక్షణ మేగ్రంధములోనిదో ఇప్పటికిని గుర్తుపట్టబడలేదు. కాగా, 'అనియతగణము' లనగానేమి? నాగవర్మ కన్నడమున రగడల విషయములో 'గణనియమ విపర్యాస' మని చెప్పినది. ఈ 'అనియత గణ' మన్నది ఒకటే యనిపించును. ఈ సందర్భము లందు వీరిద్దరును, త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణములనుగాక మాత్రాసంఖ్యాగణములనే ఉద్దేశించినట్లు కన్పించును.

ఇదిట్లుండగా, ఛందోవతంస లేక ద్విపద ఒక రగడ భేదముగా కన్పించును. వీటి భేదములయిన చౌపదలను చూచినచో, పంచమాత్రా సంఖ్యాగణ బద్ధమయిన చౌపద (కర్ణాటక చతుష్పద) 'లలిత' (తెలుగులో 'ద్విరదగతి') రగడ అనియు, చతుర్మాత్రా సంఖ్యాగణ బద్ధమయిన తెలుగు చౌపద మందానిల (మధురగతి) రగడ అనియు చెప్పవచ్చును. అయితే, మొదటివానిలో రెండు, రెండవదానిలో ఒక మాత్ర తగ్గును. దీనికి కారణము పాదాంతమున త్రిమాత్రా గణముండుటయే. ఉదాహరణకు సోమనాథుని ఒక ద్విపద:—

'నరలోక—మునను మా—నాథమీ—భక్తి
చరితమే – మియును, వి—స్పష్టంబు—గాదు'

ఇందలి మాత్రాగణములనుబట్టి యిది కర్ణాటక చతుష్పద యగును. ఇందులో మూడు పంచమాత్రా గణములు+ఒక త్రిమాత్రాగణము ఉన్నవి. పాదాంతమందలి త్రిమాత్రాగణములకు (భక్తి, గాదు) రెండు మాత్రలధికముగా చేరినచో (భక్తిటొ, గాదుగా) ఇది అచ్చముగా లలిత (ద్విరదగతి) రగడ యగుచున్నది.

ఇట్లే సోమనాథునిదే యగు మరొక ద్విపదయు ఉదాహరణగా చూడవచ్చును:—

'సన్నుతి—సేయుచు—నత్కవు—లలర
తిన్నని--సూక్తు—లద్విపద ర—చింతు'

ఈ ద్విపదలోని మాత్రా సంఖ్యాగణముల ననుసరించి తెలుగు 'చౌపద' యగును. ఇందులో మూడు చతుర్మాత్రా గణములు+ఒక త్రిమాత్రాగణము ఉన్నది. పాదాంతములందలి త్రిమాత్రాగణములకు (అలర, ర, చించు) అదనముగా ఒక మాత్ర చేరినచో (అలరన్, ర,చింతున్) ఇది అచ్చముగా మందానిల (మధురగతి) రగడ యగును. ఈ మాత్రల హెచ్చింపులు—ఒకప్పుడు తగ్గింపులు కూడా— జానపద గీతముల ప్రభావమువలన జరిగియుండు ననిపించును.

6

నిజమునకు మన దేశీయ పద్యము లన్నియు జానపదుల గీతములనుండి రూపొందినదే. జానపద గీతములకు పదస్వరూపముతోకన్న లయతో పని. ఒక పదము త్రిమాత్రకముగా నున్నను లయ ననుసరించి, దీర్ఘీకరింపబడి, చతుర్మాత్రాకముగా, పంచ మాత్రాకముగా కూడ భాసింపజేయబడును. అట్లే ఒక పదము పంచమాత్రకముగా నున్నను లయ ననుసరించి కుదింపబడి, చతుర్మాత్రాకముగా, త్రిమా త్రాకముగా కూడ భాసింపజేయబడును. జానపద గీతములలో సామాన్యముగా పాదాంతములందు ఒకటి రెండు మాత్రలు తగ్గియుండును. ఈ తగ్గుదల లయ ప్రస్తారమునకు ఆనుకూల్యము కలిగించును. ఉదాహరణమున కొకటి :

'తులసి—ఇంట—నుంచు—వార్కి
తులసి—పూజ—చేయు—వార్కి
తులసి—యందు—భక్తి—యుంచి—మెలగు—
వారి—నీ'

ఇది స్త్రీల పాటలలోని ఒక భాగము. కన్నడములోని షట్పదీ భేదముల ననుసరించి చెప్పినచో 'భోగ

10. తెలుగు సాహిత్యములో ఈ విధమయిన పరిణామము జరుగకుండుట గమనించదగిన యంశము, ఇది విడిగా పరిశీలించవలసిన విషయము,

షట్పది' యొక్క సగ భాగము. ఇక్కడ మొదటి రెండు పాదముల చివర 'వారిని' యని యుండవలసిన పదము 'వార్ని' అని కప్పీకరించబడినది. మూడవ పాదము చివర 'వారిని'లోని 'ని' దీర్ఘీకరింపబడి త్రిమాత్రాత్మకముగా పలుకబడును. నాలుగు త్రిమాత్రా గణములు పై మొదటి రెండు పాదములకు పద స్వరూపము దృష్ట్యా లక్షణము చెప్పినచో మూడు త్రిమాత్రాగణములు + ఒక చతుర్మాత్రా గణము అని చెప్పవలసి యుండును. ఎందుకనగా, 'వార్ని' యన్నది లాక్షణికముగా సరియైన రూపము కాదు. 'వారిని' అన్నది సరియైన రూపము. అప్పుడు అది చతుర్మాత్రా గణమగును. ఈ విధముగా చూచినచో, జానపద గీతములను పదస్వరూపములను లాక్షణికముగా సంస్కరించుటతో, శిష్టకావ్యములందు, లక్షణగ్రంథములందును భిన్నమాత్రా సంఖ్యా గణములుగల పాదములు రూపొందియుండినట్లు కన్పించును. ఉదాహరణకు —

'రంగన—ల్లలనూరు—రాణింప—జేయు
తోరణా—పంక్తులా—తులకింప—జేయు'

ఇది పంచమాత్రా గణములతో సాగిన రచన. పాదాంతములందు రెండు మాత్రలు తగ్గినవి. ఆ తగ్గిన మాత్రాసంఖ్య, చివరి 'యు'కారమును దీర్ఘీకరించుటతో భర్తీ చేయబడును. ఇదిట్లా ఉండగా, రెండవ పాదములోని 'తోరణా— పంక్తులా' అన్నది లాక్షణికముగా తప్పు. 'తోరణ పంక్తుల' యని యుండవలయును. అప్పుడవి పంచమాత్రా గణములకు బదులు చతుర్మాత్రా గణములగును. 'తులకింప' పంచమాత్రా గణము. 'చేయు' త్రిమాత్రాగణము. ఇప్పుడు ఒకే పాదములో నాల్గు—అయిదు—మూడు మాత్రాసంఖ్య గల గణము లేర్పడినవి. ఈ విధముగా జానపద గీతములను సంస్కరించుటలో ఏర్పడు చిక్కులను తొలగించుకొనుటకే త్రిమూర్తి లేదా సూర్యాది గణవర్గములలో భిన్నమాత్రా సంఖ్యాగణములను అంగీకరించవలసి వచ్చినట్లు కన్పించును. రెండు—మూడు—నాల్గు గురువులను ప్రస్తరించుటవలన ఏర్పడిన గణములు కాబట్టి, ప్రతి గణవర్గమందును భిన్నమాత్రా సంఖ్యాగణములు ఏర్పడినవనుటలో పెద్దగా సామంజస్యము కన్పించదు. ఎవరునుగూడ గణములను ప్రస్తరించుకొని పద్యములు రచించరు. రచన తరువాత లక్షణము సులభముగా చెప్పుకొనుటకు కొన్ని పద్ధతులు రూపొందించబడును. దేశీయ పద్యములకొరకు రెండు మూడు—నాల్గు గురువులను ప్రస్తరించుటయను పద్ధతియు నట్లు రూపొందినదే. అట్లు కాకపోయినచో, ఈ ప్రస్తారమువలన ఏర్పడిన గణములలో లఘ్వాది గణముల పఙందు అదనముగా మరొక లఘువు చేర్పవలెనను నియమము ఏర్పడవలసిన యవసరములేదు. ఈ నియమము పైన చెప్పబడిన చిక్కులను తొలగించుకొనుటలో కొంత సహాయకారి యగును. ఈ అదనముగా చేర్చుటవలన ఆయా గణవర్గములలోని గణముల మాత్రాసంఖ్యను కొంతలో కొంత సరిచేయుటకు ఉపయోగపడును. ఈ విధముగా ఈ త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణవర్గములు అసహజము లగుటవలననే, ఈ గణవర్గముల దృష్ట్యా చెప్పబడిన అనేక పద్యములు మాత్రాసంఖ్యా గణ బద్ధములుగా పరిణమించుట కన్నడములో కన్పించుచునే యున్నది. అందువలన రగడల పద్ధతిలో మాత్రాసంఖ్యాగణాలు దేశి పద్యాలకు సహజమైనవని చెప్పవచ్చు.

రగడలు ప్రాకృత ప్రభావమువలన కన్నడములోనికి, తెలుగులోనికి వచ్చినవనుకొన నక్కరలేదు. ప్రాకృతములోని 'పజ్ఝటిక' తెలుగు, కన్నడములలోని మధురగతి లేదా మందానిల రగడలకు సమాన మనిపించవచ్చు. కాని ఉభయభాషా దేశి పద్యములయందును ఇంద్ర లేక విష్ణుగణములకే ప్రాధాన్యము. ఇంద్ర (విష్ణు) గణములలో పంచమాత్రాగణములే ఎక్కువ. అవి కన్నడమందలి లలిత లేక తెలుగులోని ద్విరదగతి రగడల లయకు చెందినవి. నిజమునకు లయాత్మకముగా రచన సాగు ప్రతిచోట మాత్రా సంఖ్యాగణరీతి ఉండనే యుండును. అందువలన రగడ దేశీయము కాదేమోననుకోవలసిన యవసరము లేదు. కాగా, రగడల పద్ధతి ననుసరించి మూడు—నాల్గు—ఐదు మాత్రా సంఖ్యాగణ వర్గములను స్వీకరించుట సమంజసమగును. (ద్విమాత్రాగణవర్గ మొకటి యుండుటకూడ కొన్ని సందర్భములలో పనికి రావచ్చును.) వీటి సమ్మేళనముతో మిశ్రలయ సాధింపవచ్చును. మూడు— నాల్గు — ఐదుమాత్రా సంఖ్యా గణములుండుటయనగా, త్ర్యస్ర, చతురస్ర, ఖండ,

మిశ్రగతులను అనుసరించుట. వీటిని బట్టియే తెలుగులో వరుసగా హయప్రచార, మధురగతి, ద్విరదగతి, వృషభగతియని నాల్గు విధముల రగడలు ఏర్పడినవి. కన్నడములో ఉత్సాహ (ఉత్సవ), మందానిల, లలిత అన్న పేర్లతో మొదటి మూడు గతులలోనే రగడలు చెప్పబడినవి. అయినను షట్పద భేదములలో మిశ్ర గతి కన్పించును. ఏదెట్లున్నను, కొద్ది మార్పులతో దేశి పద్యములు దాదాపుగా నన్నియు రగడ భేదముల లోనే అంతర్భవించునన్నది మాత్రము గమనించవలసిన యంశము. అందువలన, వాటికి ఉపయోగించు గణముల పద్ధతిలోనే మిగిలిన పద్యములకును లక్షణము చెప్పుట సమంజసము.

7

అయితే, ఇప్పుడు ఒక ప్రశ్న ఉత్పన్నమగును. త్రిమూర్తి లేక సూర్యాది గణవర్గములను నిరాకరించి మూడు, నాల్గు, అయిదు మాత్రా సంఖ్యాగణవర్గములను స్వీకరించినచో, శతాబ్దాలతరబడిగా త్రిమూర్తి (సూర్యాది) గణబద్ధమై సాగిపోవచ్చుచున్న దేశిపద్యముల లక్షణములు చెప్పుట—ఎట్లు కుదురును? ఈ సమస్యను ఒక విధముగా పరిష్కరించుకొనవచ్చును. లక్షణ గ్రంధములలో చెప్పబడిన, ప్రతిపద్యము ఇప్పటి వలె ఒక రూపములోకాక మూడు రూపములలో నుండును. ఉదాహరణమునకు సీసపద్యమును చూడవచ్చు. సీసమునకు సూర్యాది గణపద్ధతి ప్రకారము ప్రతిపాదమున వరుసగా ఆరు ఇంద్రగణములు + రెండు సూర్యగణములు. (లేదా ఆరు నలనామకగణములు + 3 నగణములు) దీనికిబదులు సీసము ఈ క్రింద చెప్పబడినట్లు మూడు విధములుగా నుండును.

1. ప్రతిపాదమునకు వరుసగా ఆరు పంచ మాత్రా గణములు + రెండు త్రిమాత్రా గణములు. ఉదా :—

> 'కాలకం—ఠ కఠోర—కంఠహుం—కారంబు
> చెవులసో—కినినాటి—చిత్త—భవుడు.'

2. ప్రతిపాదమునకు వరుసగా ఆరు చతుర్మాత్రా గణములు + రెండు త్రిమాత్రా గణములు ఉదా :—

> 'కమలాక్షు—నర్చించు—కరములు—కరములు
> శ్రీనాధు—వర్ణించు—జిహ్వ—జిహ్వ.

3. ప్రతిపాదమునకు పంచమాత్రా, చతుర్మాత్రా గణములు కలగలపుగా మొత్తమారు + రెండు త్రిమాత్రా గణములు. ఉదా :—

మొదటి విధము కన్నడమందు ప్రసిద్ధము. మూడవవిధము తెలుగున ప్రసిద్ధము. కాగా పద్ధతి ప్రకారము రెండవ విధమునకు ప్రయోగము ఒక విధముగా మృగ్యమే. ఇక్కడ గమనించవలసిన మరొక యంశమేమనగా, సర్వలఘు సీసమను సీసభేదమునకు లక్షణము చెప్పుచు లాక్షిణికులు ఇంద్రగణములకు బదులు 'పంచ లఘుగణము'లను ప్రయోగించ వలయునని నిష్కర్షించినారు. అనుబంధింపబడు గీతమున నీ నియమము లేకున్నను, భాగవతమున (దశమ. పూ. 72) సర్వలఘుసీసపు గీతము సర్వ లఘువుగా నున్నది. అయితే అందలి ఇంద్రగణ స్థానమున చతుర్లఘుగణము లుపయోగింపబడినవి. కాని కూచిమంచి తిమ్మకవి రాజశేఖర విలాసములో పంచ లఘుగణముల నుపయోగించినారు. మొత్తముమీద సీసమునకు లాక్షిణికులు కనీస మొకభేదమందయినను సూర్యాదిగణముల కాదని, మాత్రా సంఖ్యాగణములను స్వీకరించుట గమనించవలసిన యంశము. ఇట్లే ద్విపద విషయములో కర్ణాట చతుష్పదపై మూడు విధము లలో మొదటిదై, (అనంతాదుల) చౌపద రెండవ విధమై, ద్విపద మూడవవిధమై యున్నది. కాగా ద్విపదకుపై మూడుభేదములను లాక్షణికులు అంగీకరించి నట్లే అదేపద్ధతిని మిగిలిన పద్యములకును వర్తింప జేసి లక్షణమును చెప్పుటతో ఉత్పన్నమగు సమస్యను పరిష్కరించుకొనవచ్చును. అయితే, ఇట్టి మూడు విధములకు ప్రాచీన సాహిత్యమున అన్ని పద్యముల విషయమున ఉదాహరణములు విరివిగాగాని, అసలేగాని దొరుకకపోవచ్చును. కాని అట్టి భేదములు లాక్షణిక విరుద్ధములు మాత్రము కావు. కాగా మూడవ విధమందు భిన్నమాత్రా సంఖ్యాగణ సమ్మేళనమున స్పష్టము కాకుండ గుప్తముగానున్న లయ ఒకటి, రెండు భేదములందు స్పష్టముగా నుండును.

8

కన్నడ విషయకమునకన్న, తెలుగు విషయములో ప్రత్యేకముగా గమనింపవలసిన యంశములు ప్రాస, యతి. సంస్కృతమునుండి స్వీకరించిన వృత్తముల విషయములో ఆదిప్రాస ఉభయులకు సమానమే. కాని, సంస్కృత వృత్తములతోబాటు దేశి పద్యము

అన్నింటికిని కన్నడమున ఆదిప్రాస నియతముకాగా, తెలుగున అనియతము. తెలుగు దేశి పద్యములలో కొన్నిటికి ఆదిప్రాస నియతము, మరికొన్నింటికి కాదు. ఈ భేదము ననుసరించి తెలుగులో ఉపజాతిభేద మేర్పడినది. ఆదిప్రాస నియతమైన దేశి పద్యములు 'జాతి' విభాగమునకు చెందగా, అది లేని దేశి పద్యములు 'ఉపజాతి' విభాగమునకు చెందినవి. కన్నడమున ఆదిప్రాస అన్నిదేశి పద్యములకుండుటచే అన్ని పద్యములును 'జాతి' విభాగమే. 'ఉపజాతి' విభాగము లేదు. మరి తెలుగులో ఈ విభాగము ఎందు కేర్పడినదన్నదొక ప్రశ్న. కన్నడంద్వారా తెలుగుకు సంక్రమించిన వనిపించు పద్యము లన్నింటికిని ఆదిప్రాస, కన్నడ పద్ధతిలో నియతముగా తెలుగున పాటించినట్లు కన్పించును. అక్కర మొదలగునవిట్టివి అక్కడ వాటికి జాతులని పేరు కావున, ఇక్కడ గూడ అదే పేరు స్వీకరింపబడినది. తెలుగుకు సహజమయిన సీసాదులకు ఆదిప్రాస నియతము చేయబడలేదు. అందుకని ఇవి ఉపజాతు లయినవి. కాగా ఉపజాతులన్నియు తెలుగుకు మౌలికమయిన పద్యములని చెప్పవచ్చును.

మరి, ద్విపద, రగడలకు గూడ ఆదిప్రాస నియతముగా తెలుగున చెప్పబడి 'జాతి' వర్గమున చేర్చబడినవి. కాగా ఇవియు కన్నడమునుండియే తెలుగునకు సంక్రమించినవనవలసివచ్చును. కాని, విచారించినచో ఈ రెండును తెలుగునకే సహజమయినవని చెప్పవలసియుండును. ఎందుకనగా, ద్విపద రెండు రూపములుగా నున్నది. ఆదిప్రాసనియతరూప మొకటి. దీనిని ద్విపద యందురు. నియతముకాని రూపమొకటి. దీనిని మంజరీ ద్విపద యందురు. కాగా ద్విపదయేమో జాతివర్గముదయి, మంజరీద్విపదఉపజాతివర్గముది కావలసివచ్చును. ఇట్లగుట సరియైన పద్ధతికాదు. ఏదో ఒక వర్గమునకు చెందుట సమంజసము. లాక్షణికులు మంజరీ ద్విపదను ద్విపద భేదముగాచేసి, రెంటిని జాతి వర్గీయములుగా భావించినట్లున్నారు. కాని తెలుగులో ప్రచురములయిన దేశిపద్యముల స్వభావమునుబట్టి చూచినచో ఆదిప్రాస నియతముకాక పోవుటయే సహజము. ఇక్కడ నొక యంశము. ఆదిప్రాస నియతిలేని ఆటవెలదికి ఆది ప్రాస కూర్చినచో అది 'పవడగీతి' యగును. సీస భేదములలో 'వృత్తప్రాససీస' మొకటి. ఆ పవడగీతిగాని, ఈ వృత్త ప్రాససీసముగాని, తెలుగులో ఏదో చమత్కారము కొరకు మాత్రమే ఎక్కడో ఒక చోట ప్రయుక్తములుతప్ప, వాటికి విరివితనము లేదు. కాగా, వీటిలో ఆది ప్రాసలేని రూపమే ప్రాచీనము. అదే రీతిలో, ఆది ప్రాసలేని మంజరీ ద్విపదయే ప్రాచీనము. ఉన్నద్విపద అర్వాచీనము. అయితే, పవడగీతివంటి వాటివలెకాక, తెలుగున ఆదిప్రాసగల ద్విపదకే ప్రచుర ప్రయోగము. అందువలన లాక్షణికులు ద్విపదనే ప్రధానీకరించినట్లున్నది. కాని ద్విపద కాదిప్రాస కల్పించినవాడు పాల్కురికి సోమనాధుడు. 'పద్యోదాత్తకృతుల'తో ద్విపద కృతులను సమానము చేయవలయునన్న ధోరణిలో ద్విపదకాదిప్రాసను కల్పించినాడు. అందుకనియే ఆదిప్రాసనియతి దప్పకుండగ ద్విపదలు రచియింతు'నని ప్రత్యేకముగా చెప్పకొనినాడు.'[11] ఈ విధముగా ఆదిప్రాసలేని (మంజరీ) ద్విపదయే తెలుగునకు సహజము. ఈ సహజత్వము దృష్ట్యానే 'పల్నాటి వీరచరిత్ర' రచింపబడినది. కాగా మంజరీ ద్విపదయే తెలుగునకు విశిష్టమయినది.

రగడల విషయముగూడ ఒక విధముగా నింతే. ద్విపదనువలె రగడనుగూడ ప్రచారమునకు తెచ్చినది సోమనాధుడే. ద్విపదవలె రగడయు రెండు పాదములదే. దానివలె దీనికిని ఆదిప్రాస కల్పించినాడు. గమనించవలసిన యంశమేమనగా, రెండు పాదములే ఒక మొత్తముగా నుండుట యన్నది జానపద గీతము

---

11. జాతులుమాత్రాను సంధాన గణ వి— నీతులుగాన యనియత స్థైర, నియు బ్రాసోవా యనియు యతిర్వాయ, నియ..జెప్ప ఛందోవిని హితోక్తి గాన ప్రాసమైనను యతిపై వడియైన, దేసిగా నిలిపి, యాదిప్రాసనియతి, దప్పకుండగ ద్విపదలు రచియింతు...' (పండితా. దీక్షా.) అన్నచోట 'ఛందోవిని హితోక్తి' ప్రాసోవా, యతిర్వా అన్నంతవరకే. ప్రాసయతిగాని, సదూపాక్షరయతిగాని అని ఉద్దేశ్యము. అందుకనియే, 'ప్రాసమైనను యతిపై, వడియైన... నిలిపి' అని అక్కడికి ఆపి మరల (ఆదిప్రాస దప్పక నిలుపుదునని సోమనాధుడు చెప్పినాడు. ద్విపదకు ప్రాసోవా, యతిర్వాయని చెప్పిన ఛందో గ్రంధమందు (అది ఏదో తెలియదు) ఆదిప్రాస విధింపబడలేదని స్పష్టము. కాగా, ఈ ఆదిప్రాస సోమనాధుడు కల్పించినది. అందుకనియే ప్రత్యేకముగా చెప్పినాడు.

అందు మిక్కిలి విరివిగా కన్పించురీతి. అక్కడ ఆదిప్రాస అనియతము. రగడలు జానపద గీతములనుండి నేరుగా గ్రహింపబడినవి. ద్విపదలు కొద్ది మార్పుతో రగడలనుండి రూపొందినవి. అయితే, మంజరీ ద్విపదకున్న ప్రచారము ఆది ప్రాసలేని రగడలకులేదు. రగడలు కావ్యములందు అరుదుగా, ఒక చమత్కారముగా మాత్రమే ఉపయుక్తములు, ఆదిప్రాసగల రగడలు సోమనవి కన్పించు చుండగా, ఆదిప్రాస నియతిలేని రగడలకు ప్రచారము లేకపోవుటచే లాక్షణికులు రగడలను జాతివర్గములో చేర్చినారు, కాని అదియు ఉపజాతి వర్గమునకు చెందినదే. ఈ విధముగా ద్విపద, రగడలు తెచ్చు కొన్న పద్యములు గాక తెలుగునకు సహజమైనవే సీసగీతములవలె.

తెలుగునకు సహజమయిన దేశి పద్యములకు ఆదిప్రాస నియతముకాదు కావున, యతిస్థానమున ప్రాసయతి విరివిగా ప్రయుక్తమైనది. ద్విపద, రగడలందును ప్రాసయతికి లక్ష్యములెన్నో కన్పించును. కన్నడమున ఆదిప్రాసలేని పద్యమనిలేదు కావున, ప్రాస యతియన్న ప్రశ్నయేలేదు. ఆదిప్రాసయు, ప్రాస యతియు రెండు నుండుట క్లిష్టత కలిగించునని యేమో, ఒకదానిని ఒప్పినచోట, మరొకదానిని లాక్షణికు లంగీకరించనట్లున్నది.

ప్రాస విషయ మిట్లుండగా, యతి తెలుగునకే ప్రత్యేకమయినది. తెలుగులో యతిలేని పద్యమేదియు లేదు. భీమనాదులు కన్నడము ననుసరించి యతి విధించని ఎత్తుగీతి, త్రిపద మొదలగు వాటికి గూడ అనంతాదులు యతిని విధించినారు. తెలుగులోని యతి కన్నడమందువలె విరామ రూపమైనది కాదు. పాద మధ్యమందు ఏదో ఒక నియయత స్థానమున తత్పాదాద్యక్షరము పునరుపయుక్తమగుట తెలుగుయతి. కాగా ఇది సరూపాక్షరయతి. ఈ విధమైనయతి కన్నడమున లేదుగాని, 16 వ శతాబ్దము వాటికి తెలుగు ప్రభావమువలన కొంత కొంత కన్నడమున ప్రవేశించినది. ఈశ్వరకవి తాను సరూపాక్షర యతిని పాటించుటయేకాక, 'సరస' మొదలగు కొన్ని తెలుగు యతిభేదములను పేర్కొన్నాడు గూడ. కనక దాసు గూడ ప్రాసయతులతో పద్యములు రచించినాడట.

పాదాంత విరామము తెలుగు కన్నడములందు చెప్పబడలేదు. పాదాంతమున పదము విరుగుట పాద స్వరూపమును, లయను రక్షించును. కాని, ఆది ప్రాస హేతువుగా పాదాంత విరామము నియతము చేయబడ లేదనిపించును. ఆదిప్రాసను రక్షించుటకు పూర్వ పాదమునుండి పదమును కొంత తెచ్చుకోవలసిన యవసరము పలుచోట్ల కన్పించును. అందుకనియే తెలుగున ఆదిప్రాసగల పద్యములందు తొంబదివంతులు పాదాంత విరామ ముల్లంఘింపబడగా, ఆదిప్రాసలేని ఉపజాతు లందు పాదాంత విరామము తొంబదియైదు వంతులు పాటింపబడుట గమనించవచ్చును.

అయితే, ఈ సరూపాక్షరయతి, ప్రాసయతి, ఆదిప్రాసలు ఈ భాషలకు సహజములా? కావా? అన్నదియు నొక ప్రశ్న. అతి ప్రాచీనత కలవనుకొనబడు సామెతలలో, జానపద గీతములలో ఇవన్నియు సహజరీతిలో నున్నవి. అయితే, అక్కడ నియతములు కావనిపించును. తప్పిన తావులు చాలానే యున్నవి. కాగా అమరిన పలుతావులలోని సహజత్వము ననుసరించి శిష్ట రచనలయందివి నియతము చేయబడినవి. ఐచ్ఛికత లేదనితప్ప, ఇవి అసహజములు మాత్రము కాదు. తెలుగుదేశి పద్యములందు ఒక విధముగా ఇవి ఐచ్ఛికములే. సరూపాక్షరయతిగాని, ప్రాసయతిగాని ఉపయోగించవచ్చుననుటలో, ఆదిప్రాసను నియతము చేయకపోవుటలో ఐచ్ఛికతయే కనిపించును. సంస్కృతమునుండి తెచ్చుకొబడిన వృత్తములందు వీటిని నియతము చేయుట, సంస్కృత పదములను తత్సమములు చేయునప్పుడు తెలుగు ప్రత్యయములను చేర్చినట్లే యనుకొనవలెను. మరియు వందలేండ్లనుండి పాటింపబడి ఇవి పుట్టులక్షణములే అయినవి. కాగా ఆదిప్రాస విషయమున కన్నడముకన్న తెలుగు తన దేశి పద్యములందు దేశీయతా రీతిని అవలంబించినది. యతి, ప్రాసయతి విషయమున ఐచ్ఛికతను విస్తృత పరచినది.

ఈ విధముగా తెలుగు—కన్నడ ఛందస్సులను—వాటి సామ్యవైషమ్యములను గూర్చి, సహజత్వమును గూర్చి పరిశీలించవలసిన యంశము లిక్కడ కొన్ని చర్చింపబడినవి.[12] ఇంకను విజ్ఞులు పరిశీలించవలెనని మనవి.

---

12. ఈ వ్యాసమందు ప్రస్తావించబడిన కన్నడ ఛందస్సుకు సంబంధించిన అంశములకు ప్రధానాధారము శ్రీ డి. ఎస్. కర్కిగారి 'కన్నడ ఛందోవికాస'.

కలగూరగంప

సాహిత్య రసికత

"చదువది యెంత కల్గిన రసజ్ఞతయించుక చాలకున్నచో
చదువు నిరర్థకంబు, గుణసంయుతులెవ్వరు మెచ్చరెచ్చటన్
పదనగు మంచికూర నలపాకము చేసిననైన, అందు నిం
పొదవెడు నుప్పులేక రుచిపుట్టగ నేర్చునటయ్య భాస్కరా!

అన్న పద్యం "సాహిత్య రసికత" మీది వ్యాసం చూశాక గుర్తు వచ్చింది. 73 డిశంబరు భారతిలో పొట్లపల్లివారి, "సాహిత్య రసికత" అనే వ్యాసంలోని విషయాలన్నిట్నీ సత్యాన్వేషణ బుద్ధితో శ్రీ టి. జి. కృష్ణారావుగారు పరామర్శించి వ్యాస ప్రయోజనం ఆ పరామర్శే అని స్వాభిప్రాయాన్ని నిష్కర్ష చేశారు. వారు తమ వ్యాస ప్రారంభంలో—

"ప్రతిఒక్కరూ పూర్వకాలంలోని గొప్పతనాన్ని ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లోని లోపాలని ఉద్ఘోషిస్తూ వుంటారు. మారుతున్న కాలం ఒక తరం వార్ని వెనక్కి నెట్టేస్తూ వుంటే వాళ్ళు తమ తర్వాత తరంతో సమంగా అడుగు వెయ్యలేకపోతూవుంటారు. అలా ముందంజ వెయ్యగల వాళ్ళు కొద్దిమందే వుంటారు. వెనుకబడ్డవాళ్ళు గత స్మృతులని నెమరు వేసుకుంటూ వాటినే ఉన్నతమైన విలువగా భావిస్తూ గతంలో జీవిస్తుంటారు. నిజానికి ప్రాత కొత్తలకి సంఘర్షణ నిత్యం జరుగుతూ నిగ్గు తేలుతూ వుంటుంది. అటువంటప్పుడు పాతవన్నీ మేలైనవనీ ఈనాడు అవన్నీ నశించి పోయాయనీ విచారించడం అనుచిత మవుతుంది. సాహిత్యం గాని విమర్శనగాని అన్ని దేశ కాలాలలోను వుంటాయి. వాటికి క్షతి లేదు." అని ప్రస్తుత సాహిత్య స్వభావాన్ని గూర్చి చెప్పారు—

సాహిత్యానికి విలువ కట్టేటప్పుడు కొన్ని ప్రమాణాలు నిర్ణయించుకోవడం అవసరం. అయితే ఆ ప్రమాణాలు విశ్వజనీనమై వుండాలి. సంయమనాన్ని కోల్పోయి, ఏదో ప్రగతిలో పయనిస్తున్నామంటూ ఏదో సంస్కరణ అంటూ మనం వేసే అడుగు అఖాతంలో పడుతుందో, ముళ్ళబాటమీద పడుతోందో తెలుసుకోలేని అయోమయ స్థితిలో వున్నాం. ఈ మాట మనమే అనుకుంటే మనని మనం కించపరచుకుంటున్నామనో మనకి ఉదాత్త భావన లేదనో, కూపస్థ మండూకాలమనో, తెగడుతాం. మన యిప్పటి స్థితిగతుల్ని గూర్చి "ఇసాక్ తఆరిన్ మన్" అనే అమెరికన్ విద్యార్థి టైమ్స్ వీక్లీలో వ్రాసిన వ్యాసం మనకి కొంతైనా కనువిప్పు కలిగిస్తే అదృష్టమే. గుణగ్రాహిత్వంకంటే దోషైకదృక్త్వమే మనలో ఎక్కువ. మనం వేసుకున్న సులోచనాలు, ఏ రంగులో వుంటే మనకి అంతా అలానే కనబడుతుంది. జాతి జీవితాన్ని తీర్చి దిద్దడంలో సాహిత్య ప్రయోజనం ఎంతైనా వుంది. అట్టి కృషిలో ఇటీవల వెలువడిన సాహిత్యం ఎంత ప్రభావం చూపింది? భిన్న సంస్కృతులున్నా భిన్నత్వంలో ఏకత్వం ప్రదర్శించే ఉదాత్త సంస్కృతి ఏమైంది? వేదికల మీద ఉపన్యాసాలు దంచే ప్రబుద్ధుల ఆచరణలెలా వుంటున్నాయి? 'తాటాకుల మీద వ్రాసిరి పరాంగన గూడిన పాప మంచు' అన్నట్లు ఆచరణలో కనబడనవి ఎన్నో? ఇప్పుడున్న భారతదేశ స్వరూప స్వభావాన్ని గూర్చి పైన ఉదాహరించిన అమెరికన్ విద్యార్థి ఎంత ఆవేదన పొందాడో మచ్చుకి ఈ క్రింది భాగాలు పరిశీలించవచ్చు.

"ఎక్కడయితే మానవమేధస్సుచే 'ధర్మము—న్యాయము' సృజింప బడ్డాయో అక్కడే వాటికి సజీవ సమాధి కట్టబడుతోంది. పశ్చిమ దేశాల కుహనా సంస్కృతి అలవరచుకోవాలనే వేగిరపాటులో ధర్మాన్ని—న్యాయాన్ని సృజించిన ఈ జాతి, అది మరచి అవినీతి—అన్యాయాలకు ఆటపట్టవుతున్నది"

"నేను ఈ దేశానికి వస్తూ ఉన్నత హృదయులైన కలుషత్వాలకు తావులేని ప్రజల మధ్య జీవించబోతున్నందుకు యెంతో గర్వించాను. అప్పటి నా భావాల్లో, ఈ దేశం అవినీతికి - మోసాలకు అతీతమైన దేశం. శారీరకమైన మరే విధమైన వాంఛలకు తావివ్వని వారీ దేశస్థులు అని నా ఉద్దేశం. కుట్రలతో, మోసాలతో, కుళ్ళిపోయిన ఈ ప్రపంచాన్ని ఉద్ధరించి - రక్షించి శరణు ఇచ్చేది ఈ దేశమని నా భావం. అందుకనే ఈ ప్రాచీనదేశ వేదాంత జీవనంలో మిళితమై, వీరిలో నేనూ ఒకడినై పోదామని ఇక్కడకు వచ్చాను".

"కానీ విచారించదగ్గ విషయమేమిటంటే— నాలాగా ఈదేశం గురించి వినో, చదివో, ఇక్కడి సభ్యతా సంస్కృతులను అధ్యయనం చేయాలని ఎవరైనా ఇక్కడకు వస్తే వారు తమ పవిత్రమైన కాలాన్ని వృధా చేసిన వారవుతారు. పశ్చిమదేశాల్లోనే ప్రాచీన భారతం యొక్క సభ్యతా సంస్కృతులు ఇక్కడకన్నా యెక్కువగా మనకు లభ్యమవుతాయి."

"ఇది నేను ఒకనాడు తీసుకున్న నిర్ణయం కాదు — నాలుగు సంవత్సరాలు ఈ దేశం నలుమూలలా చరించి, ప్రజల జీవన విధానాలని క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి మరేదేశంలోనయినా

నావిద్య కొనసాగించాలని వెంటనే ఈ దేశం వీడిపోవాలని నిర్ణయం చేసుకున్నాను.''

ఆంధ్రపత్రిక ఆనందనామ సంవత్సరాది సంచిక పేజి – 68.

పై విధంగా దర్శనమిస్తున్న భారత దేశంలో ఇప్పటి విలువల్ని ఉన్నతమైన విలువలుగా ఎలా భావించాలో, గత జీవనంకన్న ఇప్పటి జీవనం ఎలా మెరుగయిందనుకోవాలో అర్థం కాకుండా వుంది. అంచేత ఏ ందడుగు, వెనుకడగు ఒక తరం, తర్వాత తరం వంటివి పూర్తిగా పుర్చిపోం ు, నిద్రాణ స్థితిలో జాతి కొట్టవిట్టాడుతున్న అయోమయ స్థితి మనకి పట్టిన దుర్గతి అని విచారించాల్సిందే— అంచేత విచారించడం అనుచితం కాదు.

ఇంక ''సాహిత్య రసికత'' చచ్చిపోయింది అన్న దానికి శ్రీ పోట్లపల్లివారు చెప్పిన కారణాలలో తమ వాదానికి అనుకూలమయిన వాటినే ఎంచుకొని, అవి కూడా పూర్వాపర సందర్భ శుద్ధి లేకుండా ఎత్తి వ్రాయడం, శ్రీ కృష్ణారావుగారి నిష్పాక్షిక సమీక్ష అనలేం.

మచ్చుకి కొన్ని పరిశీలన చేస్తే తెలుస్తుంది.

పోట్లపల్లివారు తమ వ్యాసారంభంలో సాహిత్య రసికత చచ్చిపోవుటకు కారణం వివరిస్తూ, ''శబ్దార్థ మాత్ర నిర్ణయ నీరస శుష్క వాగ్వాద కోలాహలములే కాని, సాహిత్య రచనల లోని భావనాశక్తిని చొక్కు రసార్ద్ర హృదయము గోచరించుటలేదు— అన్నారు. ఈ మొత్తం వాక్యంలో ''కోలాహలములే'' అనే వరకే తీసికొని శ్రీ కృష్ణారావుగారు మిగిలినది వదిలేశారు. ఇటీవల తరచుగా వస్తున్న వాగ్వాద ధోరణుల లోని వైపరీత్యాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని వ్రాసిన ఆ వాక్యాంశాన్ని ఉట్టంకించి ఒక నిర్ణయానికి రావడం ఏమంత సమంజసం?'' ''రస సన్నివేశములకు అనుభూతి పొంది, పొంది పరవశించెడి రసజ్ఞత గోచరించుట లేదు'' అన్న వాక్యం కూడా సందర్భంలో పరిశీలిస్తే ఈ హఠాన్నిర్ణయం చేయక్కర లేదేమో! శాబ్దిక చర్చా ప్రసంగం గురించి ఉట్టంకిస్తూ, పండితుల మధ్య జరిగిన చర్చలూ, దానికి ప్రోద్బలకంగా వీరభద్రరావుగారి వ్రాతలూ వ్రాశారు. వందిమాగధ స్తోత్రమూ, వ్యక్తినిందా ధోరణి ప్రాచీనం మంచే వున్నాయనీ, ఇప్పుడవి లేవనీ శ్రీ కృష్ణారావుగారంటున్నారు. మంచిని మంచిగా, చెడని చెడ్డగా ఒప్పుకున్నప్పుడే నిష్పాక్షికత గోచరిస్తుంది. శ్రీ పోట్లపల్లి ప్రాచీనంలోని మంచితోపాటు చెడ్డని కూడా స్వీకరించి, మంచిని మంచిగా, చెడ్డని చెడ్డగా నిర్మొగమాటంగా చెప్పడం వారి ఋజాత్వమునకు చిహ్నమే అవుతుందిగదా!

భాషా శాస్త్ర దృష్టినిగూర్చి పరామర్శ చేస్తూ శ్రీ కృష్ణారావుగారు, పద వ్యుత్పత్తి నిర్ణయం, నిర్దిష్టార్థం సరిగా జరగలేదని అంటున్నారు. ''పురాణాలవంటి వాటికి తమ సిద్ధాంతాల కనుగుణంగా స్వప్రయోజన సాధనకై మత ప్రవక్తలు తప్పుడు వ్యాఖ్యానాలు, అర్థాలూ తీసి కావ్య దృష్టికి బదులు మత దృష్టిని విజృంభించేటట్టు చేశారు'' అని వ్రాశారు కృష్ణారావుగారు. అంటే పురాణ వ్యాఖ్యాతలకు భాషాశాస్త్ర దృష్టి లేదనీ, పద వ్యుత్పత్తి వారికి తెలియదనీ నిర్దిష్టార్థాన్ని వారు వక్రంగా చిత్రించి, తద్వారా వారు స్వప్రయోజనాన్ని సాధించుకున్నారనీ అనుకోవలసి వుంది. ఆ పురాణాల రచనా కాలం, అప్పటి స్థితిగతులూ, అప్పటి వ్యాఖ్యాతల బుద్ధి ప్రతిభా విశేషాలూ, నిర్ణయించి చెప్పగల శ్రీ కృష్ణారావుగారి శక్తి యుక్తుల్ని అభినందించాల్సిందే. ఇంతవరకూ ఎవరూ ఎత్తి చెప్పని విశేషాన్ని వారు చెప్పారంటే అంతకంటే ఘనత ఇంకేముంటుంది? అయితే ఈ నిర్ణయానికి ఆ వ్యాఖ్యాతల లోపాల్ని సోదాహరణంగా ఎత్తి చూపి వ్రాస్తే మెచ్చుకోవచ్చు.

భాషా శాస్త్ర దృష్టి అసలు వుండనే వుండరాదనేది శ్రీ పోట్లపల్లివారి అభిప్రాయం కాదేమో! భాషా శాస్త్ర దృష్టి రసస్వారస్య ధోరణికి అతి వేలం కారాదనేది వారి భావం అయి వుండాలి. ''అసలు పాఠ్య ప్రణాళికయే సంస్కరింపవలసినదై యున్నది. ఇందులో భాషా శాస్త్రముయొక్క ప్రాబల్యము చిన్న చిన్న తరగతులనుండి పిల్లల బుద్ధులపై అధికారము వహించి, మేధస్సు ప్రజ్ఞా విషయికముగా పెరుగనీయుట లేదు'' అని వ్రాసిన వాక్యాలలో బాల్య దశలోని పిల్లల మనస్తత్వాలకు గూడా భాషా మాధుర్య దృష్టితోకాక శాస్త్రీయ దృష్టితో గల పాఠ్యాంశాలు నిర్ణయింపబడడం అనుచితమన్న అంశం వ్యక్తమవుతోంది.

''పద్మినీ పద్మాత పత్రంబు'' అనే పద్యాన్ని గూర్చి శ్రీ కృష్ణారావుగారు ''శాస్త్రీయమైన దృష్టితో చూస్తే తెలుగు పదాలకి లేని ''బింకం'' సంస్కృత పదాలకి వుందని అనుకోవడం పొరబాటు'' అన్నారు—ఈ వాక్యం వ్రాయడానికి వారుట్టంకించిన వాక్యానికి ముందు వాక్యం కూడా పరిశీలిస్తే సహృదయత కనబడుతుంది. మధ్యాహ్న వర్ణనా సందర్భంలో సాగిన ఆ వర్ణనని గూర్చి వ్రాస్తూ, పోట్లపల్లివారు ''ఈ వాస్తవిక వర్ణనచేసెడికవి చేయి తిరుగనివాడైనచో పద్యము వెలితి వెలితిగానై సాహిత్య ముద్ర చెరిగిపోయెడి అవకాశమున్నది. ఈ కవి లోటు రానీయకుండ చేసెడి ప్రయత్నము సంఘటనలోను, సమాస రచనలోను, అడుగడుగునను గోచరించుచున్నది. ఈ సీస పద్య పాదములలో పూర్వపు భాగముల సమా

సముల స్థానమున తెలుగు పదములు వాడినచో పద్యమునకు రావలసిన బింకము పోదు. పై చరణములలో సమాస పాట వములో సొగసులు పోయిన పద్యము. ఎత్తుగీతిలో, తెలుగు పదములతో నెట్లు తళతళ లాడినది సహృదయులకు తెలియక పోదు'' అన్నారు. పూర్వాపర సందర్భ సమన్వయంలో సంస్కృత పదాల పొందిక అయితేనే బింకం వుంటుందనీ, తెలుగు పదాలకి బింకం వుండదనీ అనే అభిప్రాయం వ్యక్తమవుతోందా? పొట్ల పల్లివారికి ఆ ఉద్దేశమే వుంటే ''ఎత్తుగీతిలో తెలుగు పదాలతో నెట్లు తళతళలాడినది సహృదయులకు తెలియక పోదు'' అని ఎందుకు వ్రాస్తారు? అయినా పద్యంమీద ఆయన స్వాభిప్రాయం ప్రకటించారు. అది తప్పుకాదుకదా! ''లోకో భిన్నరుచిః'' ఎవరి అభిప్రాయం వారిది. దానికి అనుశాసనం లేదు.

ప్రబంధకాలంనాటి రచయితలపైన, విమర్శకుల పైన అభాండం వేస్తున్నారన్నారు. ఈ లక్షణము వీరొక్కరి లోనే శ్రీ కృష్ణారావుగారు గమనించారా? ఇటీవల సాహిత్య చర్చా సందర్భంగా వచ్చిన వ్యాసాలలో చాలా భాగం ప్రబంధ కవులమీదా, ప్రబంధాలమీదా, వచ్చే విసుర్లు వీరికి కనబడ లేదేమో! పరిశోధనా వ్యాసంగంమీద వారి విమర్శ శ్రీ పొట్ల పల్లివారిపై అసంతృప్తిగా శ్రీ కృష్ణారావుగారు వ్రాశారు. వ్యక్తిగతమైన విషయం వారికి తెలుసుండవచ్చు. పాఠకుల కందరికీ తెలియదుగదా!

ఇంక ప్రాచీనమైన అభినయాది విశేషాలు గ్రహించ డానికి తగిన అవకాశాలు సన్నగిల్లి, రాను రాను ప్రాచీనమైన సంస్కృతి విస్మరింపబడుతోందే అనే ఆవేదనతో గత వైభవం కొంతయినా నిలబడడానికి తగిన అవకాశం ప్రస్తుతంలో లేదని పొట్లపల్లివారు అభినయాదులను గూర్చి అల్లా వ్రాసి వుండవచ్చు.

రామాయణాన్ని గూర్చి ముచ్చటిస్తూ తమకు కావలసిన రీతిలో కావ్యానికి విమర్శ వ్రాసే పద్ధతి ప్రాచీనులలోనే ఎక్కువ అని నిర్ణయించారు శ్రీ కృష్ణారావుగారు. ఆ రామాయణంపై ఆధునికంగా వచ్చిన విమర్శలు, ప్రాచీన విమర్శలతో పోలిస్తే అధికమే—ఇవన్నీ ఒకే రీతిలో వున్నాయా?

''స్థాయి'' అనే దానికి పాండిత్యం అని అనుకోవాల్సివుంది అని అన్నారు. ఆ అర్థం వస్తుందా? (Level) అనే సమానార్థకంగా ఈ పదం వాడుతుంటారనుకుంటాను. చదువరి, అభిరుచి, అభినివేశం, ఆధారంగా గ్రంథపఠనం చేస్తూ చదువులో తనకున్న పరిజ్ఞానాన్ని పెంచుకుంటాడు. ఆ పెంపుదల చదువరి ప్రతిభా విశేషాన్నిబట్టి తారతమ్యం కలిగివుంటుంది. ఆ తారతమ్యంవల్ల స్వారస్యాస్వాదనలో ఎచ్చు తగ్గులుండ వొచ్చు కదా!

సాహిత్యంలో స్థితిగతుల్ని గురించి భారతి సంపాదకులు వ్రాసిన వాక్యాలు మాననీయాలు. వాటిని శ్రీ కృష్ణారావుగారు చూడలేదేమో! ''సాహిత్య విద్యంటే కేవలం ప్రాచీన ప్రబంధాలు ఆస్వాదిస్తూ మత్తుగా నిద్రించడంకాదు'' అన్నారు శ్రీ కృష్ణారావుగారు. ఈ వాక్యం వివరణ కూడా వారే యిస్తే బాగుండేది. శ్రీ పొట్లపల్లివారిలో ఏవి దోషాలుగా ఏకరువు పెట్టారో అవే శ్రీ కృష్ణారావుగారిలోనూ ఉన్నాయి. అంచేత ఒక విషయాన్ని గూర్చి మనం ఏది వ్రాసినా సంయమనంతో రెండు వైపులా ఆలోచించి వ్రాయవలసి వుంటుంది. శ్రీకృష్ణ రావుగారు శ్రమ పడ నక్కర లేకుండా భారతి సంపాదకులు నవంబరు 66 భారతిలో ''ఒక మాట'' అని వ్రాసిన వాటిలోని కొన్ని వాక్యాలు ఉట్టంకించి నా వ్యాసం ముగిస్తాను.

''మన సాహిత్య స్థితి నిద్ర పోతున్నట్లు వుంది. మన మేధావులు పాశ్చాత్య రచయితలను చదివినట్లు మన పూర్వ రచనలను చదవడం లేదు. ఇది ఏదో అధ్యాస దేశంలో పెరిగి పోతున్నది. ఇది విజిజ్ఞాస కాదు, విజిజ్ఞాసయొక్క ఆభాస. ఆత్మ ధర్మంయొక్క అవ్యవస్థ. నిజం ఆలోచిస్తే మన రచయితలకు పాశ్చాత్య రచయితలమీద ''మోజు'' అధికం కావడం దేనికి? మన కన్నా వారు ఏదో ఎక్కువ చెప్ప కల్గుతున్నారనే కదా! అందువల్ల ఈ మోజును, ఈ అభిమానాన్ని తప్పు అనడం లేదు. ఆ మోజు, ఆ అభిమానం ఇప్పటి మన రచయితలలో నిష్ప్రయోజనం అవుతున్నవి. ఎందుచేతనంటే పాశ్చాత్య రచయితలకు వున్న శాస్త్ర పరిజ్ఞానంగాని, వ్యుత్పన్నతగాని, ఆ పునాదులతో జాగరితం అవుతున్న ప్రతిభగాని ఇచ్చట ఉద్భవం చెందడం లేదు.''

శ్రీ ఎస్. టి. పి. వి. రామానుజాచార్యులు.

రూపసామ్యం

'ధేనువు గారు వచ్చారు'

'బ్రహ్మాండమైన ప్రజా వూరేగింపు'

'కార్మికుల బైరాయింపు సమ్మె'

'ఏక చెక్కవుంటేగాని బాగుండదు.'

'నాన్న వుంధి'

ఇటువంటి ప్రయోగాలు లాక్షణికుల దృష్టిలో 'గ్రామ్యాలు' లేదా 'వ్యాకరణ దుష్టాలు' ఇటీవల ఆధుని విజ్ఞాన యుగంలో రాకెట్లా దూసుకుపోతున్న 'భాషాశాస్త్రం'

పై ప్రయోగాల్ని తేలిగ్గా కొట్టిపారెయ్యరు. భాషలోని ప్రతి పదానికీ వున్నట్టే, ప్రతి ప్రయోగానికీ వెనుక చరిత్ర వుంటుందని భాషా శాస్త్రం చెప్తుంది. పై ప్రయోగాలే కాకుండా వినోదం కోసం మాట్లాడుకునే ఈ క్రింది ప్రయోగాల్ని కూడా గమనించండి.

'నేనుకూడా సినిమాకి వెళ్ళింగ్' (వెళ్తున్నా)

'నేనిప్పుడే ఈటెడు' (తిన్నా)

'మానాన్నగారు కాలుస్తున్నారు' (పిలుస్తున్నారు)

మనిషి స్వతహాగా అనుకరించే స్వభావం కలవాడు. అందుచేత ఏదైనా ఒక నూతన విధానాన్ని ప్రవేశపెడుతున్నప్పుడు అంతకు పూర్వం వున్న విధానాన్ని అనుకరిస్తూ కొద్ది గామార్పు చేస్తాడు. ఇది భాషా వ్యవహారంలో ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది.

ప్రచుర వ్యవహారంలో వున్న కొన్ని రూపాలసాయంతో వాటిని అనుకరిస్తూ కొత్త రూపాల్ని నియమ ప్రకారంగానే కల్పించటాన్ని భాషాశాస్త్రంలో 'రూప సామ్యం' (Analogy) అంటారు. ఆంధ్ర భాషా వికాసకర్త ప్రొఫెసర్ గంటి జోగి సోమయాజిగారు రూప సామ్యాన్నిలా నిర్వచించారు - "ఒక సంధి కార్యమును గాని, శబ్ద రూపమును గాని, ప్రత్యయమును గాని చూచి యింకొకచోట అట్లే కల్పించుట'

పైన పేర్కొన్న ప్రయోగాలు ఈ రూప సామ్యం కిందికి వస్తాయి. ఆంగ్లంలో కూడా చిన్న పిల్లలు mans, sheeps అని వాడుతూండటం, clothes అనే పదానికి ఏక వచనంగా 'క్లో' అనీ వాడటం మామూలే అని హాకెట్ అనే భాషా శాస్త్రజ్ఞుడు అంటాడు. 'look at' కి జవాబుగా 'I am looking' అనీ, 'it's too hot' కి బదులుగా 'it's three hot' అని కూడా అనటమూ రూపసామ్యానికి ఉదాహరణలే.

ఈ రూప సామ్యం వెనుకగల చరిత్రని పరిశీలిద్దాం. తెలుగు మాతృభాష కాని ఒకాయన సంస్కృతపాఠంచెప్తూ "ధేనువుగారు వచ్చారు' అన్నారు. ఇది తెలుగు భాషకి అసహజమైన వాక్య నిర్మాణం. అయితే ఇది ఎందుకు ప్రయోగించారు?

తెలుగుభాషలో 'గారు' అనేది గౌరవాచకం అని వ్యవహారాన్ని బట్టి తెల్సుకున్నారు. ధేనువు సాక్షాత్ దైవ స్వరూపమని భావించి గౌరవంగా వాడాలనుకున్నారు. వ్యవహారంలో గౌరవ సూచకంగా వాడబడే 'గారు' కాస్తా ధేనువుకి చేర్చారు. ఇది 'రూప సామ్యంవల్ల' ఏర్పడింది. దీన్నిట్లా చూపించొచ్చు:

రాజు గారు

సుబ్బారావు గారు

శర్మ గారు

ధేనువు ×

ఈ స్థానంలో అప్రయత్నంగా అంతకు ముందున్న రూపాల సామ్యంతో 'గారు' చోటు చేసుకొని 'ధేనువు గారు' అవుతుంది. ఇలాగే 'ప్రేమ చేశారు' అనే ప్రయోగాన్నిలా చూపించొచ్చు.

ఆపని చేశారు.

ఫలహారం చేశారు.

తయారు చేశారు

ప్రేమ ×

వ్యవహారంలోని ప్రయోగాల్ని ఆసరాగా తీసుకొని, వాటిని అనుకరిస్తూ 'ప్రేమ చేశారు.' అని అనటం సంభవం.

ఈ ప్రయోగాల వల్ల 'వ్యాకరణాన్ని మానవుడు స్వయంగా నిర్మించుకుంటాడు' అన్న ఛామ్‌స్కీ (Chomsky) సిద్ధాంతం నిజమని తేలుతుంది. స్వయంగా వ్యాకరణం నిర్మించుకోవటానికి చేసే ప్రయత్నాల వల్లనే 'నాన్న వుంది' 'చెంబులో నీళ్ళుంది' మొదలైన ప్రయోగాలు ఏర్పడతాయి.

'చుట్టూరా' అనే ప్రయోగం ఆధారంతో ఆరేళ్ళ అమ్మాయి 'ఎండూరా' అని ప్రయోగించింది. ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యం, ఏకాహం, ఏకము మొదలైన ప్రయోగాల వల్ల ఏక దేవుడు, ఏక ఏడుపు, ఏక మొత్తం అనే శబ్దాలూ, గాలింపు, తాళింపు, వేయింపు శబ్దాలవల్ల, తయారింపు, (శాలోఫెన్ అమృతాంజనం లిమిటెడ్ వారి తయారింపు) అనే శబ్దమూ ఏర్పడ్డాయి. ఇలాగే ప్రజా వూరేగింపు ప్రజా వెల్లువ మొదలైనవి.

బాల వ్యాకరణం క్రియా పరిచ్ఛేదంలోని 'సంస్కృతంబున కంగలాదు కించుక్కగు' అనే సూత్రం వల్ల 'ఇంచుక్' కేవలం సంస్కృత ధాతువులకే రావాలి. అంగలించు, పలవరించు, ఆవులించు, భుజించు, మొదలయినవన్నీ అలా ఏర్పడినవే. వీటి సామ్యం వల్ల అన్య దేశాల్లో కూడా 'ఇంచుక్' చోటు చేసుకుంది: ఉడాయించు, ఖైరాయించు, దరఖాస్తించు, పెరిషించు మొదలైనవి ఉదాహరణలు.

ఉర్దూ భాషలోని ఖాతాదార్, జమీన్‌దార్, ఈమాన్‌దార్ మొదలైన పదాల సామ్యం వల్ల 'దార్'ని తెలుగు పదాలకి చేర్చి ఉత్పత్తి దారులు, పంపకం దారులు, వృత్తిదారులు, అని ప్రయోగించడం మనకి తెలుసు.

సంస్కృతంలోని అకారాంత శబ్దాలైన 'రామేణ, రామాయ', అనే రూపాలు సర్వనామాల యొక్క 'తేన, తస్మై' రూపాల సామ్యం వల్ల కలిగాయి. ప్రావీణ్యము, రామణీయకము అనేవి భావార్థకాలన్న సంగతి మరచిపోయి, తక్కిన పదాల సామ్యంవల్ల వీటిపై కూడా ప్రత్యయాలు చేర్చి ప్రావీణ్యత, రామణీయ

కత్వము అనే రూపాల్ని, సృష్టించారు. ఈ సామ్యము వల్లనే కృత్ప్రత్యయములను తద్ధితములుగా వాడటం జరుగుతోంది.

'ద్వాదశ' - ద్వివచనం 'కాబట్టి 'ద్వా'లోని ఆ 'సహేతుకం'. దేవి సామ్యం వల్ల 'ఏకదశ' అని ఉండవల్సిన పదం' ఏకాదశ అయింది బృహస్పతి, జాన్పతి మొదలైన పదాలవల్ల రథస్పతి, బుతస్పతి ఏర్పడ్డాయి.

ఆ, యై, అస్, ఆమ్, ప్రత్యయాలు చేరి దేవ్య, దేవ్యై దేవ్యాః, దేవ్యామ్ అనేవి ఏర్పడతాయి ఇలాగే ప్రియా, ప్రియై, ప్రియాః, ప్రియామ్ అని ఉండాల్సిన రూపాలు ప్రియాయ, ప్రియాయై, ప్రియాయాః. ప్రియాయామ్ అని ఏర్పడ్డాయ్.

ఈ రూప సామ్యానికి 'బాడీ' మంచి ఉదాహరణ ఆంగ్లంలోని 'Bodice' పదాన్ని ఒహువచనంగా భావించి (బాడీస్ మంచి) బాడీ చేశాం. దానికిప్పుడు తెలుగున బహువచన ప్రత్యయమైన లు చేర్చి 'బాడీలు' చేశాం. ఆంగ్లంలో మరో ఉదాహరణ

'Daddy, please pass the cheese'—
a woman said
'Mummy, I want a chee too'
small daughter said.

ఆంగ్లంలోని 'Could' పదం 'Should' 'Would' పదాల సామ్యం వల్ల ఏర్పడిందేనంటారు.

జై ఆంధ్ర ఉద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న రోజుల్లో ఆంధ్రప్రభ దిన పత్రికలో పతాక శీర్షికలో ఇలా పడింది

'జై ఆంధ్ర— జై జై ఆంధ్ర'
విజయవాడలో శతసహస్రాధిక కంఠానాదం

'కంఠ, అన్నది' పుంలింగం కాబట్టి ఆ కారాంతం కాకుండా 'కంఠనాదం' అని ఉండాలి. అయితే శంఖారావం, ఘంటానాదం మొదలైనపదాల సామ్యం వల్ల 'కంఠానాదం' ఏర్పడింది

భగవదిచ్ఛకు బదులుగా భగవదేచ్ఛ అనీ, తపశ్శక్తికి తపోశక్తి అనీ, 'గౌరవ్య' కి, గౌరవనీయ 'ప్రాముఖ్యము' బదులుగా ప్రాముఖ్యత, ఐక్యము బదులుగా 'ఐక్యత' —ఈ ప్రయోగాలన్నీ రూప సామ్యం వల్లనే ఏర్పడ్డాయి.

దాదాపు ప్రపంచంలోని అన్ని భాషలూ ఈ రూప సామ్యాన్ని ఆశ్రయిస్తాయి. భావాలు స్పష్టంగా, సూటిగా, హృదయానికి హత్తుకునేలా చెప్పడానికి సామ్యం తోహదం చేస్తుంది. భాషా వ్యవహారం సుగమం అవుతుంది భాష పుట్టినప్పటినుంచే ఈ ప్రక్రియ అమలులో వుందా, లేక భాష పుట్టిన కొంతకాలానికి ప్రారంభమైందా అన్నది సమస్యగానే వుండిపోయింది భాషా వ్యవహారం సాఫీగా సాగడానికే రూపసామ్యం ఉపకరిస్తుంది

శ్రీ ద్వా. నా శాస్త్రి.

నిరంకుశోపాఖ్యాన ఉపోద్ఘాతము నాది కాదు

1974 డిశంబరు నెల 'భారతి' కలగూర గంపలో శ్రీ ఆర్. అనంతపద్మనాభరావు గారు 'రాష్ట్రోఢ వంశ మహా కావ్యము రుద్రకవి రచనయా?' అనునొక వ్యాసమును ప్రకటించి యున్నారు అందు ఈ విధముగా వ్రాసినారు—

'సుధాతరంగిణీ' వ్యాఖ్యానముపేర శ్రీ స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు నిరంకుశోపాఖ్యానమునకు విపులమైన టీకా తాత్పర్య సహిత గ్రంథమును వెలయించిరి. ఆ గ్రంథమునకు ఉపోద్ఘాతము శ్రీ కొండూరి వీరరాఘవాచార్యులవారు రచించిరి. ఆ ఉపోద్ఘాతమున రుద్రకవి రచనముగా రాష్ట్రోఢ వంశ మహా కావ్యమును సంస్కృత కావ్యము చేర్పబడినది' అని వ్రాసియున్నారు

నేను శ్రీ స్వర్ణవారి సుధా తరంగిణీ వ్యాఖ్యాన గ్రంథమునకు ఉపోద్ఘాతము వ్రాయలేదు. నేను వ్రాసినది నిరంకుశోపాఖ్యానముపై 'కావ్యమీమాంస' అనుపేరితోడి సమీక్షయు, నాలుగు పుటలు గల 'కథా సంగ్రహము' మాత్రమే. ఉపోద్ఘాతమును వ్యాఖ్యాతలే స్వయముగా వ్రాసికొన్నారు. ఈ విషయమును సరిగా చూడక గాబోలు శ్రీ పద్మనాభరావు గారు ఉపోద్ఘాత కర్తృత్వము నాదని తలంచి యున్నారు. ఈ స్వర్ణ వారే తమ ఉపోద్ఘాతములో 'ఈ కవికృత గ్రంథములు' అను ఉప శీర్షిక క్రింద సుగ్రీవ విజయ, స్మర దీక్షి కాదులతోబాటు రాష్ట్రోఢ వంశ మహా కావ్యము రుద్రకవికృతమే వని తమకు తోచిన ఉపపత్తులతో నిరూపించినారు. కావున నిరంకుశోపాఖ్యానమునకు ఉపోద్ఘాత కర్తను నేను కానని భారతి పాఠకులు గమనింప కోరుచున్నాము.

—శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు.

గ్రంథవిమర్శలు

జైవధర్మము

(రచయిత : శ్రీ విష్ణుపాద శ్రీల సచ్చిదానంద భక్తి వినోదఠాకురులు. అనువాదకులు : శ్రీ జన్నాభట్ల వాసుదేవ శాస్త్రి. క్రౌను 1/8 పుటలు 856, వెల : 12 రూ. ప్రాప్తిస్థలములు : శ్రీరామానందగౌడీయమఠము, కొవ్వూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా; శ్రీ గౌడీయమఠము — గుంటూరు –1. శ్రీ గౌడీయమఠము — మద్రాసు -14.)

శ్రీ చైతన్య మహాప్రభువులవారు వంగదేశములో అనుష్ఠించి ప్రచారము చేసిన మధురభక్తిని ప్రవచించునట్టిది ఈ గ్రంథరాజము. మూలము వంగభాషలో నున్నది. అది ఇంతవరకు ఏడుసార్లు ముద్రణ పొందినదన్నచో దాని ప్రాభవము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. జీవధర్మము రెండు విధములు — నైమిత్తికము, నిత్యము. జీవుని కృష్ణభక్తియే నిత్యధర్మమని ఇందలి ప్రధాన సిద్ధాంతము. న్యాయశాస్త్రములో నిధియైన చైతన్యులు భక్తిప్రధానమైన మతమును ప్రచారము చేయుట ఆశ్చర్యకరముగ తోచును. ఆ మతమును విస్తరించిన వారిలో శ్రీ రూపగోస్వాములవారును ప్రసిద్ధ న్యాయశాస్త్రవేత్తలు. అట్లే ఈ మూలగ్రంథకర్తయు గొప్ప న్యాయశాస్త్రవేత్త.

ఈ గ్రంథములో మూడు భాగములున్నవి. అందులో మూడవ భాగములో 'రసోవైసః' అను వేదవాక్కు శ్రీకృష్ణభక్తికే సర్వవిధముల అన్వయించునని నిరూపింపబడినది. శ్రీ రూపగోస్వామివారి భక్తిరసామృతసింధువు, ఉజ్జ్వలనీలమణి వంటి చైతన్యమత గ్రంథములన్నిటిని పఠించి, అందలి సిద్ధాంతములను సంభాషణ రూపములో సరళమైన వంగ భాషలో ఈ గ్రంథము వ్రాయబడినది. దీనిని శ్రీ వాసుదేవ శాస్త్రిగారు సరళమైన ఆంధ్రభాషలో అనువదించినారు. శ్రీచైతన్య మహాప్రభువులు ప్రపంచించిన మధురభక్తి స్వరూపమును తెలిసికొనగోరువారు ఈ గ్రంథమును ముఖ్యముగా పఠింపదగును. శ్రీ శాస్త్రిగారును శ్రీ గౌడీయమఠమువారును ఈ గ్రంథమును ప్రచురించి ఆంధ్రదేశములో విస్తార ప్రచారము లేకున్న చైతన్య మతమును సాధికారముగా తెలిసికొనుటకు అవకాశము కల్పించినందుకు వారిని అభినందించుచున్నాము. దీనిని పఠించుటవే మధురభక్తిని గూర్చిన విశేషాంశములెన్నో బోధపడగలవు. సాహిత్యవేత్తలు గూడ ఇది సర్వవిధముల పఠింపదగినది. జైవధర్మ స్వరూపము ఎట్టిదో దీని పఠనము వలన యధార్థముగా గ్రహింపవచ్చును.

మహాన్యాసపూర్వక సశాస్త్రీయ రుద్రాభిషేక విధి

(సంగ్రథనకర్త శ్రీ కూచి వీరభద్ర శర్మ. క్రౌన్ 1/8 పుటలు : 8+16+40+240+128=432. వెల : 16 రూపాయలు. ప్రకాశకులు : సనాతన ధర్మ ప్రకాశక గ్రంథమాలా, శ్రీ కూచి వీరభద్రశర్మ, అమలాపురం, తూర్పు గోదావరి జిల్లా)

శాంతిపౌష్టిక కర్మలలో స్మార్తులు సర్వసాధారణముగా మహాన్యాసపూర్వక రుద్రాభిషేకము చేసి అభీష్టసిద్ధి పొందుచున్నారు. ఆంధ్ర దేశమంతటను ఒకే విధముగా జరుగుచున్నది. అది శాస్త్రీయము కాదనుటకు వీలులేదు. అయినను ఆ విధానమునకు కొన్ని విశేషములు చేర్చి ఈ గ్రంథము సంకలనము చేయ బడినది. న్యాస పూజాది విశేషములలో గమనింప వలసిన మెలకువలు విస్తరింప బడినవి. పాశుపత ప్రకరణము ఏబది పుటల ప్రకరణములో ఎన్నో విశేషక్రియలు చెప్పబడినవి. ఎక్కడికక్కడ విధులకు శాస్త్రీయ ప్రమాణము లీయబడినవి. అందువలన ఇది శాస్త్రీయ రుద్రాభిషేక విధి అనుటకు సర్వ విధముల తగియున్నది. ఇది ఎన్నో అమూల్య విషయములను ప్రపంచించుచున్నది. దీనిని బ్రహ్మశ్రీ లంకా వెంకటరమణశాస్త్రి సోమయాజులు గారు ఆమోదించుచు పదహారు

పుటల భూమిక వ్రాసినారు. వారు ఋగ్యజు రథర్వణవేదము లను సభాష్యముగా అధ్యయనము చేసినవారు. సోమయాజులు. శ్రౌతవేత్తలు. వారి ఆమోదము పొందిన ఈ గ్రంథమునకు వేరుగా ప్రశస్తి వ్రాయనక్కఱ లేదు. శ్రీ సోమయాజులు గారు మోమోటములేని విమర్శకులని భూమికయే చెప్పు చున్నది. వారు ఈ గ్రంథములో చిన్న లోపములను కూడ నిరూపించినారు. సవ్యం అను శబ్దమునకు వామ దక్షిణము లని అర్థము ఉండుటచే జలకలశమును కడి ప్రక్కన ఉంచ వలసినదని గ్రంథకర్త వ్రాయగ శ్రీ సోమయాజులు గారు అది ఎడమ ప్రక్కనే ఉండవలెనని నిష్కర్ష చేసినారు. అట్లే అష్టాంగ ప్రణామము చేయుటలో ఒక్కొక్క అంగమును ఒక్కొక్క మంత్రముచే వేర్వేరుగా చేయవలయునను చు దీనికి ప్రమాణము గవేషణీయమని గ్రంథకర్తగారు వ్రాయగా దానికి శ్రీ సోమయాజులు గారు ప్రమాణములు చక్కగా ఇచ్చినారు. మఱియు ఈ అష్టాంగ నమస్కారములు చేయుటలో దేవుని అంగములను తన యంగములను కూడా స్పృశింప వలెనని, గ్రంథకర్తగారు వ్రాయగా స్వాంగానిచ అని సూత్రములో లేనందున దేవుని అంగములను కాక తన యంగములనే స్పృశింప వలెనని శ్రీ సోమయాజులు గారు నిష్కర్ష చేసినారు. ఇట్లే మరి కొన్ని సూక్ష్మ విశేషములను గూడా భూమికలో ప్రస్తా వించినారు. ఇట్లు మోమోటము లేకుండ భూమికలు వ్రాయు వారు ఈ కాలములో చాలా అరుదుగా ఉన్నారు. అందులో ధర్మ విషయమున మోమోటము పనికి రాదు. అట్టి నిష్ఠతో శ్రీ సోమయాజులు గారు చిన్న లోపములను ఎత్తి చూపినను గ్రంథము ఎన్నో విశేషములను తెలుపు చున్నదని ఇంత కృషి చేసి ఈ గ్రంథమును ఈ రీతిగా సంకలనము చేసి ప్రజల కందించిన శాస్త్రిగారిని ఆశీర్వదించినారు. ఈ గ్రంథము రుద్రాభిషేకము చేయువారును చేయించుకొనువారును ముఖ్య ముగా పఠింప వలసి యున్నది. కొన్ని దోషములు సాధారణ ముగా తెలిసినవేయైనను వానిని పరిహరించుట లేదు. అట్టివి అర్ధ వస్త్రధారణము, గర్భాలయములో ప్రదక్షిణముచేయుట, కొన్ని మాత్రమే. ఏ క్రియ చెప్పు చున్నను దానిని చక్కగా చేయవలసిన విధానము, ఎక్కడికక్కడ స్పష్టముగా ప్రమాణ వాక్యములతో చెప్పుచుపోవుటచేత గ్రంథము చాలా ప్రయో జన కరముగా ఉన్నది. ఈ మహా గ్రంథమును పఠించి రుద్రా ర్చనా పరులు ఇహపర భాగ్య నిశ్శ్రేయసములు పొందుదురు గాక. ఈ గ్రంథమును అనేక స్థలములలో గల గ్రంథములను సంవాదించి గ్రంథము చేసిన శ్రీ శర్మగారిని హృదయ పూర్వ కముగా అభినందించు చున్నాము.

—శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

సంపత్కుమారసంభవః

(రచయిత : ఉభయవేదాంత విద్వాన్ శ్రీ శిరశినహళ్ కృష్ణమాచార్య శతావధానీ, కోరుట్ల, కరీంనగర్ జిల్లా, ఆంధ్ర ప్రదేశ్. క్రౌను 63 పుటలు. వెల 2 రూ.)

కర్ణాటకంలోని యదుగిరిపై వేంచేసియున్న సంప త్కుమారుడనే దేవుని గురించిన వృత్తాంతం ఈ సంస్కృత కావ్యంలో వివరించబడింది. నాల్గు సర్గల ఈ కావ్యంలోని తొలిసర్గలో రామపూజితుడైన విష్ణువు రామప్రియుడనిన్నీ, అతని విగ్రహాన్ని రామపుత్రుడైన కుశుడు తన కుమార్తె వివాహ సమయంలో ఆమె కోరిక ప్రకారం అరణం ఇచ్చాడనీ, ఆమె ఆ విగ్రహాన్ని తనతో మధురకు తీసికొని వెళ్లినదనీ చెప్పబడింది. రెండవ సర్గలో విరోచనుడనే రాక్షసుడు విష్ణు దేవుని కిరీటాన్ని అపహరించగా, గరుడుడు దానిని తెచ్చి శ్రీకృష్ణుని తలపై ఉంచగా, అతడు రామప్రియ విగ్రహం తలపై దానిని ఉంచినట్లు, తీర్థయాత్ర నుండి తిరిగివచ్చిన బలరాముడు రామప్రియ విగ్రహంతో సమానమైన నారాయణ విగ్రహం యదుగిరిపై ఉన్నదని శ్రీకృష్ణునితో చెప్పి, చూపి ఒప్పించినట్లు, రామప్రియ విగ్రహాన్ని యదుగిరిపై ఉంచి నట్లు తెలుపబడినది.

మూడవ సర్గలో తురుష్కులు యదుగిరి దేవాలయాన్ని ధ్వంసంచేసి, విగ్రహాలను ఢిల్లీకి తీసికొనిపోవడం, నవాబు కుమార్తె బీబీ రామప్రియవిగ్రహాన్ని చూచి పరవశయై, ఆ దేవుని పైనే వలపుగొని, దానిని తన దగ్గర ఉంచుకోవడం, భగవద్రామానుజులు యదుగిరికి వచ్చి దేవాలయాన్ని పున రుద్ధరించడం, నారాయణ విగ్రహప్రతిష్ఠ వివరింపబడినవి. నాల్గవ సర్గలో రామప్రియ విగ్రహం కోసం రామానుజుల ఢిల్లీ దండయాత్ర, నవాబుతో సమావేశం, విగ్రహ సమూ హంలో రామప్రియవిగ్రహం కానరాకపోవడం, విగ్రహాన్ని పిలువవలెనని నవాబు చెప్పడం, రామానుజులు పిలువగానే, ఆ విగ్రహం బీబీ వద్ద నుంచి వచ్చి, తండ్రి తొడపై పుత్రుడు కూర్చున్నట్లు కూర్చోడం, సంపత్కుమార నామకరణం, విగ్రహాన్ని విడువలేక బీబీ యదుగిరి ప్రయాణం, యదు గిరికి వచ్చేసరికి యౌవనంలోనున్న బీబీ మాయంకావడం, యదుగిరిపై ఆమె ప్రతికృతి ప్రతిష్ఠ వర్ణించబడినవి.

రచయితకు కాళిదాసు మహాకవి యెడలను, అతని కావ్యముల యెడలను అపారమైన గౌరవం ఉన్నట్లు తెలుస్తు న్నది. మహాకవి రఘువంశం వలెనే గురువంశాన్నీ, మేఘ సందేశం వలెనే మరుత్సందేశాన్నీ, కుమారసంభవం వలెనే ఈ సంపత్కుమార సంభవాన్ని రచించినట్లున్నది. రామాన్న

ఆప్త శిష్య వర్గం రచయిత యొక్క ఇతర గ్రంథాలతో పాటు దీనిని కూడా ప్రకటించి ఆంధ్ర వాఙ్మయానికి మహోపకారం చేశారు.

భాగద్వయాత్మకమైన భాగవత దశమ స్కంధాన్ని చదివే ఓపిక లేనివారు దీనిని పఠిస్తే, అందలి విషయాలతోపాటు మరికొన్ని విషయాలను గ్రహించడానికి అవకాశం లభిస్తుంది.

—శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య.

తెలుగులో పద్య గేయ నాటికలు

(రచన: శ్రీమతి మంగళగిరి ప్రమీలాదేవి. క్రౌన్ 280 పేజీలు. వెల రు. 10— ప్రాప్తిస్థానములు :— సాహితీసమితి, రేపల్లె., మంగళగిరి ప్రమీలాదేవి, రైలుపేట, రేపల్లె.)

ప్రమీలా దేవిగారు సంగీతం తెలిసినవారు అయినందున ఆమెకు తగిన విషయం పరిశోధించి వ్రాయుట బాగున్నది. 'వినయాంజలి'లో ఏదో చెప్పబోయి ఇంకేదో చెప్పినారు.' 'ఈ పద్య గేయ నాటికా ప్రక్రియ పాశ్చాత్య సాహిత్య పరిచయ ప్రభావమున ఆంధ్ర వాఙ్మయమున అభినవ వాఙ్మయ ప్రక్రియ' అంటూనే, 'అట్లని తెలుగులో సంగీతానికి ప్రాముఖ్య మిచ్చు దృశ్య ప్రక్రియలు లేవని అన్వయించ కోరాదు. స్వవచన వ్యాఘాతం చేసుకొన్నారు. ఇంకా 'ఆంధ్రుల కళా విశిష్టతకు ప్రతీకమైన యక్షగానము సంగీత సాహిత్య నాట్యముల సంమిశ్రమమే' అని వ్రాస్తారు. తలలో స్థిరమైన అభిప్రాయం ఉన్నట్లు లేదు.' "త్యాగరాజ నౌకాచరిత్రాదులు సంగీత నాటకాలుగా ప్రఖ్యాతి గాంచినవి" అని ఒప్పుకొంటూనే యందు వారి ప్రస్తావన చేయరు— వారి నాటకాలు చేర్పరు. ఇది యీ వినయాంజలి వ్రాసేటప్పుడు తట్టిన రెండవ తలంపుగా ఉన్నది. గేయ నాటికలు పాడి ప్రదర్శించను పనికి రావని యీమె అభిప్రాయమైతే, 'నాటికలు' అన్న పేరు నేతి బీరకాయ అవుతుంది— ఏదో గందరగోళం.

ఇంతకూ యీమె, తమకు అభిమానం, గురుభావం ఉన్న ఒకరిద్దరు పెద్దలను గూర్చి, వారి రచనలను గూర్చే, ప్రకటించను పూనుకొనినట్లు, పుస్తకం తెరువగానే ఆ యిద్దరి నాటికల సంఖ్యను బట్టి తెలుస్తున్నది. ఆ పెద్దలు మహా మహులే! కాదనే వారే లేరు. కాని, వారు వ్రాసిన కథక కవిత్వమంతా గేయ నాటిక లనడం అతిభక్తి లేక, వేలాము వెర్రి. ఇద్దరు ముగ్గురినే ప్రస్తావిస్తే బాగుండదేమోనని, కన్నీళ్లు తుడవను మరి కొందరిని చేర్చి, వారివి ఒకటిరెంటినే చవి జూపినారు. ఈమె కొలమానంతోనే చూస్తే యీ పేర్కొన్న వారివి— ఇంకా చాలా, గేయ నాటిక లనిపించుకొనేవి ఉన్నవి. వాటిలో చాలా మంచివి గూడా ఉన్నవి. గురు పూజా సుమాళికే కాలం కాగితం సరిపోయినట్లున్నది.

ఇది అకాడమీ బహుమతి పొందినదని ముఖ ప్ర ప్రకటనము. ఆ అకాడమీ విషయమై యిప్పుడు రేగి ఉన్న వివాదాగ్నికి యిది కట్టెలు ఎగదోసినట్లుంటుందేమో!

బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావుగారి 'ఆమోదం' ముదమును గూరుస్తున్నది.

రామప్ప

(ఖండ కావ్యము. శ్రీ శోభిరాల సత్యనారాయణ. డెమ్మి. 64 పొరటల . వెల: రు. 5. ప్రతులకు: కె. ఆనందవర్ధన, సబ్ ఎడిటర్. ఆంధ్రప్రభ, విజయవాడ; ఇప్పిలి చిట్టిబాబు సన్స బుక్ సెల్లర్సు, శ్రీకాకుళము.)

బహుముఖ పాండిత్యము లోకానుభవం కలిగిన యీకవి సాంప్రదాయ ఫక్కీలో వ్రాసిన యీ కావ్య వస్తువు కవితాకృతి కొత్త పాత పోకడలవారికి ప్రీతికరంగా ఉన్నది. నిర్జల మరుభూమిలో ఒక శాద్వలావృతహ్రదంవలె యీనాటి భిన్న కవితా రీతులలో కొన్ని కోవలవారికి యిది ఒక చలివేంద్రవంటిది. చరిత్ర జనశ్రుతి కలిసిన యీ కథ మనుచరిత్ర కారకుని ప్రకారం జాతిరత్నమగుచున్నది.

స్వర్గలోక దేవ హర్మ్యం ఒకటి రెక్కలు గట్టుకొని ఎగిరివచ్చి, వరంగలు ప్రాంతారణ్యాలకు దిగివచ్చి వాడుకొన్నట్లున్న రామప్పదేవాలయాన్ని పెనవేసుకొనివున్న ఒక దివ్య ప్రణయ గాథ పాలించిన కరుణారస పూరము యీ కావ్యము. వరంగల్లుకు నలభై మైళ్లలో, ములుగు తాలూకా, పాలంపేటలో రామప్పచెరువు ప్రక్కన ఆంధ్రచక్రవర్తి గణపతి దేవుడు, రామప్ప లనే నామాంతరం గలిగిన గజరాజు లనే ఒక మహా శిల్పిచేత కళాలక్ష్మికి పేరోలగమైన ఒక శివాలయాన్ని నిర్మింపజేస్తుంది నాడు— చక్రవర్తి కూతురు— రుద్రమదేవి అజ్ఞాతంగా ఆలయం వచ్చిపోతూ, జీవకళలుట్టి పడేటట్లు ముఖ మంటప నందిని మలుస్తుండిన శిల్పిని చూచి ఆయన కళాకాంతి ఆయన దేహానికి మెరుపు గూర్చ ఆకర్షిత అయినది. అతడు గూడ ఆమె అలౌకిక లావణ్య రేఖలకు ముగ్ధుడై, హృదయ ఫలకంమీద అచ్చుబడిపోయిన ఆమె రూప సౌందర్యాదులచే ధ్యానిస్తుండగా తనకు తెలియకుండానే, అతని చేతి ఉలి ఆ సుందరి ప్రతిమలనే ఆలయమంతటా చెక్కినది.

ఇంతలో గణపతి దేవుడు పరమపదించినాడు. రుద్రమ ఆంధ్రసామ్రాజ్య సింహపీఠ మెక్కబోతున్నది. అప్పుడు అంతా తెలిసికొనిన ఆ శిల్పి ఆమె యిక తనకు అందరాని పండని, కావ్య ఫలప్రాప్తికి నోచుకోని ఆ ప్రేమికుడు మగచి, కోవెల గాలి గోపురంమీదనుంచి దూకి ఆత్మహత్య చేసికొంటాడు. రాణి తనపై ఆ శిల్పికి గల ప్రేమోన్మాద తీవ్రతను అర్థం చేసికొని వ్యథాకులచిత్తయై గద్దెమీద కృశిస్తుండినది. దీనికి—

"ప్రణయాభావ
శబలితాహ్లాద చిత్తయై చనెడువేళ
ద్రోవ పొడవున రుద్రమదేవి యెడద
గుప్తరగ సౌరభ్యమెల్ గుప్పుమనియె"

అని కవి వ్యాఖ్యానం. ఈ గ్రంథకర్త కొంత చనవు దీసికొని గజరాజా సంగ పరిత్యాగం చేసిన ప్రేమతపస్విగా "సదసద్వివేక శూన్యుడుగా' చిత్రించినాడు.

ఇట్టి స్వాతంత్ర్యం కవులకు అవసరమే. మూల ఉత్తర రామాయణంలో లేని (తిక్కనలో గూడ) లవ కుశులు యజ్ఞాశ్వాన్ని పట్టడం, భవభూతి సృష్టించి కథకు నాటకీయతను కల్పించినాడు గదా. సొంపుకు గూర్చే మార్పులు ఔచిత్యాలే.

ఈ కథాకాలం 1255–1260 సరికట్లది. ఇదే తిక్కన మనుమసిద్ధుల ఏలుబడి కాలం కూడా. ఈ దేవాలయాన్ని 1162 లో రుద్రసేనాని అనే ఒక రెడ్డి సామంతుడు కట్టించినాడని కొందరు చరిత్ర పండితులు అంటారు. మన చరిత్రలు పుక్కిటి పురాణాల ఒడిలోనే గదా విశ్రమిస్తున్నవి!

ప్రపంచ వాఙ్మయంలో, కావ్య ఫలప్రాప్తికి నోచుకోని అభాగ్య ప్రేమికుల కథలు కరుణరసాన్ని, ఏటిచలమవలె పూరించేవి చాలా ఉన్నవి. ఇది పారశీక షిరీన్ ఫర్హాద్ విషాద ప్రణయ గాథకు సరిపోతున్నది. పారశీక సాహిత్యంలో, ఫలించిన ప్రేమానుభావంకంటె అతృప్త వాంఛామయ మధుర స్మృతులే రసవత్తరాలని భావన. మనవారి మధుర ప్రేమ వంటిది. షిరీన్ ఒక రాజకుమార్తె. ఫర్హాద్ ప్రతిమా శిల్పి. ఇద్దరూ ప్రేమ తగులంలోబడినారు. రాజు కాదనక ఒక కాలువను పాలరాతిచట్టుగుండా, ఒంటరిగా త్రవ్వి పాలు పారించమని కట్టడిబెట్టుతాడు. ఒంటరిగా ఫర్హాద్ నిజ క్లేశస్వేదంతో ప్రియా ప్రతిమను అభిషేకిస్తూ కొన్ని ఏండ్లు త్రవ్వి, కాలువ పని పూర్తి అయ్యే సమయానికి కృశీభూతాంగుడై ప్రేమోన్మాదుడై అస వుబాస్తాడు. రాకుమార్తె పిడుగ వంటి ఆ వార్త విని తనపై ఆ శిల్పికి గల ప్రేమ సాంద్రతకు బమ్మెరపోయి గుండె అవిసి చనిపోతుంది. ఇట్లా వారి ప్రణయం మధుర స్మృతిగానే నిలిచిపోయినది.

ఇట్టి భావాన్ని యీ కవి— "వినిపించని గీతమ్ములు మనముల నలరించు మధుర మధురము లగుచున్" అని అంటాడు.

అట్టి కరుణరసప్రధానమైనదే యీ కావ్యము. హృదయ స్పందనకారియైన కథకు యీయన కవిత్వం జీవం పోసినది.

కవి తెలుగు సంస్కృతాలను బలిసిన కొడెలవలె గంభీరంగా చాకచక్యంగా నడిపిస్తాడు. కవితా శిల్ప కోరకాలు పలు తావులలో గుబాళిస్తున్నవి. మానసిక వ్యథా పరిణామాన్ని, ఆపరాసు మహాకవి—విక్టర్ హ్యూగోవలె వర్ణించి కవితకు గురుత్వాన్ని కల్పిస్తాడు. "రాగమును విరాగమును జీవనములందు గలుగుటకు గానరదెట్టి కారణమ్ము" అంటూ "పూర్వ జన్మకృతపుణ్య గాబోలు ంచానెయ్యముల్" అన్న రామరాజభూషణుని విచికిత్సలోబడినాడు. తర్వాత ఇదే "సహజమగు పూర్వ జన్మ వాసనలవలన "పరగ పరస్పరానుగత భావ రహస్య మెరుంగ వచ్చునే? అన్నది ఆత్మానుభవ ప్రత్యుత్తరంగా ఉన్నది.

కవి భావప్రౌఢి పరికించండి:— "ఆనందానుభూతిన్ మనస్విని చిత్తమ్మున నింద్ర కార్ముకముచో వాల్చెన్ చిత్ర భావాకృతిన్". ఇది భావశబలతకు సహజమైన రూప కల్పనము. వూహా— నుడికారపు సొంపు:— "తిరిగి చూచిన లేదట దివ్యకాంత యమర శిల్పములో లీనమాయెనేమొ" "కనుపింతువు కనుమూసిన, గనిపింపవు కన్నుదెరచి కాంచిన యంతన్, గనుకట్టు విద్దెలో నీ నేర్పును జూపెదా........ "రమ్మప్ప కడిని నీదు సోగ కన్నుల నాకమూరు చూచి పొమ్ము" అని ఐహిక వాసనా మలినముగాని ప్రేమను వెలువరిస్తున్నాడు. చాల పట్టులలో "అరికల్ ఎలిమెంటు" ద్యోతకమగుచున్నది.

"నీవు మెచ్చని యీ రమణీయ సుకమ్ము లడవిగాచిన వెన్నెల అగును సూవె, "నీ పదాంభోరుహము గన్నీటి ఝురుల కడుగజాలని మందభాగ్యుడను నేను" ఇట్లా ఎన్నో ఉన్నవి.

కరుణారసంలో మాగిన యీ రచన మధుర స్మృతులను సహృదయుడైన పాఠకుని ఎదలో కల్పిగించును.

— శ్రీ మరుపూరు కోదండరామరెడ్డి.

Printed and Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Nageswara Rao at the Andhra Patrika Press, 6 & 7 Thambu chetty Street, Madras-600001. Editor: S. Radhakrishna.

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు		కాజువల్ రేట్లు	కాంట్రాక్టు రేట్లు
4 వ కవరు పేజీ	...	రు. 210/-	రు. 180/-
2 లేక 3వ కవరు పేజీ ఒకే (నలుపు) రంగు	..	రు. 180/-	రు. 150/-
లోపలి పేజీలు			
పూర్తి పేజీ	.	రు. 150/-	రు. 120/-
అర పేజీ	...	రు. 78/-	రు. 66/-
పావు పేజీ	..	రు. 48/-	రు. 42/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం.

సం॥నకు వరుసగా 6 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును.

చందా వివరములు

	ఏజంటు ద్వారా	పోస్టులో
విడి ప్రతి	రు. 1-50	—
సంవత్సర చందా	రు. 18-00	19-20
6 మాసముల చందా	రు. 9-00	9-60

మేనేజరు, భారతి.

మద్రాసు-600001.